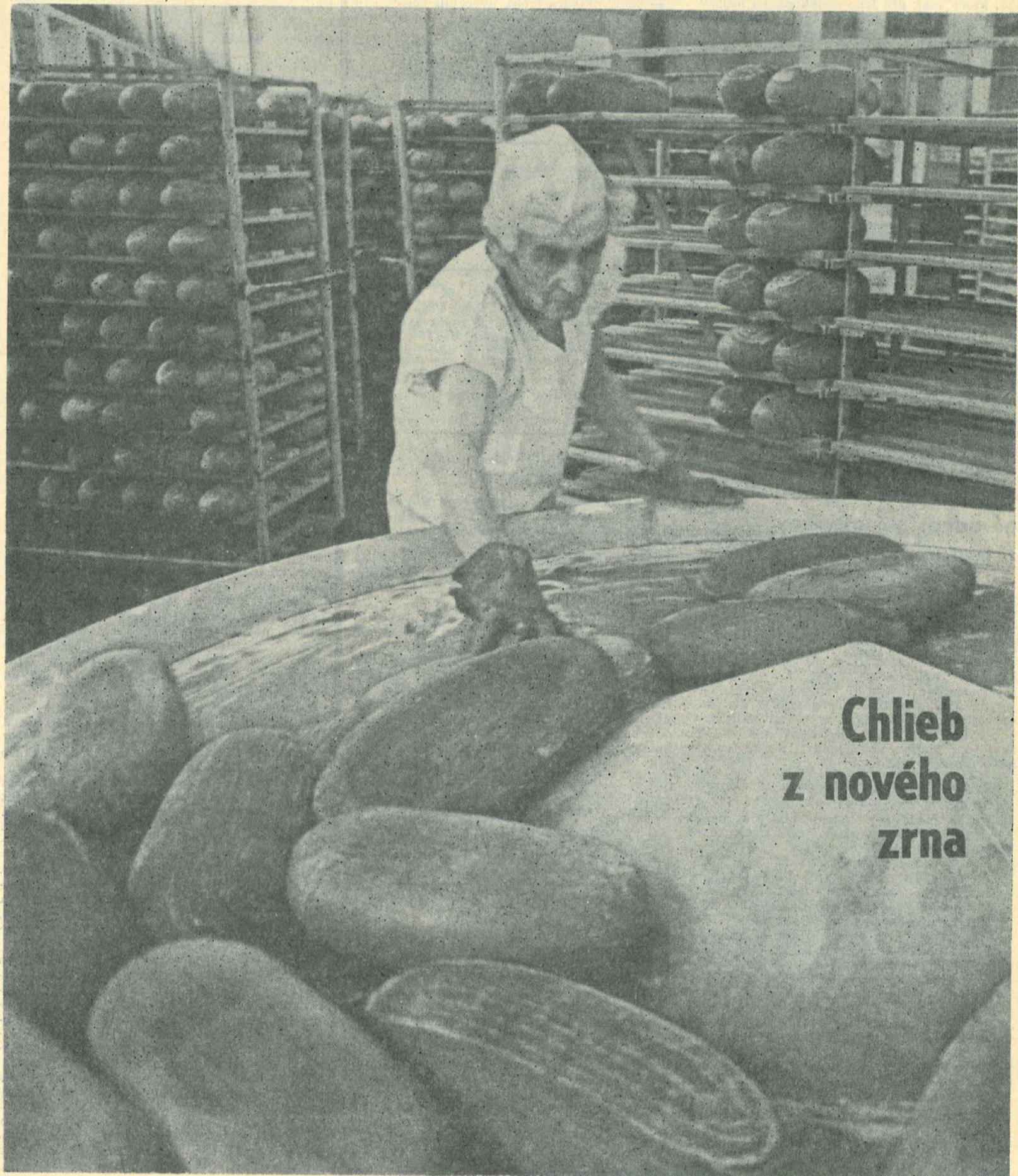

ŽIVOT

KULTURNĚ SPOLEČENSKÝ ČASOPIS • SRPEN • AUGUST • SIERPIEŃ 1991 (ČÍSLO 399) • CENA 1000 ZŁ

Chlieb
z nového
zrna

27. OKTÓBRA PARLAMENTNÉ VOL'BY

Tohoročné prvé slobodné a demokratické parlamentné voľby už niekoľko mesiacov pútajú pozornosť verejnej mienky v Poľsku. Predmetom najživšej diskusie boli najmä dve otázky: čas volieb a volebný poriadok. Ako sme už písali, v marci Sejm rozhadol, že k rozpušteniu parlamentu dôjde na jesenný rok, a v júni schválil nový volebný poriadok, ktorý však pre jeho nedokonalosť najprv odmiel Senát a neskôr dvakrát vetoval prezident PR Lech Wałęsa. Sejm odmiel prezidentove vety a opäťovne schválil volebný poriadok, v ktorom však zohľadnil niektoré pripomienky Lecha Wałęsu. A tak 3. júla prezident PR podpísal zákon o volebnom poriadku a v súlade s Ústavou nariadił uskutočnenie volieb dňa 27. októbra 1991.

BISKUP F. TONDRA NA ORAVE

Oznamujeme krajanom, že spišský biskup ThDr. František Tondra navštíví našu ná-

KOL'KO JE SLOVÁKOV?

Slovenský štatistický úrad uverejnil predbežné výsledky sčítania ľudu, domov a bytov v Slovenskej republike v roku 1991. Vyplyva z neho že na Slovensku žije celkovo 5 268 935 obyvateľov. Za posledných 10 rokov

MEMORANDUM slovenskej národnostnej menšiny v Poľskej republike

V nadväznosti na predchádzajúce žiadosti odsiahnuté v uznesení 8. zjazdu Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku (november 1989) a na skutočné potreby Slovákov žijúcich v Poľsku sa Ústredný výbor Spoločnosti rozhadol vypracovať Memorandum slovenskej národnostnej menšiny v PR. Memorandum obsahuje tie problémy, ktorých riešenie je veľmi nalichávateľné a ziaduce vzhľadom na očakávania našich krajanov, spojené s demokratizáciou verejného života v Poľsku.

Ako predstavitelia slovenskej menšiny v Poľsku žiadame:

- Právne zakotvenie postavenia slovenskej menšiny v ústavnom zákone o národnostach (obdobne ako tomu je v Ústavnom zákone č. 144 (1968 Zb. CSSR).
- Uplatňovanie ustanovení helsinských a kodanských protokolov KBSE vo veci dodržiavania ľudských práv voči Slovákom v Poľsku, a to menovite:
  - zaistenie slovenských bohoslužieb (popri poľských) vo všetkých spišských a oravských farnostiach,
  - umožnenie vyučovania slovenského jazyka na Gymnáziu v Novom Targu (kde sa slovenčina vyučovala ako fakultatívny predmet v rokoch 1933–1939) a na iných stredných školách tak, aby absolventi základných škôl zo Spiša a Oravy mohli pokračovať vo výuke materinského jazyka,
  - okamžité zastavenie protislovenských útokov v poľskej tlači a regionálnych publikáciách,
  - zaistenie v poľskom Sneme mandátu pre predstaviteľa slovenskej menšiny v Poľsku,

Volebný kalendár o.i. predvída, že:

- do 3. augusta budú menované obvodné a vojvodské volebné komisie;
- do 2. septembra majú byť pripravené obvodné poslanecké kandidačné listiny a vojvodské kandidačné listiny senátorov;
- do 22. septembra treba predstaviť Štátnej volebnej komisií celopoľskú poslaneckú kandidačnú listinu a uverejniť správu o obvodných volebných komisiach;
- do 27. septembra musia byť uverejnené údaje o zaregistrovaných obvodných listinách kandidátov na poslancov a o kandidačných listinách senátorov;
- do 6. októbra treba uverejniť celopoľskú poslaneckú kandidačnú listinu a vymenovať obvodné volebné komisie;
- do 13. októbra musí byť pripravený zoznam voličov.

Dúfame, že na kandidačných listinách bude i meno nášho krajanského kandidáta, ktorého všetci podporíme podpismi a 27. októbra masovou účastou vo voľbách.

rodnostnú menšinu na Orave a koncom októbra odsluží sv. omšu v kostole v Jablonke. Dúfame, že sa týchto bohoslužieb zúčastnia vo veľkom počte krajania z celej Oravy a zo Spiša.

pribudlo 277 767 obyvateľov. K slovenskej národnosti sa v súčasnosti hlásí 4 511 679 obyvateľov, k českej 53 422, k moravskej 3888, k silezskej 1198, k maďarskej 566 764, k rómskej 80 627, k poľskej 2969, k nemeckej 5629, k rusinskej 16 937, k ukrajinskej 13 847. Poznamenajme, že značný počet Slovákov žije v Českej republike. Do cudziny sa vystahovalo asi 1,5 mil Slovákov.

e) zaistenie finančnej podpory pre organizáciu Čechov a Slovákov v Poľskej republike,

f) vyriešenie problémov slovenského školstva v PR, najmä zabezpečenie učiteľských kadrów a učebných pomôcok,

g) okamžité zastavenie ničenia slovenských kultúrnych pamiatok v PR, obnovu tých, ktoré boli zničené a zastavenie falšovania historických máp Spiša a Oravy.

3. Priznanie takých istých práv pre Slovákov v Poľsku, aké má poľská národnostná menšina v Česko-Slovensku.

Veríme, že sa našim požiadavkám vyhovie, že v 90-tych rokoch 20. storočia konečne získame také práva, aké patria každej národnostnej menšine podľa ľudského a prirodzeného práva a že sa nebudeme musieť odvolávať na medzinárodné orgány, ktorým bola zverená ochrana ľudských práv.

Ústredný výbor
Kultúrno-sociálnej spoločnosti
Čechov a Slovákov v Poľsku
Krakov, 1991-06-07

Text memoranda bol poslaný najvyšším štátnym predstaviteľom Poľska a Česko-Slovenska.

MILÍ KRAJANIA!

V tomto čísle sme plánovali uverejniť reportáz z návštevy premiéra Slovenskej republiky Jána Čarnogurského v Čiernej Hore na Spiši. Ziaľ, mali sme smolu. Podnik fotografických služieb Polifoto, kde sme dali vyvolať film, bol náhle zavretý (pre spor o miestnosti medzi mestskou bytovou správou a družstvom fotografických služieb) a všetky materiály vyvezené na neznáme miesto. Prípad vyšetruje Obvodná prokuratúra vo Varšave. Dúfame, že rýchlo nájde vyvezené materiály (týka sa to niekoľko sto základníkov) a tak bude močiť reportáz uverejniť už v nasledujúcom čísle. Prípad podrobne opísala Gazeta Wyborcza č. 159.

Pred niekoľkými dňami — stretnutím s mládežou celého sveta — pápež Ján Pavol II. ukončil druhú časť svojej štvrtnej návštevy do vlasti. My sa však vrátime k prvej časti tejto návštevy (skončila sa týždeň po uzávierke predošlého čísla), najmä k tým momentom, ktoré sa priamo budú nepriamo týkajú národnostných a náboženských menšíns v Poľsku.

Pápežská 9-dňová pút, čo treba zdôrazniť, sa po prvý raz uskutočnila v slobodnom Poľsku a jej program zahrňoval návštevu 12 miest, tentoraz v severnej a východnej oblasti krajiny: Koszalin, Rzeszów, Przemyśl, Lubaczów, Kielce, Radom, Łomża, Białystok, Olsztyn, Włocławek, Płock a Varšavu. Tento program umožňoval Sv. otcovi stretnúť sa po prvý raz s niektorými národnostnými menšinami a veriacimi iných cirkví žijúcimi v Poľsku. Ziaľ, medzi nimi neboli predstavitelia slovenskej menšiny, ale o tom neskor.

Poznamenajme, že problematika menšíns pápežovi oddávna leží na srdeci. Pred troma rokmi venoval im osobitné posolstvo k Svetovému dňu mieru, v ktorom medziiným hovoril: „Rešpektovanie menšíns je základným kameňom súladného spoločenského spolunažívania a ukazovateľom občianskej zrelosti krajiny a jej inštitúcií. Zaručenie účasti menšíns na verejnom živote je známením vysokého občianskeho vývoja a ctu pre príslušnú krajinu.“ Nie div, že počas návštevy viackrát nadvázoval na túto tematiku zdôrazňujúc potrebu širokej tolerancie a dobreho spolunažívania a odsudzujúc antisemitizmus a iné prejavy netolerancie.

Zvlášť aktuálne boli slová o potrebe dobreho spolunažívania vyslovené najmä v Przemyśli, kde sa Sv. otec stretol s ukrajinskou menšinou a veriacimi gréckokatolickej cirkvi. Totiž už dlhší čas tam trval konflikt týkajúci sa karmelitského kostola, ktorý pinil úlohu uniatskej katedrály sv. Jána Krstiteľa do r. 1946, kedy ho — spolu s inými kostolmi — štát odobral gréckokatolikom a odozval katolickej cirkvi. Rozhodnutím episkopátu na začiatku t.r. mal byť kostol prepožičaný gréckokatolikom na 5 rokov, kým si nevybudujú vlastný kostol. Ale tu sa v Przemyśli prejavil duch netolerancie. Nevelká skupina fanatikov vytvorila tzv. Výbor na ochranu poľského kostola a začala jeho okupáciu, ktorá trvala až do prichodu pápeža do Przemyśla. Preto sa jeho stretnutie s gréckokatolickými veriacimi konalo v garnizonnom kostole najsv. srdca Ježišovho, ktorý krátko predtým ordinár premyšlskej diecézy odozval tento kostol, ustanovený za katedrálu, gréckokatolickej cirkvi.

Bolo to vskutku šalamúniske riešenie, ktorým chcel pápež prispieť k napraveniu krívied a zmiereniu Ukrajincov a Poliakov. V kážni počas bohoslužieb o.i. povedal: „Naše národy prežili v posledných desaťročiach veľa horkosti a útrap. Niech tato skúsenosť poslúži ako očistenie, ktoré ulahčí pozriet sa s odstupom na dávne spory, výhrady a vzájomnú nedôveru a predovšetkým ulahčí vzájomné odpustenie dávnych krívied. Podnechanie dávnych nacionalizmov a odporu by bolo konaním proti kresťanskej totožnosti“. Medzi nespočetnými davmi účastníkov bohoslužieb bolo i 8 tis. pútnikov z Ukrajiny a niekoľko tisíc zo Slovenska, ktorých Sv. otec, podobne ako skôr v Rzeszowe, srdečne pozdravil.

Ako sme už písali v min. čísle, pápež vo svojich kázniach nadvázoval na jedno z prikázaní Desatora. Skoro v každej však možno nájsť i statek o ľudských právach a slobode človeka, najmä náboženskej. Počas návštevy Lubaczova, kde bolo asi 15 tis. pútnikov z Východu, povedal: „Požiadavka svetozorovej neutrality je správna najmä preto, že štát by mal chrániť slobodu svedomia a vyznania svojich obyvateľov bez ohľadu na ich svetonázor a náboženstvo.. Preto treba vypracovať také formy prítomnosti toho, čo je sväté v spoločenskom a štátnom živote, ktoré nebudú nikoho raniť a neurobia nikoho cudzim vo svojej vlasti.“

Ján Pavol II. s prezidentom PR Lechom Wałęsom počas uvítania v Koszaline

JÁN PAVOL II. A MENŠINY

Druhým mestom, kde sa Sv. otec stretol s menšinou, tentoraz s litovskou, bola Ľomža, kde prišlo aj asi 15 tis. pútnikov z Litvy, medzi nimi aj prezident Vytautas Landsbergis, predsedu litovského episkopátu, kardinál Vincentas Sladkevičus a bývalá premiérka Kazimíra Prunskiene. V kázni Ján Pavol II. o.i. pripomienal spoločné dejiny Poľska a Litvy, ktoré by mali zaväzovať k harmonickému spolunažívaniu a spolupráci Poliakov a Litovcov vo všetkých oblastiach. „Litva, počujem tvor hlas“ — povedal pápež — „hlas nároča žijúceho pri Balte a roztrúseného na všetkých svetadieloch. A na tento hlas odovedám stadiaľ, kde som tak blízko. Dúfam, že Ľomžinské stretnutie s Litovcami priblížuje deň, v ktorom na pútnickej ceste pápež bude Litva.“

V piatom dni svojej návštevy, v Bielostoku sa Sv. otec stretol s bieloruskou menšinou a pravoslavnými veriacimi v katedrále sv. Mikuláša divotvorcu. V kázni k veriacim hovoril a potrebe jednoty oboch cirkví — katolíckej a pravoslavnej — a pripomieňal nedávne príklady podpálačstva a krádeží v pravoslavných kostoloch. Povedal: „Tieto svätokrádežné skutky vzbudzujú hlbo-

kú bolest v mojom srdci a v srdciach všetkých katolíkov. Všetko, čo narúšuje dobré, bratské spolunažívanie kresťanov rôznych riadov pochádza od Zlého... Kdekoľvek sa stala krivda, bez ohľadu na to, na ktorej strane, treba ju prekonat uznaním vlastnej viny pred Bohom a odpustením.“

O slobode slova a zodpovednosti za slovo hovoril Sv. otec na stretnutí v Olsztyne. „Dlhé roky sme museli znášať, že sa verejne nehovorilo pravdu a zabráňovalo sa ju hovoriť... Dnes sa tešíme slobode, získali sme i slobodu verejného vyjadrovania názorov, čo je sice veľkým spoločenským dobrom, ale ešte nezaistuje slobodu slova. Totiž táto sloboda nedá veľa, keď vyslovované slovo... je spútané egocentrizmom, klamstvom a možno dokonca nenávistou a pohrdaním voči iným — tým, čo sa odlišujú národnosťou, náboženstvom alebo názormi.“

K poslednému stretnutiu Jána Pavla II. s menšinami došlo v posledný deň návštevy vo Varšave. Najprv v sídle pápežského nuncia sa stretol s predstaviteľmi židovských organizácií, kde o.i. zdôraznil, že treba spieť k zmieriu a priateľstvu napriek zlu, aké v našich dejinách existovalo. Najväčším zlo-

činom bol podľa Sv. otca Holocaust. Vydesil kresťanskú Európu a zmobilizoval ju k náprave krív, páchaných po stáročia proti obyvateľom židovského pôvodu.

Potom po prvý raz pápež vkročil do protestantského kostola, kde sa stretol s veriacimi evanjelicko-augsburskej cirkvi a predstaviteľmi Poľskej ekumenickej rady. Veľmi silne a jednoznačne zaznel tu hlas Sv. otca, ktorý o.i. povedal: „Naša vlast bola po stáročia pohostinným domom pre všetkých jej obyvateľov. Žili tu vedľa seba rôzne národnosti a náboženstvá. Vynikala zriedkavou v Európe toleranciou... Ide však o niečo viac ako len o vzjomnú toleranciu. Treba skôr uznať a zabezpečiť nezbytné právo konáť podľa vlastného svedomia, vyznávať vlastnú vieru a slobodne sa jej zúčastňovať pod podmienkou nenarušovania verejného poriadku... Treba sa znášať v láske, čo je viac ako tolerovať; to je aj usilovať sa pochopiť a odpúšťať, cítiť sa vnútorné blízkym s iným spoločenstvom, snažiť sa podporovať, spolupracovať a spolutvoriť.“

Aké aktuálne to boli slová vyjadrené v krajinе, v ktorej sa väčšina obyvateľstva počítava za katolícke. Aktuálne tým viac, že v tejto dnes už slobodnej a katolíckej krajinie je ešte toľko netolerancie. Jej prejavom,

okrem uvedených príkladov s grékokatolíckou a pravoslavnou cirkvou, je aj dodnes nevyriešený problém zavedenia slovenských bohoslužieb na Spiši a Orave. Možno preto bolo ešte prískoro na stretnutie Sv. otca s našou menšinou. Nechajme však domienky. Skôr ma zaujíma to, ako sa vo svetle kázni pápeža Jána Pavla II. o kresťanskej znášalivosti a právach národnostných a náboženských menšíň cítia všetci naši odporecovia. Vari si myslia, že pápežove slová pre nich neplatia?

JÁN ŠPERNOGA

Bohu d'akujte, ducha nehaste

To bolo heslo najdôležitejšej udalosti v Poľsku, akou bola návšteva pápeža Jána Pavla II., počas ktorej nechýbala ani akcentuácia týkajúca sa národnostných menšíň obývajúcich túto krajinu. Pápež pri každej príležitosti pripomínal všetkým základné pravdy obsiahnuté v Dekalogu — Desatoro

Záber zo stretnutia s veriacimi evanjelicko-augsburskej cirkvi a predstaviteľmi Poľskej ekumenickej rady

Stretnutie s predstaviteľmi židovských organizácií

božich prikázani. Podľa Starého zákona Boh ich vyhlásil Mojžišovi na hore Sinaj. Platia podnes. Sú základom a smernicou morálneho života pre každého z nás. Zdá sa však, že niekedy na ne zabúdame v zhone každodenného života. Spolu s klerikmi Krakovského duchovného seminára sme v nedeľu 2.6.1991 mali možnosť na námestí pred kostolom Srca Pána Ježiša v Rzeszowie, zúčastniť sa beatifikáčnej sv. omše biskupa Józefa Sebastiana Pelczara, na ktorú prišli mnohí pútnici spoza východnej a južnej poľskej hranice. Pred sv. omšou komentátor ohlásil mená prítomných biskupov, medzi nimi aj pána arcibiskupa Jána Sokola z Trnavy, avšak nevieme či bol prítomný, kedže sme ho nevideli. Na záver liturgie sa Ján Pavol II. obrátil na Slovákov a povedal: „Srdečne vitam bratov a sestry Slovákov, ktorí sem prišli so svojím biskupom z Prešova“. Išlo o ordinára pre grekokatolíkov, biskupa Jána Hirku, sídlaceho v Prešove.

Slávnosť mala prvky jednotiac Slovanov z rôznych strán Európy. Pápež teda vítal Ukrajincov a Bielorusov, ako aj Litovcov, ktorých prišlo pomerne veľa. Počas modlitby veriacich, jedna z nich znala: Modlime sa za susediace národy: za Ukrajincov, Bielorusov, Litovcov, Nemcov, Slovákov a Čechov, aby z Kristovho evanjelia čerpali nové sily pre budovanie dobrých susedských vzťahov.

Tieto vzťahy sú veľmi dôležité. Vidno tu pokrok hoci aj v tom, že sa otvorili hranice medzi Poľskom a Česko-Slovenskom. Je to krok k lepšiemu vzájomnému pochopeniu. Ján Pavol II. sa stále modlí o jednotu a otvorené srdcia, zároveň povzbudzuje a radí, ako by sa mali riešiť vzájomné problémy na mierovom základe, vyplývajúcim z nemeného Evanjelia.

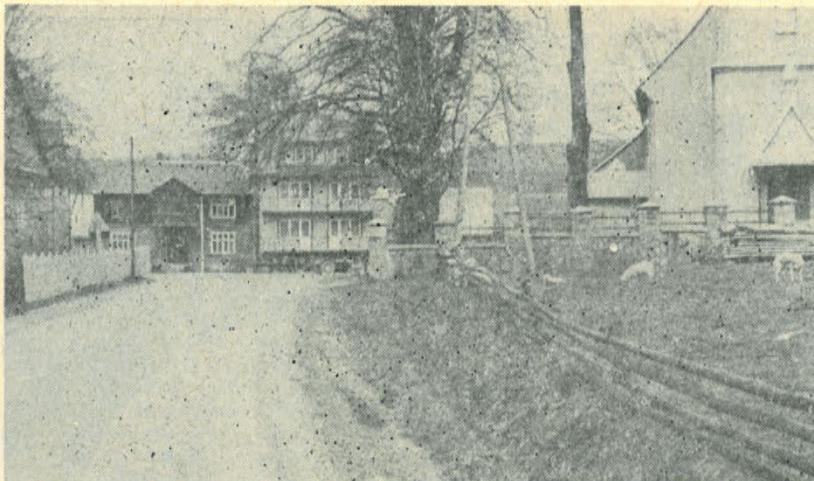
Do týchto dobrých susedských vzťahov sa zapojil aj nás seminár, ktorý nadviazal styky so seminárom v Spišskej Kapitule. Chceli sme pomôcť tamojším klerikom a dali sme im poľské teologickej knihy. Počas zimných prázdnin nás veľmi pohostinne prijal rektor a jeho zástupca. Vo svojom sídle prijal nás tiež na dlhší rozhovor pán biskup František Tondra, ordinár Spišskej diecézy. Hovoril nám o svojich problémoch v oblasti kňažskej práce a najmä o nedostatku kňazov.

V našom seminári bol na návštive a stretával sa s klerikmi aj farár Ondrej Filipčík SJ z Vyšných Ružbachov na Spiši. Je to kňaz, ktorý robí v súčasnosti doktorské štúdia na Katolíckej univerzite v Liptovskom Mikuláši. Ešte v časoch p. kardinála Karola Wojtýlu začal študovať na seminári v Poľsku, avšak na intervenciu štátnych orgánov, ktoré zakázali kardinálovi prijímať klerikov zo Slovenska, musel sa vrátiť späť do Bratislavu. Za komunistickej vlády ho mnohokrát vypočúvali, väzobili a zbabili fary. Dnes je sám na veľkej fare, obsluhuje tri kostoly a študuje v Poľsku. Rozprával nám o problémoch kňažskej práce a o dejinách katolíckej cirkvi na Slovensku.

Dnes tieto dejiny sú stále bohatšie. S radosťou sme precíitali v tlači o menovaní nových kardinálov, medzi nimiž biskupa Jána Chryzostoma Korca z Nitry. Okrem toho za nového pražského arcibiskupa, na miesto 91-ročného kardinála Františka Tomáška, bol menovaný biskup Miroslav Vlk. Doteraz bol biskupom v Českých Budějovicích. Pápež Ján Pavol II. privítal a predstavil nového arcibiskupa pútnikom zhromáždeným v Płocku a poprosil ho, aby odovzdal pozdrav kardinálovi Františkovi Tomáškovi. Sv. otec zároveň privítal i predstaviteľov parlamentov Čech a Slovenska prítomných v Płocku.

Na stretnutí so sv. otcem v Rzeszowie bol počut niekoľko rôznych jazykov. Ján Pavol II. dokázal otvoriť všetky srdcia k spoľočnej modlitbe a počúvaniu jeho slov o druhom božom prikázani: Nevezmeš Božie meno nadarmo. Kiežby naše srdcia boli vždy tak otvorené, aby sme nedriasali staré, zjazvené rany, ale vždy vedeli pochopiť, milovať a spojiť sa v spoľočnej modlitbe. Je to iste veľké a nádherné želanie plynúce zo srdca Jána Pavla II. — Petra našich čias.

Diakon PAWEŁ KUBAŃ
Diakon MIECZYSŁAW GAWOR

V centre Podskla

Ožije miestna skupina?

Neraz sme už písali o Orave ako o regióne, kde jednotlivé obce majú veľmi rozptýlenú zástavbu. Nie je tomu ináč ani v Podskli, v severnom zakuti hornej Oravy, kam nás zaviedlo pravidelné redakčné putovanie po oblastiach obývaných krajanmi. Podskle administratívne spolu s Pekelníkom je zadané do neoravskej gminy Czarny Dunajec. Obe obce spája dosť úzka asfaltová cesta po ktorej premáva autobus z Nového Targu. Autobus dochádza len ku kostolu. Ďalšiu časť tejto riadne roztiahnutej dedinky môže každý prišelec navštiviť len pešo, po vytvrdenej, ale hrboľatej ceste.

Apropos cesty. Je to pre obec veľký problém, o čom nám hovoril i mestny richtár, ktorým je nás krajan Alojz Hosaňák.

— Už viackrát sme tento problém prerokovali na zasadnutí gminnej rady v Czarnom Dunajci. No v súčasnosti je situácia taká, že gmina peniaze nemá, a preto z tejto strany, aspoň zatiaľ, pomoc čakať nemôžeme. Nedávno Oblastná správa verejných ciest v Novom Targu prišla s návrhom, aby sme našu cestu zahŕňali do vojvodského plánu stavby ciest. Jej oprava by skrátka nebola v kompetencií gminy, ale vojvodstva. Cestu z Podskla by sme spojili s Podvilkom, a tým by sme mali dobré spojenie s Krakovom. Naši obyvatelia by nemuseli cestovať okľukou, najprv do Jablonky bud' Nového Targu a potom do Krakova.

Cesta je, aspoň zatiaľ, neriešiteľná. No krajan richtár našiel v rozhovore i optimistickejšiu tému. ... — Máme aj dôvod k spokojnosti, najmä naši požiarnici. I keď po trošičku, ale predsa vidno ich úsilie. Dlhé roky sa snažili o riadnu vlastnú hasičskú reťaz. Dnes je už z nej postavené asi 75 percent. Treba však uviesť, že ju budujú svojpomocne hasiči a ostatní obyvatelia, ovšem, za finančnej pomoci gminného úradu.

Ďalším — dalo by sa povedať — úspechom Podskla je telefónizácia našej obce. Totiž dozvedeli sme sa, že existuje vládny fond pomoci pre telefónizáciu vidieka. Preto sme sa obrátili so žiadostou o pridelenie telefónnej ústredne pre okolo 80 abonentov. Našej žiadosti sa vyhovelo. Ti rolníci, ktorí chcú mať telefón, budú však musieť zaplatiť asi 3,5 mil. zlôtých. Telefónne stĺpy sme už v obci postavili. Roľníci tiež potrebujú telefón, aj vidiek sa musí modernizovať. Keď sa pre zlú cestu k susedom nemôžeme dostať, tak si k nim aspoň zavoláme.

V Podskli donedávna pôsobila veľmi aktívna mestna skupina našej Spoločnosti. Jej činnosť však úplne ochabla, ba priam sa zastavila. Preto sme sa na tie a iné krajančí otázky opýtali predsedu mestnej skupiny Mariána Pytelu.

— Je pravdu, že v poslednej dobe naša krajančia činnosť ochabla. Musíme súrne

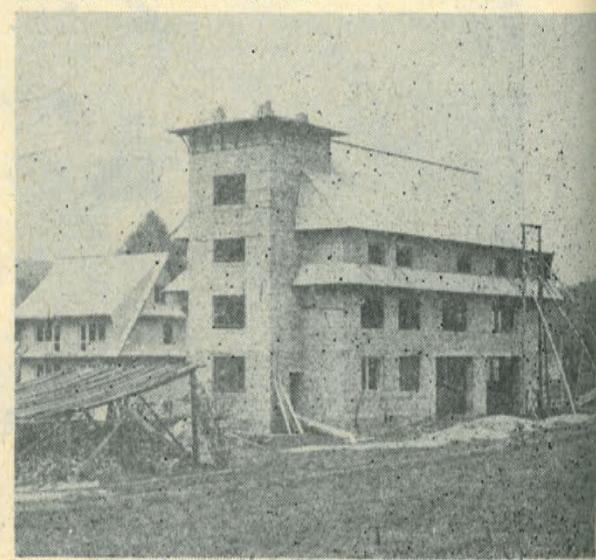
zvoľať mestny výbor, podrobne vec premyslieť, no a rozhýbať krajančiu prácu. Niektori krajania prestali veriť v účinnosť snáh našej Spoločnosti. Tak napríklad bude to asi pred štyrmi rokmi, keď sme s bývalým redaktorom Života Dominikom Surmom zorganizovali zápisu detí na vyučovanie slovenského jazyka. Zapísalo sa vtedy 28 krajančích detí. Riaditeľka mestnej základnej školy, ale aj vtedajšie Kuratórium osvety a výchovy slúbili, že zabezpečia učiteľa slovenčinára. Čakáme naňho dodnes!!! Pochopiteľne, žiaci — kandidáti na vyučovanie materinského jazyka — už rezignovali. Teraz, po tomto sklamani, nových žiakov bude ľahšie získať...

Zdá sa mi, že na začiatok by bolo treba rozhýbať činnosť klubovne. Zišlo by sa doplniť jej zariadenie, v tom aj farebný televízor. Donedávna tam prichádzala slovenská tlač, noviny a časopisy, ktoré si krajania radi prezreli. Dnes, neviem prečo, dostávame tlače oveľa menej.

Viem pochopiť sklamanie žiakov a rodícov. Ale rezignovane nie je východisko. Krajanov vždy charakterizovala tvrdosť, vtrvalosť, neúnavnosť. Vďaka tomu pretrvali a zachovali si národné povedomie. Hoci sa u nás pomery zmenili, táto vtrvalosť je náďalej potrebná. Teda potrebné sú nové zápisu. Vtedy sa presvedčíme, či nové pomery a demokratické zmeny z Poľska prešli i do Kuratória osvety a výchovy, či zmenili jeho vzťah k vyučovaniu materinského jazyka.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Na stavbe hasičskej remízy

S konzulom ČSFR v Katoviciach JÁNOM JACKOM

Užší kontakt s krajanmi

Myslite si, že ste prenikli do problematiky slovenskej menšiny v Poľsku? Čo podľa vás najviac krajanov trápi a čím by ste im chceli v prvom rade pomôcť?

— Myslím si, že áno. V súčasnosti najviac krajanov trápi problém odbavovania sv. omší v slovenskom jazyku na Spiši a Orave, zavedenie slovenského vyučovania na základných a stredných školách a zvýšenie štipendijných miest na stredných a vysokých školách v ČSFR. Pokiaľ ide o pomoc Generálneho konzulátu v Katoviciach, myslím si, že situácia sa neporovnatelne zlepšila oproti predchádzajúcemu obdobiu. Nadviazal sa pravidelný kontakt s krajanmi. Generálny konzul pripravil stretnutie s p. biskupom Františkom Tondrom, s ktorým delegácia Spoločnosti prerokovala otázky týkajúce sa zavedenia sv. omší v slov. jazyku na Spiši a Orave. O tejto problematike sa rokovalo aj počas našej návštavy u kardinála Františka Macharského v Krakove. Veľký vý-

nam malo tiež stretnutie p. veľvyslankyne Markety Fialkovej s krajanmi na Spiši a Orave. Pravidelne sa zúčastňujem zasadnutí pléna Spoločnosti a pokiaľ je to možné, niektoré problémy riešime operativne. (Napríklad zabezpečenie učebníčkov a metodických príručiek pre základné školy).

Čo všetko sa podľa Vás zanedbalo zo strany Slovenska, čím sa zmenil postoj súčasných politických a kultúrnych činiteľov voči krajanskej problematike?

— Oficiálna politika vtedajšej vlády bola založená na prísnom nezasahovaní do vnútorných záležitostí bývalých krajín RVHP, z čoho vyplynalo, že nepodporovala národnostné menšiny na týchto územiaci. Tým sa stalo, že národnostné menšiny boli odkázané len na seba, čo sa samozrejme zneužívalo proti nim. Napr. vytýkalo sa im, že nie sú žiadna menšina, napoko ani vtedajšia vláda nepriprúšťala ich existenciu. V súčasnej dobe sa postoj slovenských politických a kultúrnych činiteľov zmenil a k národnostným menšinám sa pristupuje ako k súčasti čs. prvku v zahraničí. Zmenu vidieť aj z toho, že sa uskutočnilo stretnutie krajanov s terajším predsedom vlády SR p. Jánom Čarnogurským a predchádzajúcim predsedom vlády SR p. Vladimírom Mečiarom, ako aj stretnutie s ministrom kultúry SR p. Snopkem pri príležitosti sympózia KBSE v Krakove. Prišli teda udalosti, na ktoré krajančí hnutie čakalo od svojho vzniku.

Ako sa Vám spolupracuje pri riešení týchto otázok s predstaviteľmi poľských inštitúcií?

— Generálny konzulát pri návštěvách vojvodstiev, kde žije naša národnostná menšina, prerokoval jej otázky s predstaviteľmi vojvodských úradov, ktorí sice verbálne podporujú práva našich krajanov, ale realita je niekedy iná. Súvisí to aj s rozdelením kompetencie, s tým, že samosprávne orgány v gminách zaujímajú iný postoj ako predstaviteľia vojvodstiev.

Skúšili by ste porovnať situáciu česko-slovenskej menšiny v Poľsku a poľskej v ČSFR?

— Keby som mal porovnať postavenie českej a slovenskej menšiny v Poľsku s postavením poľskej menšiny u nás, tak to vobec nie je zrovnatelné. Hlavne pokiaľ ide o účasť v politickom živote, ďalej v školskej a kultúrnej oblasti. V žiadnom prípade sa nedá hovoriť o reciprocite.

Prečo nie je možné chrániť slovenskú menšinu na základe porovnania podmienok, aké ma poľská menšina v ČSFR, ved' napr. už pol roka nedostala krajančí Spoločnosť dotácie na svoju činnosť?

— Tento problém úzko súvisí s minulosťou. Poľsko aj za starého režimu pristupovalo k týmto problémom veľmi pružne, to znamená, že podporovalo svojich krajanov jak materiálne, tak aj finančne. Tým sa stalo, že poľská menšina v ČSFR mala a aj má oveľa lepšie podmienky na svoj rozvoj, čo sa vobec nedá porovnať s podmienkami našej menšiny v Poľsku. Ďalším faktorom je aj ekonomická situácia v ČSFR.

Čo si myslíte o netaktných novinárskych výpadoch proti členkom prof. Čongvu a vobec proti slovenskej menšine, o prekrúcaní jej historie, popieraní existencie Slovákov na Spiši a Orave, čo môže vytvoriť úplne skreslený pohľad verejnej mienky na našu menšinu? Ako sa brániť?

— Je veľmi smutné, že niektorí ľudia nevedia, respektive nechcú vedieť pravdu o tom, že Slováci na Spiši a Orave žili a žijú. Prekrúcanie historickej pravdy k ničomu nevedie. Ja si osobne myslím, že je veľmi záslužné, že prof. Čongva sa venuje popularizácii dejín Slovákov v Poľsku medzi ľudmi aj článkami v krajskom časopise Život.

Aby si slovenská menšina dokázala zdovo presadzovať svoje požiadavky potrebuje k tomu vlastnú inteligenciu. V akom počte sa prihlasujú krajania na slovenské stredné a vysoké školy a kolko je ich priyatých? Myslite si, že to stačí?

— Tohto roku Spoločnosť mala 21 žiadostí krajských detí na štúdium na stredných a vysokých školách. Koľko ich bude prijatých bude možné povedať až po prijímacích skúškach, ktoré v súčasnosti prebiehajú na školách. Rozhodne toto číslo je nepostačujúce a je potrebné zvýšiť štipendijné miesta pre deti krajanov.

Zaoberali ste sa problémom slovenských obojárov, mnohí z nich sú invalidi, kto by im mal pomôcť?

— Problém obojárov je zložitý, napokoľko u nás prebiehajú zmeny, čo znamená, že bývalý Zväz protifašistických bojovníkov neexistuje. Generálny konzulát niekoľkokrát uroval odpovede na žiadosti krajanov, buhužiaľ bezvýsledne. Pri poslednej návštěve Spiša a Oravy spolu s p. veľvyslankynou bol dohodnuté, že Spoločnosť pripraví zoznam obojárov, ktorý bude prostredníctvom konzulátu zaslaný na kompetentné miesta v ČSFR.

A čo by ste na záver želali krajanom?

— Veľa zdravia a úspechov v práci. Som presvedčený, že spoločnými silami sa nám podarí vyriešiť páčivé problémy a zaistíme tak konečne práva a podmienky pre rozvoj a kultivovanie krajských tradícií.

Dakujem za rozhovor.

Zhovárala sa: HENRIETA ŽATKOVÁ

KRAJANSKÝ ZÁPISNÍK

Otvárame dnes novú rubriku Života pod názvom Krajanský zápisník. Bude obsahovať krátke správy zo života krajanov a informácie o článkoch v poľskej, slovenskej a českej tlači, dotýkajúcich sa našich menšíns. Zápisník bude zostavovaný podľa časového periodiku.

29.VI.1990 — Kodaň (Dánsko). Účastníci kodanského zasadnutia konferencie o ľudskej dimenzii KBSE, medzi nimi aj Poľsko — podpísali dokument o ochrane národnostných menšíns, v ktorom sa rešpektovanie ich práv uznáva za podstatný činatel mieru, spravodlivosti, stability a demokracie v účastníckych štátach. Rozsiahle úryvky dokumentu uverejníme v jednom z najbližších čísel Života.

17.—23.III.1991 — Delegácia ÚV KSSČaS navštívila riaditeľov stredných škôl v Levoči a Kežmarku, kde študujú krajanské deti zo Spiša. 21. februára sa zúčastnila zasadnutia Spolku priateľov Slovákov v Poľ-

sku a 22. februára podpísala zmluvu a spoľupráci s Matičou slovenskou.

13.III.1991 — Profesor Jozef Čongva mal v katovickom Klube katolíckej inteligencie prednášku pod titulom Problémy a očakávania Slovákov v Poľsku. Správu o prednáške priniesol Gośc Niedzielny.

23.IV.1991 — Jerzy Leśniak uverejnil v Gázeze Krakowskej č. 94 článok pod názvom „Kuriozalne poglądy docenta Ciągwy“. Skrátený odpoveď profesora Čongvu („U źródeł poglądów Jerzego Leśniaka“) publikowała Gazeta Krakowska č. 119 z 25.—26. mája 1991 (Plnú polemiku sme uverejnili v júlovom čísle Života).

Máj 1991 — Na Orave sa začali prípravy na zavedenie slovenčiny do bohoslužieb. Podľa vyjadrenia krakovského biskupa Nycza slovenčina bude bohoslužobným jazykom vo všetkých farnostach Spiša a Oravy, kde sú to farnisci slovenskej národnosti budú žiadať. Slovenské bohoslužby by sa — popri poľských — mali začať od polovice augusta tohto roka. Pripomeňme pri tejto príležitosti zápisnícu zo stretnutia krajanov s kardinálom Macharským v Krakove 27. februára 1989: „Ksiądz kardynał nie wyraża żadnego sprzeciwu wobec wprowadzenia języka slo-

wackiego w liturgii. Będzie się starał, aby mogło się to stać rychło, ku zadowoleniu obu stron.“ Źiało, zatiaľ sa tak stalo len v Novej Belej a v Krempachoch.

16.V.1991. — V konferenčnej sieni na ul. Nowy Świat vo Varšave siedredaktor Života Ján Spernoga mal prednášku na tému Slovenské národné snahy. Na stretnutí, ktoré zorganizovala spoločnosť „Pomost“, sa hovorilo nielen o úsili slovenského národa o slobode a samostatnosti v minulosti a dnes, ale aj o aktuálnych problémoch slovenskej a českej národnostnej menšiny v Poľsku.

17.—19.V.1991 — Dzieńnik Zachodni č. 95 priniesol článok Włodzimierza Wanata pod názvom „Czechaja na polskie słowo“, v ktorom autorka popisuje dojmy námestníka ministra kultury a umenia Michała Jagieľu zo stretnutia s Poliakmi v Bielorusku, Ukrajine a v Česko-Slovensku. O Poliakoch na Tešiansku sa pán Jagieľo vyjadril doslova takto: „mnieszkość polska jest tu dobrze zorganizowana, a jednym problemem jest tam właściwie obecnie konflikt między młodymi a starymi działaczami polskimi (oskarżanymi o zbyt dobre stosunki z KPCZ)“. Z toho vyplýva, že Česko-Slovensko plne rešpektuje národnostné práva poľskej menšiny.

JOZEF ČONGVA

Scepusium znamená Spiš

V 14. čísle Panoramy zo dňa 7. apríla t.r. bol uverejnený článok Blažeja Okulického Spišský syndrom. Keďže v značnej miere sa týka mojej osoby, predkladám čitateľom niekoľko poznámok o poľsko-slovenskom pohraničí. Ich uverejnenie je o to cieľavedomejšie, že na stránkach Panoramy ma Okulicki obvinil z pseudovedeckosti („Ale pán Ciągwa, ako sa na historika hodí — vždy nájde „vedeckú argumentáciu“) a na druhej strane materiál Okulického sa priam hmýri veľkými meritórnymi chybami, vety sú vnútorene protikladné atď. Moje vysvetlenia a opravy majú chronologický charakter. Začinam teda od najdávnejších čias.

Okulicki píše, že Krzywousty dal Spiš „v doživotnom vene dcére Judite, vydatej za Štefana, maďarského princa.“ Je to mylný názor. Profesor Wędzki napísal v roku 1915 v encyklopédickom hesle: „Je pravdou, že sa zachoval odkaz Veľkopolskej kroniky o domnele odovzdani Spiša, ako vena Boleslava Krzywoustého dcére Judite, vydatej za syna maďarského kráľa Kolomána, avšak väčšina vedcov rozhodne odmietla podobnú možnosť. (...) Mnohí z nich sú skôr názoru, že už v 11. storočí Spiš prešiel pod maďarskú nadvládu.“ Vtedy ustálená severná hranica Spiša, ako poľsko-maďarská hranica na Bialke, Dunajci, Pieninách a Sáczskom Beskyde pretrvala do roku 1920, keď severozápadný kus Spiša pripojili k Poľsku. Okulicki presviedča čitateľov, že celý Spiš bol odovzdaný ako záloh Poľsku, zatiaľ čo išlo iba o záloh 16 spišských miest. Z toho vyplýva, že autor nečítal preklad dokumentu z 8. novembra 1412, ktorý Władysław Semkowicz uverejnil v roku 1930. Mysiel som tiež, že Okulickému je známe, že záloh bol od samého začiatku neplatný. Totiž založené územie nadále patrilo Maďarsku, keďže záloh neprenášal majetkové právo založenej veci. Maďari sa mnohokrát pokúšali splatiť pôžičku, ale poľská strana nikdy nechcela peniaze prijať, lebo samotné ročné príjmy zo založených miest prekračovali výšku požičanej sumy. Založenie mestá od r. 1769 malí maďarskí administratívi a nie — ako piše Okulicki — od r. 1772. Moje očakávania sa však nesplnili. Pán Okulicki ma veľmi sklamal.

Opierajúc sa nevedno o čo, Okulicki formuluje skôr humoristickú tézu o historickej právach Poľska na celý Spiš. Avšak nakoniec — píše Okulicki — poľská strana „sa dožadovala jedine tej časti, ktorú obýva poľské obyvateľstvo.“ Aj toto by sme mali poopráviť. Správnejšie by bolo napisat: „obýva obyvateľstvo hovoriace spišským nárečím.“ Totiž aj keby sme uznali, že toto nárečie je čisto poľské — a čo sa toho týka, sú tu isté pochybnosti, predsa nemožno dávať znak rovnosti medzi nárečím používaným v súkromných stykoch (okrem iného v listoch sa najčastejšie používa spisovná reč) a národným povedomím. Svojho času profesor JU — Mileski uznal spišského biskupa Jána Vojtaššáka a Pavla Čarnogurského — otca dnešného slovenského premiéra — za Poliakov, lebo vedeli hovoriť goralským nárečím. Písala o tom profesorka Ewa Orlofová, poľská vedkyňa, ktorá sa špecializuje na dejiny poľsko-slovenských vzťahov. Ale profesor Mileski sa veľmi mylil. Slovenskost Vojtaššáka a Čarnoguského nikdy a nijakým spôsobom nebola popretá. Chybu stotožňovania nárečia s národnou príslušnosťou robí aj dnes Okulicki, keď píše: „Zatiaľ Poliaci na Slovensku nemajú právo na žiadnu spoľočenskú organizáciu, žiadne vydavateľstvá, nemajú právo na vyučovanie vo svojom jazyku a v tamojších školách za používanie poľského nárečia je mládež prenasledovaná.“

Som zvedavý, kde Okulicki našiel Poliakov na Slovensku. Nehovoria o tom ani výsledky všeobecného sčítania ľudu z roku 1980, ani postoj tých domnelych Poliakov. Na tomto mieste konkrétny fakt. Začiatkom tohto roka niekoľkí poľskí knázi prišli do Ždiaru, Lendáka a iných „poľských“ dedín na slovenskej strane a navrhovali zaviesť poľský jazyk do liturgie. Veľmi sa sklamali. „Poliaci“ im odpovedali, že poľské omše nepotrebuju, lebo sú Slováci. Nikomu z miestnych obyvateľov nepriskočilo tiež na um dožadovať sa na Slovensku poľštiny v škole, poľských vydavateľstiev či organizácií.

Nie je pravdou, že boli pokusy pripojiť k Haliči územie obývané domnelym poľským obyvateľstvom a že tieto zámeri boli pričinou falšovania — ako tvrdí Okulicki — národnostnej štatistiky z roku 1910. Ak by v roku 1910 na Spiši a Orave skutočne bývali Poliaci, maďarské orgány by tento fakt privitali s radosťou. Tak v mene tradičného poľsko-maďarského piateľstva, ako aj preuvevnenie tézy, že Slovákov ubúda.

Veľkú chybu urobil autor keď písal o zásluhách rodiny Haniaczykovic pre to, aby Poľsko dostalo dolinu Morského Oka v roku 1920. Je známe, že v roku 1920 jednoducho neexistoval spor o Morské Oko. Rozhodnutie zmierčieho súdu o otázke Morského Oka v roku 1902 v hlavnom meste Štýrska sa stalo základom pre poľsko-československé hranice v roku 1920 a nevyvolalo najmenšie problémy. V roku 1902 — zdá sa — Haniaczykovi neboli na medzinárodnom procese v Stajerskom Hradci. Snímku modlitebnej knižky Okulicki podpísal krátkym komentárom: „Takéto modlitebné knižky všeobecne používal spišský ľud.“ Bolo by treba napísať: „Výnimočne používal.“ Autor nemal dosť trpežlivosti, aby si prezrel časť uverejnej korešpondencie knazov, ktorí v medzivojniovom období pracovali v 18 farnostach na Spiši a Orave s Metropolitnou kúriou v Krakove a s novotargským starostom. Z tejto korešpondencie vyplýva, že poľské modlitebné knižky vyložené v kostoloch a bezplatne rozdávané nikto nechcel brať. Aj poľské rodiny v Jurgove majú — okrem poľských — aj slovenské modlitebné knižky. Zachovalo sa ich ešte veľa, napriek brutálnej akcii poľskej polície, ktorá v tridsiatych rokoch konfiškovala po domoch slovenskú literatúru — obdržiavanú vďaka členstvu v Spolku sv. Vojtecha v Trnave — a potom ich verejne pánila. O týchto faktoch písal

nielen slovenský knaz Moš, ale aj poľská paní profesorka — Ewa Orlofová.

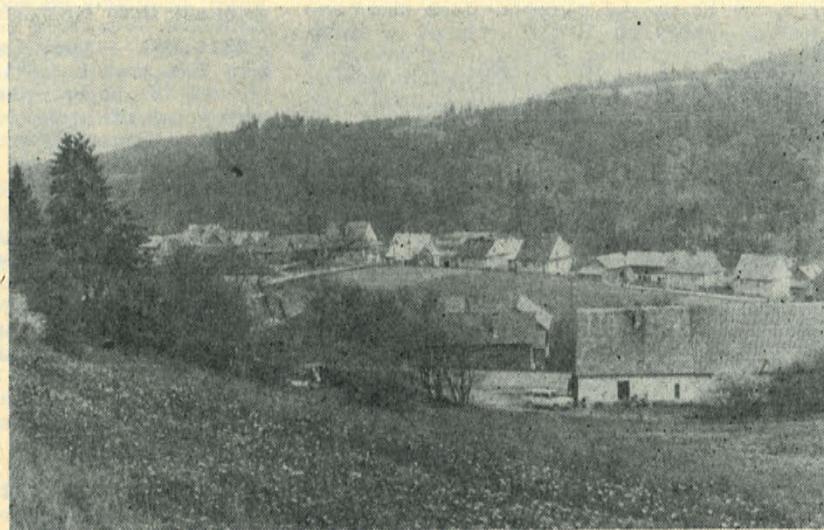
Výnimočne nepravidľové informácie dal autorovi Andrzej Haniaczyk, keď hovoril o prenasledovaní poľských vlastencov v Jurgove v časoch Slovenskej republiky. Som zvedavý, či môže uviesť hoci len jedno konkrétné meno. O tom, že na Slovensku nebolo národnostnej zarytosti svedčí napr. prosba podhalanských horalov o pripojenie Podhala k Slovensku. Tak o tom napísal spišský biskup — Ján Vojtaššák v liste z 29. decembra 1945 primasovi Hlondovi a kardinálu A. Sapiehovi: „Roku 1939 (...) poľskí Horali sa prostredníctvom svojich zástupcov obrátili na slovenskú vládu, aby územie poľských Horalov dovolila pripojiť k Slovenskej republike.“

Blažej Okulicki popiera výsledky plebiscitu, ktorý na Orave v máji 1945 uskutočnilo veliteľstvo 4. ukrajinského frontu. Nazýva ho fraškou, keďže — ako tvrdí — uskutočnilo ho NKVD. Neviem nič o tom, žeby plebiscit uskutočnilo NKVD a že by jeho výsledky mali byť kontraargumentom hlavne pre nekomunistických politikov a poľskú verejnosť, ktorá sa dožadovala, aby porazenému vo vojne Slovensku boli odobrané poľsko-jazyčne územia“. Je to vymyslená príčina plebiscitu. Skutočnou príčinou boli poľsko-slovenské boje v Podvuku začiatkom apríla 1945. V súlade s nepodvážiteľnou mienkou kanadskej vedkyne Irene Matuschak: „The soviet Army (...) were so amazed at this open conflagration between two allies — even before Germany was completely destroyed that a plebiscite was secretly ordered by the Fourth Ukrainian Command of the Red Army to determine the matter.“

Sovietiske orgány nemali záujem o falšovanie výsledkov plebiscitu. V čase, keď ho uskutočňovali, uvedomili si, že Spiš a Orava budú patriť Poľsku, čo formálne už len potvrdili pražské protokoly zo dňa 20. mája 1945, ktoré opäť uznali hranice z roku 1920 (pripadne z 1924). Eventuálne falšovanie výsledkov by za takýchto podmienok fakticky ničomu neslúžilo. A predsa — ako nás učia dejiny — falšovanie rôznych hlasovaní vždy slúžilo ako zdôvodnenie konkrétnych politických faktov. Okrem toho porovnanie výsledku hlasovania z mája 1945 s údajmi sčítania ľudu na Spiši a Orave z roku 1910 a sčítania uskutočneného v Slovenskej republike v roku 1941 dokazuje prekvapivú a nie náhodnú podobnosť.

Okulicki písal: „Moskva vo svojej politike využívala staré pohraničné antagonizmy a súčasne blokovala každú poľskú aktivitu na tomto území.“ Nie je to zveličovanie, aby sa Moskva tak veľmi zaujímať o územie s rozlohou 170 km², ktoré dokonca ľahko nájst na mape? Celkom iste nevyužívala staré pohraničné antagonizmy, keďže tieto výrazne oneskorovali podpisanie poľsko-československej zmluvy o piateľstve a vzájomnej pomoci a na nej Moskve skutočne záležalo. Keď ide o

DOKONČENIE NA STR. 17

Malebný pohľad na spišskú obec Falštin (Foto: J.P.)

ZABUDNUTÍ SLOVÁCI?

Pod týmto názvom sa čitatelia Národnej obrody mohli aspoň čiastočne oboznmániť so strastiplnou situáciou našich krajanov žijúcich v 14 dedinách severného Spiša a 13 na hornej Orave v Poľsku. Vrátiť sa k tejto téme nás primälo vystúpenie podpredsedu SNR Jána Klepáča na 13. schôdzke SNR, na ktorej interpeloval vládu SR, obrátil sa na federálnu vládu i Federálne ministerstvo zahraničných vecí, požiadal SNR, menovite Výbor SNR pre národnosť, etnické skupiny a ľudské práva, „aby sa všetci v rámci svojej pôsobnosti zasadili o zlepšenie podmienok slovenskej menšiny v Poľsku“, najmä v školstve a cirkevných otázkach. Slováci na tomto území sa od roku 1945 snažia získať slovenských kňazov, aby sa bohuslužby v kostole slúžili v slovenskom jazyku.

Slovenský denník č. 143

Z druhej strany Tatier

Siedmeho apríla v poľskom týždenníku Panoráma uverejnili Blažej Okulicki širšiu reportáž z tohto prostredia, no z „iného boku“. Dal jej názov: „Koľko pravdy, koľko emócie“, s podtitulom — „Spišský syndróm“ či „Komu záleží na rozsievani nepokoju? Na poľsko-slovenských hraniciach je potrebný zmier, pokoj i vzájomné spolužitie...“

Veľká pravda! To si svorne s ním myslia všetci Slováci, najmä na Spiši, i tí, ktorých pokladá za Poliakov!

Z článku Okulického cítit rutinovaného a schopného interpreta poľských oficiálnych stanovisk. Co sa už nedá povedať o autorovi článku „Kuriózne pohľady docenta Congvu“ ktorý Jerzy Leśniak uverejnili 23. apríla v denniku Gazeta Krakowska. (Zaujímavé v jeho mene je „s“ s mäkkéčenom, pretože mäkkosť vyjadrujú Poliaci dlžnosť). Neseriózny prístup k téme vidieť už aj z toho, že si pomýlił — pri odvolávaní sa na Panoramú — autora s fotografom. Teda nie Blažej Okulicki, ale Józef Wolny. A teda pán Wolny (alias Okulicki) podľa Lešniaka napísal: „Zavážiť môžu príznaky budovania svojho predmostia cez Slovenskú Ľudovú stranu, ktorá v názve i programe nadvážuje na fašistickú stranu kňaza Tisu. Táto strana udržiava úzke kontakty so svojimi ideovými druhami na Opolskom Sliezsku“. (Ide o nemeckú menšinu, ktorá sa v súčasnosti začala aktivizovať — pozn. autora.) Vytrhnutý citát z kontextu Okulického článku, ktorý ho situoval „na horný Spiš, že sa tam o tom povráva“. A v závere dodáva (Okulicki): „Koľko je v tom pletiek, koľko pravda v tej chvíli ľahko povedať“.

Nuž pletky, alebo seriósosť. Nechajme teba Lešniaka bokom a venujeme sa ďalej Okulickému Panoramé, ktorá čitateľa presvedča, že v protíváhe požiadaviek Slovákov na severnom Spiši (platí i pre hornú Oravu) vyučovať a slúžiť omše v slovenskom jazyku nie sú splnené na Slovensku požiadavky Poliakov. „Toto časť nemajú Poliaci na Slovensku práva na žiadne spoločenské organizácie, žiadne vydavateľstvá nemajú práva na výuku vo svojom jazyku v tamojších školách za komunikovanie v poľskom jazyku mládež prenasledujú. A preto sa v tomto kontexte veľmi nepríjemným škripotom u-

končila návšteva biskupa Františka Tondra zo Spišskej kapituly v Krakove u kardinála Franciszka Macharského. Biskup Tondra vyhlásil, že Poliaci v Čechách i na Slovensku môžu rátať s toľkými slobodami koľko buď mať Slováci i Česi v Poľsku. Kruh akoby sa uzatvoril...“

O CO PANU CHODZI?

O akých Poliakoch na Slovenskom Spiši je tu vlastne reť? O tých dvoch-troch vymretých rodinách v obci Potok (donedávna súčasť Maťašoviec pri Spišskej Staré Vsi), alebo o tých — nech mi prepáčia — starých dievčach z Poľska, ktoré boli rady, že sa na Zamaguri našiel „rúči“ slovenský starý mládenec?! To aj mňa považujete za Poliaka, lebo viem hovoriť goralským nárečím?! Aj moji rodičia v rokoch 1939—45 bývali v Nedeci. Spolu s nimi utekali z tohto územia mnohí starí i mladí, čo im nohy stačili a neľutovali pozemky, „budynky“, statok. To sme boli my tí „fašisticki okupanti“? Ti, čo ostali vystavili sa neskôr útlaku a perzeckúciám. I napriek tomu sa vyznávam, že k Poliakom prechovávam úprimné sympatie. Ved' som vyrástol na pomedzí s Poľskom. No musím dodať, že úctu prechovávam len k Poliakom, čo nesiahajú na čest príslušníkom slovenského národa a nevnučujú im inú národnosť. Vy, Blažej Okulicki, siahate na čest aj docenta Jozefa Congvu zo Sileskej Univerzity v Katowiciach, rodáku z Jurgova, ktorý s najsvedomejšimi úmyslami študuje a obohacuje bytie Slovákov na poľskom území. A či to on udržiava spojenie so Slovenskou Ľudovou stranou? Prisvojujete si Mariána Servátku „zo Spišskej Novej Vsi“ (rodáka z Hnilčíka od Spišskej Novej Vsi, ktorý pôsobi roky v Bratislavе na Filozofickej fakulte UK, katedre slovanských filológii — pozn. autora) a zapodieva sa jazykovými vplyvmi — vraj ho osobne poznáte, ako písete. Alebo vám ide aj o územie až po Spišskú Novú Ves, či ďalej? Nakoniec, nečudo! Trvdíte, že dodnes na Dolnej zemi v Maďarsku hovoria o Slovensku ako o „Hornej zemi“ Uhorska. Nechcete si tak náhodou prisvojíť aj slovenského premiera, či prvého

podpredsedu slovenského parlamentu? Veď ich otec sa narodil v Malej Frankovej, čo je tak cez kopeč-dva na poľskú Bukovinu.

Vďaka pánu Okulickému sa poľský čitateľ dozvedel (okrem mnohých ďalších pikantérií) aj o tom, že v roku 1939 Poľsko neprepadli dve, ale tri krajiny: fašistické Nemecko, Sovietsky zväz, ako aj fašistické Slovensko. To oklieštené Slovensko, ktoré v tom čase malo veľkosť približne dvoch poľských vojvodstiev. Okupácia spominaných obcí trvala vraj už od r. 1920 (rozumej Slovenskom).

Autor spomína referendum, ktoré sa uskutočnilo v roku 1945 na hornej Orave a severnom Spiši o ďalšom pôsobení týchto území v Česko-Slovensku. Podľa profesora Čongvu 98 percent obyvateľov žiadalo o ponechanie v Česko-Slovensku, ale podľa pána Okulického toto referendum bolo neplatné, lebo ho organizovalo NKVD a Červená armáda. Prečo práve oni by na tom mali eminentný záujem, to vie sám pán Okulický a jeho propolsky orientovaní respondenti, o ktorých sa vyjadruje, že „nie-Slováci“. Nuž, ale prečo sa neopýtal aj Slovákov? Tí by mu zaiste povedali, že takto sa nerieši problém národnosti. Ak na tomto území v päťdesiatych rokoch existovali aké-to nápisu po slovensky na verejnoprospečných budovách, tak dnes po nich niečo ani chýru, ani slychu: o školstve sa nedá ani hovoriť. Nech sa ide vážený pán autor pozrieť do Českého Tešina, uvidí, aké práva užívajú Poliaci na našom území. Alebo na južnej Slovensko, ako tam žijú Maďari. Vďaka Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku (na ktorú v reportáži padlo niekoľko skrivodlivých slov), sa udržiava aký-to slovenský duch i slovenský život. Lebo Slováci dnes sa nemenia dať otráviť veľkopolským šovinizmom a Slovákom nepriateľským Poľským nacionálizmom. Dovolím si predpovedať úspech možného referenda aj dnes, aj keď nie v takom vysokom percentuálnom vyjadrení ako v roku 1945, a to bez účasti NKVD a komunistov.

NUŽ, ČO TU DODAŤ?

Cakala poľská tlač, až sa vybúria maďarsko-slovenske vásne? Alebo neprípravuje ďalší „bonbón“, že aj Liptov a Považie sú obývané Poliakmi? Potom by sme všetci vedeli, „o co panu chodzi“!

A predsa ešte niečo je dojimaté na reportáži Panoramé. Pod fotografiou mladého muža (do tridsať rokov) je text, v ktorom sa vyznáva zo sympatií k Slovensku. Vidí ju v prieplastke i v práci na našej strane hraníc v lesoch, na poliach i pastvinách, „vo svojich horách“. Obviňuje komunistický režim z toho, že dovolil vzniku Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku, ktorá je zodpovedná za tento stav.

NA ZÁVER

Ze nepochodil biskup Tondra, svedčí o tom, že ide o vážny zdľhavý a zanedbaný — problém. Neriešil sa ani v šesdesiatych rokoch, keď bol krakovským kardinálom Karol Wojtyla, dnešný Svätý Otec. Predchádzajúci systém si nechcel rozhnevať „bratskú stranu a Ľud spriatelandej krajiny“, neriešil ani majetkovo-právne vzťahy. Nezáležalo mu na tom, či slovenské deti majú v Poľsku slovenské školy, či veriaci majú slovenského katolíckeho knaza.

Až teraz, uvoľnením demokratizačného procesu v Poľsku sa i u nás pohla lavina. Zastavia ju rozumné riešenia vlád Česko-Slovenska a Poľska? Pridá sa k spravodlivému riešeniu národnostnej problematiky aj Maďarsko? Veď všetky tri krajiny chcú v koalícii stredoeurópskych štátov vzájomne vstúpiť do spoločnej Európy!

V mnohom by pomohlo stretnutie historikov všetkých troch krajín, aby raz prestali nedorozumenia tohto druhu.

JÁN KUBAN

Poznámky k dejinám Slovákov v Poľsku a k ich národnému a kultúrnemu zápasu (I)

Počiatky nášho krajanského hnutia Slovákov v Poľsku sú nerozlučne spojené s dobre známu cenzúrou dejín severného Spiša a hornej Oravy, keď tieto územia na základe rozhodnutia Veľvyslaneckej konferencie v Spaa 28. júla 1920 boli pripojené k Poľsku a boli tak prerušené prípravné práce na uskutočnenie plánovaného plebiscitu, ktorý mal podľa národnostného cítenia rozhodnúť o štátnej príslušnosti.

Na základe tohto nariadenia bolo k Poľsku pričlenených 14 spišských obcí: Jurgov, Repiska, Čierna Hora, Tribš, Vyšné Lapše, Nižné Lapše, Lapšanka, Nedeca, Kacvin, Fridman, Falštin, Nová Belá, Krempachy, Durštin a ťrnáš oravských: Dolná Zubrica, Horná Zubrica, Dolná Lipnica, Horná Lipnica, Jablonka, Chyžné, Harkabuz, Oravka, Pekelník, Podvík, Srnie, Podskle-Bukovina, Suchá Hora a Hladovka¹, obývaných pôvodným slovenským autochtonným obyvateľstvom, ktoré historickým vývojom bolo trvale spojené s celoslovenským kultúrnym a národným diamínom, aké sa vyvíjalo v rámci Uhorska. Prejavovalo sa to nielen v rámci administratívne kompaktných žúp Spišskej a Oravskej, ale aj v celonárodnom kultúrnom kontexte. Príkladov, ktoré to potvrdzujú, je veľa². Pozoruhodná je tu angažovanosť obyvateľov severného Spiša a hornej Oravy na slovenskom národnom obrodení v 19. storočí. Touto otázkou sme sa širšie zaoberali v štúdiu Slováci v Poľsku a ich kontinuita s národným kultúrnym dedičstvom.³ Nebudeme sa preto opäť k tomuto vracať, aj keď tento pohľad bol rozhodne neúplný. Zdôrazníme len to, že už 128 rokov pred rozhodnutím Veľvyslaneckej konferencie v Spaa v celoslovenskom národnokultúrnom živote pôsobili viacerí Slováci z hornej Oravy, medzi nimi boli T. Červeň z Chyžného a I. Ďurčák z Hornej Zubrice, členovia Beřnolákovho Slovenského učeného tovarištva (1792).⁴ Samotný Anton Bernolák pochádzal zo Slanice⁵, vzdialenej od súčasných hraníc iba päť kilometrov. Tento fakt treba spomenúť najmä z toho dôvodu, že táto obec v rokoch 1918-1920 bola zarataná k obciam s údajným poľským osídlením a patrila do plebisitnej oblasti⁶.

Opäťovne poukazoval na tieto v slovenskej historiografii pomerne známe fakty nás nútia postope viacerých poľských vedcov a publicistov, ktorí sa v poslednom období stále častejšie k tejto problematike vracači, a žiaľ, pri jej rozoberaní sa nesnažia postupovať objektívne. Vo svojich populárno-vedeckých, resp. vedeckých článkoch však nezohľadňujú výsledky slovenského vedeckého poznania tejto témy a situácie, aká je aj v súčasnej dobe na hornej Orave a severnom Spiši. Skutočnosť existencie a pôsobenia slovenských kultúrnych ustanovizní v týchto oblastiach, ustanovizní Slovákov aktuálne v Poľsku zí-

júcich je najčastejšie premlčiavaná. Premlčiava sa takto šesdesať rokov trvajúce obdobie zápasu o národné menšinové práva, ktoré, žiaľ, ani dnes nie sú v Poľsku zákonne garantované a s dodržiavaním ktorých Slováci žijúci v Poľsku majú sústavné problémy. S veľkými problémami sa stretávajú poľskí Slováci pri snahách o uchovávanie vlastnej slovenskej ľudovej kultúry a slovenského národného povedomia tamojšieho obyvateľstva.

Väčšina poľských autorov za základný prameňový materiál k štúdiu národnostej a historickej problematiky severného Spiša a hornej Oravy považuje literatúru, ktorá vznikla bud v období medzištátnych sporov o toto územie, bud v období priamo pred rokom 1918, alebo priamo po roku 1920⁷. Neškorší autori sústavne čerpajú z týchto prameňov⁸. Pri hodnotení národnostnej situácie na severnom Spiši a hornej Orave viaceri, resp. väčšina poľských autorov neberie do úvahy otázkou slovenského národného cítenia väčšiny obyvateľov týchto oblastí⁹ čo z hľadiska objektívneho vedeckého pohľadu je mimoriadne závažným faktom, ktorý nemožno len tak premlčiavať, lebo je to totiž objektívna a ľahko dokázateľná skutočnosť.

Poľskí autori pišúci o otázkach vedomia a národnnej príslušnosti Slovákov žijúcich v Poľsku na hornej Orave a severnom Spiši používajú argumentáciu, že ide o „jazykovo poľské obyvateľstvo“, na základe čoho vyzodzujú záver, že ide o Poliakov¹⁰. S takýmto vysvetľovaním otázky národnosti však nemožno súhlasit. Nedovoľuje nám to súčasný stav výskumu a poznania problému používania jazyka jedného národa časťou, bud iným nárom vcelku. Taktiež tzv. goralské nárečia¹¹, ako dorozumievací jazykový systém, nemôžeme jednoznačne hodnotiť ako nárečia poľské, lebo patria taktiež do dialekto-logickejho systému slovenčiny. Sú prechodnými nárečiami na poľsko-slovenskom kultúrnom pohraničí a s takýmto istým, respektive podobným javom sa často stretávame v iných prostrediac na pohraničí kultúrnych a národných stykov. Zaujímavými štúdiemi dotýkajúcimi sa toho problému sú štúdie Júlie Kriššákovej O goralských nárečiach z aspektov slovensko-poľských jazykových kontaktov a Mariána Servátku Goralsko-slovenský bilingvismus, resp. goral-skospisko-poľsko-slovenský multilingvismus¹².

Niektoj ojedinelí súčasní poľskí autori často poukazujú na to, že na severnom Spiši a hornej Orave popri dvoch skupinách s výrazne poľským alebo slovenským národnostným cítením existuje istá skupina ľudí u ktorých je pocit národnnej príslušnosti labilný, iní zasa hovoria o sebe ako o Oravecoch, resp. Spišiakoch¹³. S týmto postojom treba

napokon v súčasnosti súhlašiť, že však podotknúť, že v období od roku 1920 po súčasnosť, vylučujúc samozrejme obdobie Slovenskej republiky (roky 1939-1945), Slováci žijúci na hornej Orave a severnom Spiši boli zámerne a násilne polonizovaní. Tieto snahy boli a aj nadále vo veľkej miere súzamerne na mládež, kde existuje rozsiahla možnosť pôsobenia prostredníctvom školy, ktorá v rámci regionálneho výchovného pôsobenia propaguje tzv. „teóriu budenia poľskosti a boja o poľskosť Spiša a Oravy“¹⁴. Zvlášť silné formy nadobudol problém v období medzi dvoma svetovými vojnami a v rokoch 1945-1947, keď toto slovenské obyvateľstvo nemalo žiadne národnostné menšinové práva, a teda ani žiadne vlastné kulturné ustanovizne. Slovenská národnostná menšina, ktorá sa od roku 1920 do roku 1939 ocítila na území burzoázneho Poľska oproti českej národnostnej menšine, ktorú úrady oficiálne uznanávali, nebola však za národnostnú menšinu považovaná, a to, aj napriek tomu, že Poľsko podpisalo tzv. Malú versailleskú dohodu 28. júna 1919 O ochrane národnostných menšín. Táto udalosť situaciu však nezlepšila. Na Spiši a Orave neboli povolené slovenské krajanské organizácie a školy so slovenským vyučovacím jazykom.

Tieto fakty, ako aj sústavná protislovenská propaganda, s akou sa napokon Slováci žijúci v Poľsku stretávajú dodnes, musela spôsobiť určité zmeny v chápaniu vedomia spätosti so Slovenskom a slovenským nárom. Určite na tento vývoj majú taktiež zmeny civilizačné, lokalne, migrácie obyvateľstva a taktiež aj administrativne začlenenie oblasti Spiša a Oravy¹⁵.

V súčasnej poľskej vedeckej spisbe sa objavujú taktiež priam extrémistické názory, úplne negujúce akýkoľvek fakt o existencii slovenskej národnostnej menšiny na hornej Orave a severnom Spiši. Tento názor, vzhľadom na jeho absolútnu neobjektivnosť, a tým vlastne aj marginálnosť, zastáva okrem iného Ryszard Kantor, ktorý otázku slovenského národného povedomia Spišiakov a Oravcov považuje za výsledok ekonomických a politických závislostí tohto obyvateľstva na Slovensku a za výsledok zámernej činnosti Matice slovenskej v období od jej vzniku až po rok 1920¹⁶.

S takýmto názorom nemožno však súhlašiť a je žiaduce, aby slovenská historiografia a etnografia venovala tejto otázke takú pozornosť, akú si vskutku zaslhuje.

Na tomto mieste sme nútieni opäťovne pripomenúť, že národné povedomie a cítenie obyvateľov severného Spiša a hornej Oravy sa sformovalo dávno pred obdobím hraničných sporov po rozpade Rakúska-Uhorska, na troskách ktorého vznikli novodobé národné štátne útvary, v tom aj spoločný štát Čechov a Slovákov.

Slovenské národné povedomie obyvateľov Spiša a Oravy sa veľmi zreteľne prejavilo v matičnom období, keď na založenie Matice slovenskej bol rok 1863 podniknutý celý rad tzv. grošových zbierok, do ktorých, napriek veľkej biede, pozoruhodným vkladom prispeali aj obyvateelia hornej Oravy.¹⁷ Podobná situácia sa opakovala v rokoch násilnej maďarizácie po zakázaní Matice slovenskej v roku 1875. V tomto období slovenski obyvateelia hornej Oravy a severného Spiša naďalej prejavovali silný protimaďarizačný odpor a za každú cenu sa snažili udržať svoje národné povedomie a slovenské kultúrne a hospodárske inštitúcie. Veľmi zreteľným príkladom je tuná zápas o slovenské ľudové školstvo a o Slovenskú ľudovú banku v Jablonke.¹⁸ Prejavovalo sa to aj v boji na politickom poli. Veľmi zreteľne na to poukázal Jozef Ciągwa, keď štúdiu K dejinám Slovákov v Poľsku a k ich kultúrnemu vývinu upozornil na výsledky volieb do uhorského snemu v roku 1905, v ktorých hlasmi obyvateľov hornej Oravy zvíťazil slovenský poslanec Ferko Skyčák¹⁹ proti svojmu maďarskému sokovi Zoltánovi Zmeškálovi. Má to veľký význam najmä preto, že ako sme už

spomenuli, tieto obce v roku 1920 pripadli Poľsku a ich obyvatelia na základe tendenčných názorov regionálnych činiteľov boli považovaní za tzv. „neprebusených Poliakov“, a práve v týchto obciach boli pri poslanec kých voľbách v Uhorsku „najvernejší voliči slovenských kandidátov“.²⁰ Nerealizovala sa tu teda príslušná družba „Polak — Węgier dva bratanki“, lebo obyvateľstvo hornej Oravy bolo národné jednotné-slovenské. Tento istý fakt — voľby do uhorského snemu, úplne ináč hodnotil Ferdinand Machay, hlavný vodca hnutia, ktorého cieľom bolo pripojenie Spiša, Oravy a ďalších slovenských žúp k Poľsku, keď vo svojej spomienkovej knihe „Moja droga do Poľska“ (Moja cesta k Poľsku)²¹ napísal: „Treba totiž vedieť, že naši gorali v okresoch Trstená a Námestovo boli hlboko presvedčení — hoci chybne — že sú Slováci. A keď sa naše hnutie začalo, slovenská politická myšľa svätila u nás svoje úplné víťazstvo. Opravdu, aká je to strašná irónia, že 2/3 miliónov slovenských národov na okrajoch poľskej zeme mal také silné hniezdo. Ako veľmi zvláštnu vec hodno zdôrazniť, že pri voľbách do uhorského snemu v 1910 Slováci získali na 50 poslancov len troch. A z týchto troch jedného vyvolili naši oravskí gorali. Násť řud dosiahlo tohto času vrchol odnárodenia zo strany Slovákov. Dokonca malé deti vykrikovali Hlinkove heslo: Za tú našu slovenčinu! I keby sa niekto vtedy pokúsil vyviest slovenčinu z kostola, bolo by sa to stretlo so ziveňným pobúrením obyvateľstva.“²²

Pripojenie k Poľsku v roku 1920 Slováci žijúci na území severného Spiša a hornej Oravy prijali s veľkým prekvapením a k tomuto rozhodnutiu zaujali negatívny postoj. Samozrejmostou je, že sa našli jedinci, ktorí to schvaľovali, najmä z radov kňazov zviazaných so spomínaným odnárodením kňazom Ferdinandom Machayom, ktorý z akejsi vlastnej potreby patril k historickému národu považoval sa na jaskór za Slováka a po návstreve Krakova v roku 1910 ovplyvnený agitáciou krakovských mecenášov Franciszka Wojciechowskiego a Juliana Jerzego Teisseřa a cirkevnými oslavami 500. výročia víťazstva pri Grünwalde sa zrazu preradol na Poľaka.²³ Machayova činnosť však nemala širšiu ozvenu napriek veľkej pomoci, akej sa mu dostalo z Podhalia. Svoju agitačnú činnosť Machay rozvíjal už po získaní kňažského stavu a po návrate na Oravu v roku 1910, kde inspirovaný a nahováraný lekárom z Nového Targu dr. Jánom Bednarským napísal spolu s Eugenom Sterculom — lekárnikom z Jablonky a Antonom Matonogom — podnotárom z Podvika, maďarofílskú a protislovenskú brožúru „Co my za jedni“, ktorej účelom podľa zámerov autora bolo prebudeanie „neuvedomelých Poliakov“, obyvateľov Spiša, Oravy, Liptova, Čadce, Šariša, a Gemera.²⁴ Brožúra bola za finančných nákladov Jana Bednarského vydaná v Novom Targu a mala slúžiť ako agitačný materiál pre Spiš a Oravu. Jej obsah však spôsobil, že obyvatelia Spiša, Oravy a iných spomínaných žúp ju jednoducho odmietli. Jedným a vzhľadom na slovenské podmienky mimoriadne a hľadom najviac závažným jej nedostatom bolo to, že autori vo svojom „národnom programi“, týkajúcim sa otázok kultúry a národného školstva, za najväčšie pozitívum považovali vyučovanie maďarčiny, ktorá podľa nich „nemohla dieťaťu vyjsť na zlé“²⁵ a za negatívum vyučovanie slovenčiny v ľudovej škole. Negatívne hodnotili taktiež odoberanie slovenskej tlače, svätovojtešského kalendára a vôbec existenciu akéhokoľvek prístupného slovenského písaného slova.

Keď zoberieme do úvahy dobovú národnostnú situáciu v Uhorsku v druhej polovici 19. storočia a na začiatku 20. storočia, zistíme, že Slováci na Spiši a na Orave a v ďalších spomenutých slovenských žúpách ani ináč postupovať nemohli. Nedovolila to maďarizácia, ktorej výsledky hlboko zasiahli slovenský národný a kultúrny život. Obdobná situácia vznikla, keď na II. zjazde Zväzu Podhaliancov²⁶ sa rozhodlo o ustanovení regionálneho týždenníka nazvaného Gazeta Pod-

halánska, ktorá začala vychádzať od 1. januára 1913 s podtitulom Týždenník venovaný otázkam Podhalia, Spiša a Oravy a aktívne vplývala na vývin poľského národného povedomia obyvateľov Podhalia. Na Orave a Spiš bol však napriek očividnému propagandistickému zameraniu jej vplyv minimálny. Jedným zo základných dôvodov jej odmietnutia bolo, že Spiš a Orava nikdy do Haliča nepatrili, a do roku 1913, ani po ňom, do roku 1920 nemali s ňou žiadne administratívne, kultúrne, ba ani širšie náboženské styky. Oveľa závažnejším dôvodom bol tak tiež fakt, že obyvateľia Spiša a Oravy neponítovali potrebu odoberania tlače v cudsom poľskom jazyku, lebo odoberali slovenskú tlač.²⁷ Ďalším dôvodom, pre ktorý Gazeta Podhalánska bola jednoznačne ignorovaná, boli postoje, aké už v jej šiestom čísle zaujali dva maďarofílii Eugen Stercula z Jablonky a Anton Matonog z Podvika, keď vo svojom programovom článku doslova napisali: „My tuná o maďarskom prenasledovaní, pre ktoré by sme sa museli zaprieť svojho jazyka, svojej národnosti, nevieme. Nebráni štát, t.j. maďarská vláda materinské reči, nebráni národnostiam zoskupovať sa a vyzvávať vo svojom charaktere, len aby neohrozovali celistvosť a jednotu maďarského štátu.“²⁸ Už aj sám Machay priznal, že takéto vyhlásenie spôsobilo, že vzhľadom na svoje slovenské národnostné presvedčenie „národné uspôsobení roľníci sa rýchlo od Gazety odvrátili“.²⁹

Pred vojnou účelná agitačná a propagandistická činnosť, ktorej cieľom bolo odstrhnúť severné oblasti pohraničných žúp od Slovenska, nezískala väčšie úspechy. Vojnové roky pretrhli všetky tieto snaženia. Opäťovne bola otázka príslušnosti hornej Oravy a severného Spiša nastolená po roku 1918, keď na poľsku žiadost mal byť na týchto územiaci uskutočnený plánovaný plebiscit. Plebiscit sa však nekonal, a tak obyvateľia týchto oblasti nemohli sami rozhodnúť o svojej štátnej príslušnosti.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

POZNAMKY

¹ Suchá Hora a Hladovka boli na základe dohody medzi PR a ČSR (tzv. Krakovský protokol zo 6. mája 1924) vrátené Československu.
² Pozri BIELOVODSKÝ, A.: Severné hranice Slovenska. Bratislava 1946; CIAŁOWA, J.: K dejm Slovákov v Poľsku a k ich kultúrnemu vývinu. In: Zahraniční Slováci a národné kultúrne dedičstvo. Martin, Matica slovenská 1984, s. 193–200; MOLITORIS, E.: Slováci v Poľsku a ich kontinuita s národným kultúrnym dedičstvom. In: Zahraniční Slováci a národné kultúrne dedičstvo. Martin, Matica slovenská 1984, s. 201–205.

³ MOLITORIS, E.: c.d., s. 201–205.

⁴ Tamže, s. 203.

⁵ Tamže, s. 203.

⁶ Na žiadosť poľských delegátov do plebiscitnej oblasti boli zaradené celé okresy trstenský a námestovský. Návrh požiadaviek pripravil Władysław Semkowicz a Ferdinand Machay. Pozri ORLAF,

E.: Polska działalność polityczna, dyplomatyczna i kulturalna w Słowacji w latach 1919–1937. Rzeszów 1984, s. 41–45.

⁷ GLUMPOWICZ, M.: Polacy na Węgrzech. Lwów 1903; KOŁODZIEJCZYK E.: Ludność polska na Węgrzech. Świat Słowniański 1910; ZACHAROWSKI, ST.: Węgierskie i polskie osadnictwo na Spiszu... Kraków 1909; SMÓLSKI, G.: Lud polski na Górnym Węgrzech, Ziemia 1910, s. 107–108; SEMIKOWICZ, WL.: Granica polsko-węgierska w oświetleniu historycznym. Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego w latach 1919–1920. Kraków 1920.

⁸ MALECKI, M.: Język polski na potocie od Karpat. Kraków 1938; STIEBER, J.: Polska gwar na Węgrzech, Język Polski 1950; KANTOR, R.: Recepce i funkcje plastycznej twórczości ludowej na polskiej Orawie w drugiej połowie XIX i w XX wieku. Prace Etnograficzne. Kraków 1980.

⁹ Niektórí polskí autori potvrdzujú tento fakt. Pozri LOVELL, J.: Polska, jakiek nie známy. Kraków 1970; ROBOTYCKI, Cz.: Tradycja i obyczaj w środowisku wiejskim. Studium etnologiczne wsi Jurków na Spiszu. Wrocław–Warszawa–Gdańsk 1980; TOMASZEWSKI, J.: Rzecz pospolita wielu narodów. Warszawa 1985; BIAŁY, L.: Polski Spisz. Kraków 1987.

¹⁰ KANTOR, R.: Przegląd Polonijny, č. 4. Kraków 1985 – recenzja zborníka Zahraniční Slováci a národné kultúrne dedičstvo, s. 129. Je to klasický príklad prevzatia postoja poľskej agitácie z doby plebiscítnej, ktorá fakt používania goralského nárečia obyvateľmi Oravy a Spiša v bežnom dorozumeiacom styku považovala za základný prvok určenia ich národnnej príslušnosti – bez ohľadu na ich národné presvedčenie.

¹¹ Slovenská jazykoveda pre oblasť predchodných poľsko-slovenských nárečí prijala termin „goralské nárečia“, aj keď obyvatelia hornej Oravy a severného Spiša (časti patriacej k Poľsku) nikdy nepovedia, že rozprávajú goralským nárečím, ale spí ským alebo oravským nárečím. Podľa tohto obyvateľstvo goralov sa rozpráva mimo historickej území Spiša, Oravy, už v Poľsku Goral je stotožňovaný s Poliakom.

¹² KRIŠŠÁKOVÁ, J.: O goralovských nárečiach z aspektu slovensko-poľských jazykových kontaktov. In: Slováckistické štúdie. Martin, Matica slovenská 1985, s. 369–374; SERVÁTKA, M.: Goralsko-slovenský bilingvismus, resp. goralsko-spisko-poľsko-slovenský multilingvismus. In: Studia Academica Slovaca 16. Bratislava 1987, s. 385–395.

¹³ SMOLANA, K.: Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku (1956–1961). Život, 1986, č. 5, s. 12.

¹⁴ Akcia Spisko-Orawska. Dunajec, č. 50 z 13.12. 1987, s. 12; WALCZYŃSKI, St.: Akcja Spisko-Orawska. Nowy Sącz 1986, s. 3–4.

¹⁵ Jednotlivé spisové obce sú začlenené do troch základných administratívnych jednotiek „Gmin“, Krempachy a Nová Belá ku Novému Targu; Repiska, Jurkov a Cierna Hora ku Bukovine Tatrzalskej; Kacvin, Nedeca, Fridman, Tribiš, Vyšné Lapše, Lapišanka a Falčín ku Nižnému Lapšanu. Jednotlivé oravské obce patria takto do troch: Pekeňák a Podskle-Bukovina ku Čzarnemu Dunajcu; Harkabuz a Srnie ku Rabe Wyżnej; Dolná Zubrica, Horná Zubrica, Dolná (Malá) Lipnica, Horná (Veľká) Lipnica, Chyžné, Podvilk a Oravka ku Jablonke.

¹⁶ KANTOR, R.: C.d., s. 129.

¹⁷ MOLITORIS, E.: C.d., s. 203.

¹⁸ MACHAY, F.: Moja droga do Poľska. Kraków 1938, s. 141.

¹⁹ CIAŁWA, J.: C.d., s. 193.

²⁰ Tamže, s. 193. Pozri taktiež KLIMKO, J.: Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc. Bratislava 1980, s. 117.

²¹ Sír í výkľad tohto príslavia pozri BRTÁN, R.: Slovensko-slovenské vzťahy a kontakty. Bratislava 1979, s. 87.

²² MACHAY, F.: C.d., s. 62–63.

²³ Tamže, s. 62–63.

²⁴ Tamže, s. 36 a 111.

²⁵ MACHAY, F.: — Stercula, E. — Matonog, A.: Co my za jedni. Nowy Targ 1912; MACHAY, F.: C.d., s. 68.

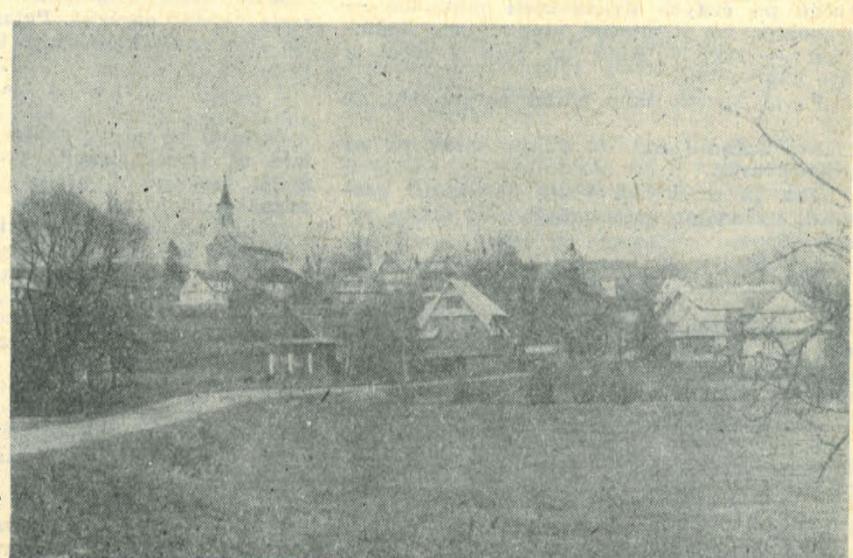
²⁶ MACHAY, F.: C.d., s. 22.

²⁷ Tamže, s. 86–87.

²⁸ Tamže, s. 92.

²⁹ Tamže, s. 90.

³⁰ Tamže, s. 92.

Oravská obec Pełkelnik leží v neoravskej gminie Czarny Dunajec (Snímka: J.P.)

JOSEF ŠKVORECKÝ

Vědecká metoda

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

V sedm hodin večer to byla pořád ještě naprostá záhada. Poručík Borůvka seděl s praporčíkem Málkem ve své kanceláři, mlčeli a čekali na nezajímavý výsledek pitvy a na stejně fádní balistické hlášení, a jen občas jeden nebo druhý zauvažovali nahlas.

„Všechno ukazuje na Tossiho,“ zadumal se Málek a tužkou jezdil po plánu divadelního podzemí, který si před chvílí nakreslili.

„Stílet musel někdo ve sprchách, kdo vlezl zvenčí a po činu utekl. Ve sprchách neměl nikdo u sebe zbraň. Vyhodit ven ji také nemohl, protože tam nejsou okna. A Tossi uvádí, že ze sprch kromě Sikorského neodesel ani nevstoupil dovnitř. To je ovšem trochu zarazující, protože pak je pan Tossi jediný, kdo se tam nepozorovaně mohl dostat. Proč tedy sám přiznává, že se v kritické chvíli motal po chodbě? Ovšem, na druhé straně to zapírat nemůže, když ho viděla Sikorská.“

„Mohl by. Jeho slovo proti jejímu,“ poznámenal poručík. „Jenže on utekl a zase se vrátil. A myslíš, že snad proto, aby — řekněme ze žárlivosti — oddělal před nějakými deseti svědky Máru?“

Málek neřekl nic, ale v hlavě mu pracovala fantazie, protože za chvíliku se ozval: „Třeba nejde o žárlivost. Nebo jenom o žárlivost. Třeba Mára ví víc, než říká, a Tossi věděl, že ví.“

„Prosím tě, Pavle,“ pravil poručík Borůvka unaveně, „jen mi z toho nakonec neudělej šponzázní případ. Víš, že to nemám rád.“

„Ale ne,“ řekl rychle Málek. „Jenomže žárlivci neuvažují moc logicky a jsou všechno schopni. Nemyslím šponzáže,“ dodal honem, „ale nepředloženého činu.“

Zazvonil telefon. Poručík Borůvka ho zvedl a vzápěti sebou zmučeně zakroutil. „Ano, Lucinko,“ zacukroval překvapivě sladkým hlasem a jeho obvykle smutnou tvář pokryl výraz bližící se naprostému zoufalství. Ze sluchátka to pronikavě zaštěbalo. Málek se usklíbl. Jako všichni v poručíkově oddělení znal hlas paní Borůvkové.

„No, mám případ, Lucinko, viš?“ cukroval dálé poručík a potom asi pět minut pokračoval v podobných chábých, sladkých a mírně nesouvislých projevech. Telefon opakoval znova hlas paní Borůvkové, a když ji byl poručík nesčitelněkrát ujistil, že se vráti, jak jen to bude možné, podařilo se mu konečně po čistých dvaadvaceti minutách — praporčík to zlomyslně stopnul na hodinách — zavést. Klesl na židli a otřel si celo kapesníkem.

„Pavle, sprchy nám pořád nefungujou, že ne?“

„Ne. Zařadili nás do plánu oprav až na příští kvartál.“

„Tak já si skočím vedle do lázní,“ prohlásil vyčerpaný kriminalista. „Už mi to nemyslím.“

* * *

Neubránil se však neklidu. Snažil se srovnat si v hlavě faktta případu zavražděné tančnice, ale místo nich vracela se mu stále do okruhu myšlenek drobná a půvabní tvář koketní dívky.

Odrozlí klobouk, povolil kravatu a zamýšleně se zadíval na bílou stěnu, za kterou v sousední kabíně šuměla voda. Patrně se tam svléká neznámá, a přece povědomá dívka, neboť poručík si bystře všiml, že poslední pokus o navázání známosti učinila právě ve chvíli, když současně s ním vkročila do sousedního oddělení.

Přepážka byla z jakési umělé hmoty, a jak na ni poručík zamýšleně zíral, něco v ní zazářilo. Přistoupil blíž a zjistil, že do ní, zřejmě nedávno, neznámý pachatel vvrhal otvor, o jehož účelu nebylo možno pochybovat. Takové věci se v lázních stávaly. Nestává se však, aby poručík Veřejné bezpečnosti, kriminalista s nejlepší pověstí a otec dospívající dcery použil takového otvoru přesně k účelu, pro nějž byl zhotoven.

A přece právě to poručík udělal.

V oblaku páry se mu objevily přijemné obrys divčího těla, po němž stékala voda. Poručík Borůvka sledoval ty obrys od kolonou, viditelných nad okrajem vany, přes měkkou linii stehen a zadničky a po ladné křivce zad až k zátku. Dívka si pod sprchou myla vlasy.. Měla hlavu skloněnou na prsa a labutí linie dlouhého ženského krku vypadala nesmírně esteticky.

Poručíkovi vyrázel na čele pot a on nevábně, poněkud oplze otevřel ústa.

Ne však proto, že mu právě došlo, že nahá koketka ve vedlejší kabíně je civilní, vlastně přírodní podoba nové příslušnice v klotovém pláště, o jejímž postřehu dopoledne zapochyboval. Proto ne.

Ale provedl něco, co by člověk od staršího kriminalisty teprve neočekával.

Z kapsy kalhot vytáhl značkovač FIX a na bílou stěnu kabiny rychle načmáral dva obrázky, které při nejlepší vůli nebylo možné označit za zcela mrvavné. Jeden znázorňoval — dost primitivně — nahou dívku, stojící rovně jako voják v pozoru. Hlavou jí ve výši zátylku vodorovně procházela šipka, směřující ústy ven. Druhý, rovněž primitivní obrázek znázorňoval také nahou dívku také stojící rovně, ale s hlavou na dlouhé labuti šíji skloněnou k hrádru. Zátylkem a ústy procházela rovněž šipka, ale mířila šíkmo odhora dolů.

Ještě chvíli kriminalista zíral na tyto nezcela vhodné obrázky. Potom, jakoby v transu, si nasadil klobouk a tryskem se vyřítil ven.

* * *

Zastavil se až ve vrátnici divadla Odeon, kde už téměř končilo večerní představení. Seděl tam noční vrátný, kterého poručík neznal.

„Klíče od výtahu,“ pravil mu stručně.

„Výtah je odemčený, soudruhu — majore.“

„Myslím od nákladového výtahu. Toho, co se zamýká.“

Vrátný po něm šlehl podezíratvým pohledem, ze skoky vedle okénka sundal klíč a podal jej poručíkovi.

„Mám jít s váma?“ zeptal se.

„Není třeba,“ štěkl poručík a vyřítil se k výtahu na druhé straně vestibulu.

Pro svoje širší horizontální rozměry chodil poručík nerad pěšky, zejména po schodech. Proto mu stálo za to sjet jediné poschodi z vestibulu do přízemí do chodby v suterénu. Skutečně, stálo mu to za to.

Neboť když se výtah asi za pět vteřin zastavil dole, všiml si poručík, že skleněnými dveřmi na něho civí litinový amorek, věvodící ozdobné mříži vnějších výtahových dveří. Proti všem zvyklostem byl amorek otočen tváří k výtahu. Poručík otevřel skleněné dveře a sáhl po litinové sošce. Vklala se. Když ji nadzvedl, snadno ji sundal z opětovněho čepu. A potom sotva se podíval na omšelého bůžka v dlani, truchlivě vzduchl.

Amorek měl vzadu na hlavičce temnou skvrnu. Poručík Borůvka nehtem kousek sloupl a zkušeným zrakem poznal zaschlou krev.

Pečlivě nasadil figurku zpátky na vyvikaný čep a vydal se chodbou ke dveřím do dámské šatny. Byly odemčené. Vešel dovnitř a rozhlédl se. Na druhé straně místnosti uviděl jiné dveře. Přešel šatnou k nim a vrazil za kliku. Ale tyhle dveře byly zamčené.

Zmateně se rozhlédl a setkal se podezíratvýma očima starší ženy v lesklém pracovním pláště, která právě vstoupila dovnitř s nákladem hedvábných kostýmů.

„Poručík Borůvka,“ představil se. „Nemáte klíč k témhle dveřím?“

Zena si ho změřila pohledem ne právě vlivným, položila ranec kostýmu na nejbližší toaletní stolek a mléky sundala z hřebíku, zatlučeného do zdi, velký klíč.

„Tumáte,“ zavřela. „Dveře se zamýkaj, protože naproti je pánská šatna a chlap sem dřív lezli.“

Seshora se ozval potlesk, pak ševel hlasu. Potom na schodech zazněl cupot mnoha ženských nohou. Představení skončilo. Když poručík odemkl dveře, a když je za sebou zavíral, zahlédl ještě první tanecnicu — ve velmi zanedbatelném úboru — jak se hrne do šatny a za ní tam cupou ostatní. Zaklapl dveře, klíč strčil do kapsy a rozhléhl se. Přímo proti sobě viděl jiné dveře s tabulkou „Pánská šatna“. Napravo v průčelní stěně slepé chodby byla vrátká nákladového vývalu.

V ohbí chodby se objevili tři muži v bílých trikotech. Poručík se obrátil ke dveřím výtahu a sáhl do kapsy. Nahmatal dva klíče a vytáhl je oba. Zarazil se. Na dlani mu ležely dva úplně stejně velké klíče. Prohlédl si je pozorně, jeden po druhém, a zkusil jedním odemknout výtah. Šlo to. Ale poručík nevstoupil. Místo toho výtah opět zamkl a zkusal druhý klíč. Zase to šlo.

Poručík slabě zasténal. Podruhé už nezamkl. Skočil do výtahu a zavřel za sebou dveře.

Chvíli zachmuřeně přemýšlel, potom se začal věnovat vnitřku kabiny. Bylo to primativní, zastaralé zařízení, vlastně jen prkenná podlaha, opatřená dřevěným zábradlím, které sahalo sotva do výše pasu. Celá kabina visela na čtyřech kovových tyčích s prkeným stropem nahore. Neměla ani tlacičkovou obsluhu. Spouštěla a zastavovala se pákou. Starožitnost. Mělo to jedinou výhodu: dalo se to zastavit kdekoliv mezi poschodi.

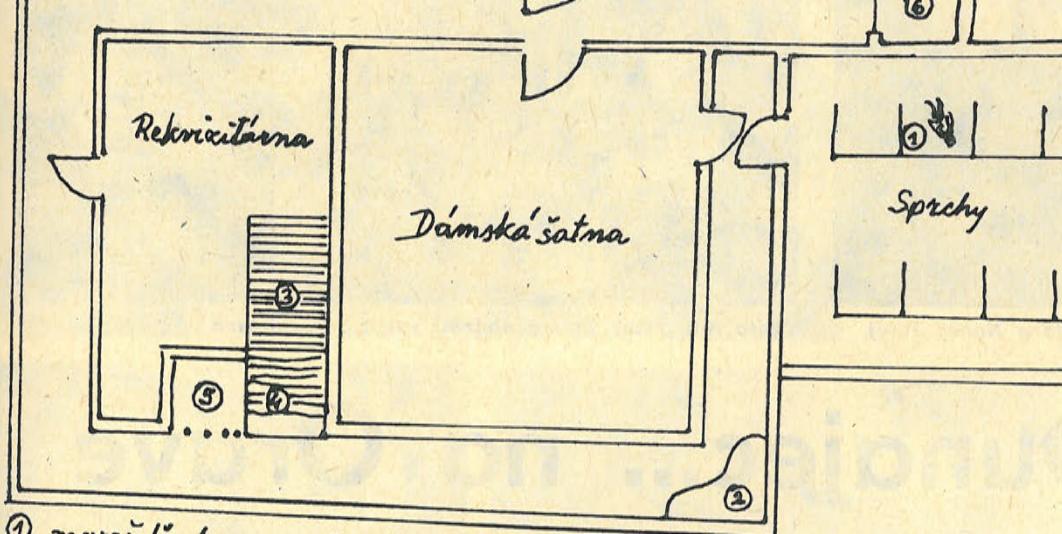
Za dveřmi zaduněly kroky a nějaká ozvěna sem zanesla poslední závan aplausu nahore. Poručík vzduchl a vzal za kliku. Výtah se pomalu rozjel.

Oprýskané stěny staré šachty se zvolna sunuly dolů a otevřená kabina se starým kriminalistou se vznášela do vyšších poschodí. Tu a tam byly v prastaré omítce šachty vyryty věkovité nemravné nápisy a kresby, podobné tém, které poručík sám před chvíli zhotobil ve veřejných lázních. I těmto kresbickám věnoval poručík Borůvka pečlivou pozornost.

A najednou, jako by se něčeho lekl, prudce vzal za kliku a výtah se zastavil. Poručík opatrne posunul páku opačným směrem a kabina začala pomalu klesat. A hned nato ji opět zarazil. Ve stěně šachty se po jeho pravé ruce objevil kulatý otvor, asi půl metru v průměru, zakrytý na vzdálenější straně vodorovnými plechovými pláty, které trochu připomínaly plátkové brnění. Když tu zřejmě bývala vrtule větráku, ale zbyl po

Ve veřejných lázních vedle stanice byl nával. Při pohledu na čekající dav se zmocnila poručíka Borůvky melancholie, a ještě vic mu zkazil náladu pokus jakési štíhlé krasavice v elegantním modelu a se slušivým kloboučkem navázat s ním známost pomocí okáte koketérie. Aspoň jemu to připadalo jako pokus o koketérii. Sotva ho dívka uviděla, kývla na něho a libezně se usmála. Ale poručíkova ponurá tvář zůstala ledově vážná, divčí úsměv znejistěl.

Pánská šatna

① zavředěná
② pohovka, kde seděl Tossi
③ schodiště
④ klavní výpinač
⑤ osobní výtah
⑥ méně nákladový výtah

ní jenom rozlámaný nosník. Jinak byl otvor prázdný.

Prázdný, až na malou mosaznou nábojnicu, ležící v nejnižším bodě oblouku. Poručík Borůvka ji opatrně vzal do kapesníku. Byla to stejná nábojnice jako ta, kterou odpoledne držel v kapesníku Málek.

Potom se nahnal do otvoru a nadzvihl jeden z kovových plátů. Jeho zrakům se — z mírného ptačí perspektivy — naskytlo zajímavý pohled na řadu sprchových kójí, v nichž se právě myla děvčata, a siluety jejich těl se rýsovaly za igelitovými závěsy. Přes horní okraj závěsů bylo jasné vidět blond a černé hlavičky.

Spustil plát a truchlivě vzdychl, posadil se na malinké sedátko v rohu výtahu a zamyslil se. Najednou se zase vymrštil, vklonil z kabiny a rukou zašmátral seshora po prkeném stropě. Po obličeji se mu rozlil výraz čirého zoufalství. Stáhl ruku zpět a v zamazané dlani držel černý revolver ráže 7,65.

* * *

„Ja nevím, proč se ten výtah zamyká,“ říkal noční vrátný. „Je to nařízený. Asi aby se tam nikomu nic nestalo. Je to taková stará krasna. Ale přesně to nevím. Já jsem tu novej.“

„Má pan Zahálka domů telefon?“ zeptal se netrpělivě poručík Borůvka.

„Má. Jeho syn je doktor a —“

„Podejte mi ho,“ poručík sáhl do vrátného budky po aparátě. „Číslo?“

Vrátný mu je řekl.

Dlouho to nikdo nebral. Kolem budky se začala trousit děvčata se sboru. Na některá čekali nastrojení mládenci. Poručík Borůvka je sledoval pohledem a čekal. Konečně se ozval rozespalý hlas.

„Soudruh Zahálka?“ zeptal se poručík, a když ospalý hlas přisvědčil, pokračoval:

„Pamatujete se, když jsme šli dnes k tomu nákladovému výtahu, než zhaslo to světlo — chtěl jste mi něco říct. O tom výtahu, myslím. Proč se musí zamýkat nebo tak?“

„Máte pravdu,“ zapraskal vzdálený hlas. „No, a pak už jsme se k tomu nedostali, že jo? To tak bejvá. Jak někdo krásnul soudruha řediteli, tak jsem v tom rozčileni úplně zapomněl.“

„Povězte mi to teď,“ pravil kriminalista a hlas se mu maličko, sotva znatelně zahvěl.

„No to máte tak,“ řekl vrátný a pustil se do vyprávění historky. Poručík mlčel a po-

Bud' měl poručík rýmu, anebo to, co ukálo na tyrkysovu brož, byla slza.

* * *

„Vzít revolver z koše na rekvizity nebyl žádny problém,“ diktoval starý kriminalista mladé příslušníci, která — už zase v klosovém plášti a s vlasy staženými do služebního uzlu — psala na stroji jeho zprávu o uzavřeném vyšetřování. „Moje dedukce byla následující: stříleno bylo prázdným větrákom z nákladového výtahu. Ten se dal otevřít klíčem od dámské šatny, a tam byla v době vraždy Sikorská. A pokud jde o motiv: všiml jsem si, že Tossi všechna děvčata oslovoval příjmením a titulem slečna, jenom Sikorská říkala „Jano“. Sikorská se z vlastní iniciativy rozešla s ředitelem. Proč by rušila poměr pro ni tak výhodný? Jedině proto, že se zamilovala do jiného muže. A tím byl, jak sama dozvídá, Tossi. Když nastoupila do souboru nová tanecnice Nakoncová, došlo k dvěma událostem. Oblíbil si ji ředitel a zároveň se do ní zamiloval Tossi a se Sikorskou se rozešel. Motivem byla tedy žárlivost. A nyní, pokud jde o nábojnice: jedna byla nalezena ve sprchách, druhá ve větrákové otvoru, ale střela na místě činu se nachází jen jedna. Vysvětlení je toto: Sikorská chtěla vzbudit dojem, že stříleno bylo ve sprchách, proto sebrala v rekvizitárně prázdnou nábojnicu, kterých se tam povalovalo velké množství, a pohodila ji před svým odchodem ze šatny na místě činu. Po výstřelu si v rozčilení nevšimla, že nábojnice z použité střely uvízla ve větráku, kde jsem ji nalezl. Okolnosti vraždy vysvětlují také pozdější útok na Máru v sušerenní chodbě. Když Sikorská zaslechla, že se mi vrátný chystá vyprávět příběh pomocného režiséra Nováčka, dostala strach, abych neodhalil možnost výtahové šachty, a zatímco vrátný šel pro klíče, vymyslela plán. Stiskla knoflík hlavního vypínače za rohem na úpatí schodiště, ve tmě našla po hmatu figurku amorka a udeřila jí první osobu, která jí přišla pod ruku, přičemž náhodou strčila do Aleny Peškové. Poté ve tmě figurku opět po hmatu nasadila na mříž, jenže obráceně. To všechno mělo jediný smysl. Sikorská neměla v úmyslu zavraždit ještě bývalého milence Máru, ale chtěla jen, aby tma způsobila zmatek a aby se tím odvedla pozornost od vrátného Zahálky, aby ten zapomněl na svůj původní úmysl vyprávět o výměně zámku u výtahu.“ Poručík se odmlčel a nahlédl příslušníci přes rameno do stroje. Byla to dobrá zpráva o vyřízeném případu. Mohl s ní být spokojen. Pak si povšiml dívčina libezně dlouhého krku a uvedomil si, že v hlášení zamířel jednu důležitou okolnost odhalení vraha. Znovu poohlédl na dívčinu labutí šíji a rozhodl se, že o této okolnosti raději pomlčí.

Dívka doklepal poslední větu a s rozzářenýma očima se otočila na kriminalistu. „To bylo báječné, soudruhu poručíku,“ zvolala nadšeně. „Ten vás úsudek! Kam se na vás hrabe Sherlock Holmes a takoví románoví detektivové. Vy pracujete čistě vědecky...“

„Ehm,“ odkašlal si kriminalista. „No, abyste zas Sherlockovi Holmesovi nekřivdila. On používal na svou dobu poměrně vědeckých postupů...“

„To jistě,“ pravila dívka. „Ale vždycky mu pomohla nějaká náhoda, kdežto vy máte systém. Důslednou, přísně vědeckou metodu.“

Poručík Borůvka si znova odkašlal. Když hned nato věšel do kanceláře poručík Málek, domníval se — podle silně zarudlé barvy poručíkovy tváře — že bezúhonného kriminalisty vyrušil z činnosti, jež nemá nic společného s bezpečnostní službou a rozhodně nepřísluší otci dospívající decery. Proto se krátce omluvil a pozpátku, velmi rychle vycouval z místnosti.

V hloubi duše pocítil vůči poručíkovi i vůči dívce horšost, která se časem změnila ve vztek. A nikdo už mu nikdy nevymluvil, že to tenkrát — po stránce služebních vztahů — bylo v poručíkově kanceláři naprostě v pořádku.

slouchal. Očima sledoval štíhlé, překrásné dívky, které se kolem něho troušily od schodiště ze suterénu, zdvořile zdravily nočního vrátného, zvědavě utkvívaly pohledem na poručíkově tváři, a pak si nasazovaly sladké úsměvy, s nimiž odecupitávaly každá k svému mládikovi. Poručík stál, osamělý, jako by zapomenutý, a jak hleděl na ten průvod téměř vymyšlených krasavic, byl čím dál tím smutnější.

A vrátný vyprávěl:

„To byl u nás takovej pomocnej režiséře, vité, nějakej Nováček, a já si všimnul, že večer co večer po představení někam odjíždí nákladním výtahem. Bylo mi divný, proč nejezdí tím pohodlným osobním, a najednou mě praštilo, čím si ho otvírá, když klíč je u mně v kukaní. Tať jsem si na něho dal bacha, a co byste neřek? Von si ten výtah votvíral klíčem vod pánský šatny. Já si to pak vyzkoušel, a voni sou ty klíče úplně stejný. No, a mně bylo divný, co tam poohlédavá, a tak jednou, když měl Nováček chřipku, vyjel jsem po představení tím nákladním výtahem sám, a co byste neřek — vono je tam z jednoho místa dírou po větráku vidět — „vrátný se zarazil, odmlčel se a pak vykřikl, až membrána v sluchátku zapraskala: „Ježíšmarjá.“

„Já vím,“ řekl temný poručík Borůvka. „Do dámských sprch. Kdo všechno o tom věděl? Vzpomeňte si dobře.“

„Ježíšmarjá,“ opakoval vrátný a trochu se uklidnil. „Teda vlastně všichni. Já to nikomu neřek, jen soudruhu ředitelovi, a ten vyměnil zámek. Toho si pak každej všimnul, a já ještě přišel na zlepšovák, a tím se jeden zámek ušetřil. Dal jsem zámek od pánský šatny na dámskou a opačně. Áť se holky na sebe jezděj dívat, ne? A toho kluka Nováčka pak vyhodili. Nejen kvůli tomu. Vona si na něj děvčata stěžovala, že je vobtěžuje, a taky se furt něco ztrácelo —.“

Poručík už neposlouchal. Tvář mu zatáhla mrak truchlivého žalu a on se opět proměnil ve velmi smutného bernardýna. Kolem vrátnice se pořád mihaly ty překrásné dívky, spěchající do života velkoměstské noční. Objevila se jedna obzvlášt krásná, celá brunet v bílém kostýmku, s velikou tyrkysovou broží v klopě. Nikdo na ni ale nečekal. Poručík Borůvka se vklonil z vrátnice.

„Slečno Sikorská,“ zavolal tiše. „Šla byste na okamžík se mnou?“

Dívka se zarazila, vytřeštila na něho velké černé oči, zavrávorala. A když ji pohotový kriminalista zachytí do náruče, nebyla už při smyslech.

Peknými tancami na lúke sa predstavili dievčatá z Novej Belej

Tento rok pohár Života obdržal súbor z Krempach

Dunajec, Dunajec... na Orave

Vystúpenia krajanských folklórnych súborov sa v našich obciach na Spiši a Orave tešia veľkej popularite. Tako to bolo aj 23. júna t.r. v Chyžnom na Orave. Divadelná sála v miestnej hasičskej remíze bola preplneňa do posledného miesta najmä mládežou nie len z tejto pohraničnej obce, ale aj okolia. Diváci štědro odmeňovali účinkujúcich svojim potleskom.

Hlavnou cenou — odmenou na prehliadke bola účasť víťazného krajanského folklórneho súboru na festivale v Detve. Preto sa podujatia zúčastnili aj predstavitelia Ústavu pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej na čele s jeho riaditeľom dr. Jánom Bobákom a pracovníkom MS A. Repkom. Okrem milých hostí boli prítomní aj novinári zo Slovenských národných novín D. Machala a J. Riška.

Ďalšou cenou prehliadky bol krištáľový pohár redakcie Život, ktorá v septembri t.r. bude sláviť minivýročie, štyristé číslo nášho krajanského časopisu.

Ako prvý sa na Orave predstavil detský folklórny súbor z Krempach, ktorý pod vedením mladej krajanky Márie Petráškovej pôsobí už dva roky. Mladí ochoťníci z Krempach predviedli zaujímavý program z tejto lokality, tak sme mali možnosť počuť pekné spevy a tance, ktoré sa spievali pri mládežníckych sviatkoch, ako napríklad pri stavaní

májov, ale aj pri namáhavéj práci roľníkov na poli. Taktiež pekné vystúpenie mal detský folklórny súbor z Novej Belej. Program „na lúke“ bol pekne zrežirovaný a choreografický dobre zvládnutý. Vedúci súboru H. a J. Majerčíkovi ho nacvičovali len mesiac, čo bolo pre cvičiteľov, ale aj pre samotný súbor veľmi namáhavé.

O nedeckej Veselici, ktorú vede kr. Ž. Bogačíková, treba písat len v superlatívach. Je pravdou, že v súčasnosti je to náš najlepší krajanský folklórny súbor. Zdá sa, že ním ešte dlho zostane. Jeho pekne predvedené vystúpenie sa tešilo u obecenstva veľkému úspechu. Nedečania za sprievodu vynikajúceho huslistu M. Čureju sa predstavili peknými a známymi ľudovými pesničkami, pochádzajúcimi z tohto regiónu. Mali sme teda možnosť počuť regrútske, mládežnícke, ľubostné a iné pesničky.

Miestnu skupinu z Veľkej Lipnice — Prívarovky reprezentoval na prehliadke folklórny súbor MS KSSCaS pod vedením E. Bandky. Na rozdiel od predošlých súborov predviedli miešany, oravsko-goralský program. Ukázali pozornému obecenstvu ako vyzerá o.i. stavanie májov a súperenie mládencov na dolnom a hornom konci obce. Na prehliadku vystúpili samostatne i dve sláčikové kapely, ktoré zahrali niekoľko oravských melodií: jedna z Podsrnia, ktorej primášom je Jozef Bonk a druhá z Harkabuza pod vedením krajana Františka Harkabuza. V ďalšej

časti sa predstavila dievčenska folklórna skupina z Chyžného, ženská skupina z Kičor a ženské trio z Malej Lipnice. Zaspievali

Vo víre rezkého čardáša

nej našli rozhodnutie o tom, či ste prijati na tú školu, ktorú ste si vybrali. Na deň keď ste si niekolkokrát s veľkou radosťou prečítali, že vás čakajú studenské roky so strastami a radosťami, ktoré k nim patria, určite z vás nikto nezabudne.

Vypytnete sa starých kolegov, ako je na škole, aké predmety vás čakajú, čo je ľahšie, čo ľahšie, aki sú pedagógovia, či sa pozorujú prívetivým okom na študentov zo slovenskej menšiny v Poľsku.

Možno vás bude trápiť, že si vaši spolužiaci, ktorí absolvovali najlepšie stredné školy doma na Slovensku, neuvedomia, v akých ľahkých podmienkach ste prenikali do tajov spisovnej slovenčiny, o čo ľahšie bolo pre vás poznanie kultúry na Slovensku. Možno vám zíde na um rozprávanie starých kolegov o tom, ako im bolo najhoršie a chceli rezignovať, vziať sa, navždy odísť z internátu a zo školy. V kútku srdeca dúfate, že vás takýto osud nestretne, že budete bojovať o svoje vedomosti a dobré výsledky. Je pravdou, že zahraniční študenti majú

v mnohých prípadoch problémy so štúdiom. Niektorí si zvyknú, že kde-to sa prižmúria oči a možno sa tak povezie celé štúdium. Ale to predsa nie je cieľom študentov z našej menšiny. Každý, kto sa dostane na štúdium do Bratislavu, či iných miest na Slovensku, si musí v prvom rade uvedomiť, ako veľmi Slováci na Spiši a Orave potrebujú mať vlastnú inteligenciu, ktorá bude chrániť ich záujmy, povznášať tento region politicky, kultúrne, spoločensky či hospodársky. Z druhej strany si treba uvedomiť samotnú situáciu na stredných a vysokých školách na Slovensku. Počet prijatých študentov je v mnohých prípadoch obmedzený a tak si miesto na škole treba maximálne cenit. Zistí po nejakom období, že sa mi na škole nepáči, že lepšie by bolo doma aj keď bez vzdelania, je už podľa mojho názoru v súčasnej ekonomickej situácii na Slovensku, ale aj z pohľadu potrieb slovenskej menšiny akýsi neuvažený flirt. Voči tým, ktorí sa zaslúžili o to, aby bolo prijatých čo najviac Slovákov z Poľska, ale aj voči tým, ktorí ich na Slovensku prijali a dali im maximálnu dôveru. Nevyjasneným prístupom k štúdiám sa sa-

NEVZDAJTE SA ŠANCE

Prázdny sú v plnom prúde. Niet asi žiačka či študenta, ktorý by vytúžene nečakal na deň, keď sa školské tašky odložia, na deň, keď sa zabudne na skúšanie, či známkovanie. A tak každý, či už zažil ľahký študijný rok, alebo má jednoducho ďalší ročník za sebou, si s chutou užíva toto bezstarostné letné obdobie.

Máme august a za ním, nič sa nedá robiť september a tak vám medzi prázdninové myšlienky určite vbehnú úvahy — čo priniesie ďalší školský rok. Najmä pre tých, ktorí sú pred nástupom do prvých ročníkov stredných a vysokých škôl na Slovensku. Uplynulo niekoľko týždňov od dňa, keď ste s zásimi rukami, so zvláštnym pocitom a zároveň veľkou nádejou otvárali obálku a v

Oravské melódie pripomenula instrumentálna kapela MS KSSCaS z Harkabuza

Ženská spevácka skupina z Kičor (dole zľava).

Klobúkový tanec nedeckej Veselice

Miestnosť hasicskej remízy bola preplnená

obečenstvu oravské pastierske pesničky, v ktorých sa jednotlivé strofy striedali s ujúkaním a inými pastierskymi prejavmi.

V závere prehliadky vystúpili hostia zo Slovenska. Svojimi tančami a pekným muzicirovaním sa predstavil folklórny súbor Cementár z Bystrého (Vranovský okres). Taktiež tento súbor zaujal divákov, ktorí ho za pôsobivé vystúpenie odmenili dlhotrvajúcim potleskom.

Po krátkej prestávke sa porota uzniesla nasledovne: krištáľový pohár redakcie Život si odnesla detská folklórna skupina z Krempeach. V starej vlasti na Folklórnom festivale v Detve krajanov z Poľska bude reprezentovať taktiež detský súbor — z Novej Belej. Pre nedeckých ochočníkov sa plánuje koncertný zájazd do Francúzska.

Jednotlivé súbory uvádzala a slovom sprevádzala kr. A. Krištofeková z Krempeach. Myslim si, že kto bol na našej previerke kultúrnej činnosti, určite neobanoval. Každý pozorný divák si mohol odniesť kúsok spomienok. Prehliadka skončila, poobede, ale zábava pokračovala ďalej, až do nočných hodín, známu Hudovou veselicou, ktorú organizovala miestna skupina z Chyžného.

Organizátorom a účinkujúcim za príjemne prežité chvíle s oravským a spišským folklórom ďakujeme.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

možejme nevrhá dobré svetlo ani na Spoločnosť, ktorá doporučila týchto študentov, ani na ostatných snaživých a húževnatých študentov z našej menšiny. Zároveň to môže nie najlepšie vplývať na množstvo miest, ktoré budú pridelované v ďalšom období našim krajanom. Tažké je siaháť niekomu do svedomia, nakoniec každý mladý človek túži po osobnej prosperite a ľahko sa vzdá toho, čo si niekedy predsa vzal...

Mnoho raz absolventi zabudnú na svojich krajanov, zabudnú, že práve od nich čakala Spoločnosť pomoc svojim rodákom...

Prázdny sa ešte nekončia. Obdobie relaxácie a príjemného oddychu vystriedajú prvé zoznamenia, prvé prednášky, či cvičenia. To, čo získa človek na akademickej pôde, je nesmierne dôležité pre život. Neváhajte a využite tento vzácný dialog medzi vami a školou pre svoj prospech. Pomôžte a povznesite seba a aj svoju menšinu. Nevzdajte sa šance, ktorú ste dostali.

HENRIETA KRIŠTOFOVÁ

MINISTER KULTÚRY SR V KRAKOVE

Ako sme už písali v minulom čísle Života, počas krakovského sympózia KBSE o európskom kultúrnom dedičstve ústredný výbor našej Spoločnosti navštívila delegácia Česko-Slovenska na čele s ministrom kultúry Slovenskej republiky Ladislavom Snopkom, jeho zástupcom Michalom Kováčom, námestníkom ministra kultúry Českej republiky a ďalšími členmi delegácie.

Počas stretnutia s niektorými členmi predsedníctva a ÚV Spoločnosti sa Ladislav Snopko oboznánil s aktuálnou činnosťou našej organizácie a najdôležitejšími problémami slovenskej a českej menšiny v Poľsku. Zároveň prisľúbil pomoc vo vybavení prostriedkov na nákup tlačiarenských zariadení a v oblasti rozšírenia kultúrnych stykov nášho ochot-

nickeho hnutia so starou vlastou. Ide o.i. o režisérsku pomoc našim divadelníkom, pozvanie niekoľkočlennej skupiny ochočníkov na oslavu jubilea SND v Sobotišti, na Scénickú žatvu a ďalšie podujatia. Perspektívne sa počíta s našou účasťou i na Slovesnej jari a bábkárskej prehliadke v Bratislave.

V priebehu besedy aktív našej Spoločnosti poukazoval na potrebu rozvinutia sústavnej kultúrnej výmeny so starou vlastou, jednoznačného vedeckého vyriešenia otázky osídlenia Spiša a Oravy, aby sa definitívne zamazilo popieranie slovenskej menšiny v týchto oblastiach (tak časté v dnešnej poľskej tlači), rozšírenia počtu miest pre krajanov mladež na stredných a vysokých školách na Slovensku a konečne aj v Čechách, zabezpečenia slovenskej a českej tlače a kníh pre krajanské klubovne, školy a redakciu Života a pod. Bolo by tiež žiaduce uskutočniť široký etnografický výskum našich oblastí. Samozrejme, počas rozhovoru nechýbali, — čo je pre dnešné časy príznačné, — ani ekonomickej otázky, ktoré stážajú našu činnosť a obmedzujú i pomoc starej vlasti. Dúfajme, že sa to rýchlo zmení.

M. A. DEROSSO

LUCREZIA

Verte mi, že som nikdy v živote nikomu neprial, aby zomrel. Ale keď Niccolo di Donato zišiel zo sveta, potešíl som sa. Nemyslite si však, že som ho nenávidel. Naopak. Bol to milý a pokojný človek. Chyba bola iba v tom, že som sa zaľúbil do Lucrezie, jeho manželky.

Niccolo bol príčinlivý človek, a podobne ako ja pochádzal z malej juhotaliankej obce. Obaja sme príšli do Ameriky ako chudobní vystahovalci a obaja sme zakotvili v bani vo Wisconsine.

Niccolo bol podstatne podnikavejší ako ja. Zbral si v banke pôžičku a postavil dom. Ale bol v nôm viac izieb, ako s Lucreziou potrebovali. Preto zvyšne izby prenajimal krajom. V jednej býval Gian Carlo Corradini a v druhej ja....

Niccolo pestoval aj hrozno a vyrábal tažké, sladké červené víno, ktoré Taliani radi kupovali. Vydal sa na cestu za bohatstvom, a navyše mal aj Lucreziu....

Aká to bola žena! Pochádzala od Rima. Farba jej vlasov pripomína víno, ktoré predávala. Oči čierne ako noc, brada široká a poprsie plné, ako rozprávka.

Gian Carlo ma často varoval: — Niccolo si to jedného krásneho dňa všimne, a potom... — nevedel som totiž tají svoje city k nej.

Ale zdalo sa, že Niccolo nič netuší. Aspoň to nedával nájavo. Pravdepodobne nechcel prísť o presne platiaceho podnájomníka. A Lucrezine úsmevy mi naznačovali, že jej nie som ľahostajný. Niccolo bol od nej oveľa starší.

Po čase sa mi v noci zavše prisnilo, že sa Niccolovi čosi stalo, a keď som sa ráno zbudil, mal som pocit viny. Lenže neskôr som na túto možnosť začal myslieť aj pri plnom vedomí, vo dne.

Lucrezia nám každé ráno naplnila termosky chladeným vinom a natrela niekoľko krajcov chleba maslom, čo sme potom dolu v bani cez prestávky skonzumovali. Niccolo a Gian Carlo si radi vypili, a ja len občas.

Zrazu sa stalo, o čom som snival! Niccolo sa jedného dňa zbudil s vysokou horúčkou, a zúfalá Lucrezia vošla ku mne do izby:

— Určite dostal zápal plúc! Vždy som mu hovorila, aby pred spaním toľko nepil, ale nikdy nepočúval. Aj teraz sa spil na mol, spotil sa, zošuchla sa mu prikrívka a teraz je tu zápal plúc...

Lekár Niccolovi čosi predpísal, ale on o dva dni zomrel.

* * *

Jar bola prekrásna. Od Niccolovej smrti už prešlo šesť mesiacov. Rozmýšľal som nad tým, že po uplynutí Lucrezinho smútka budem môcť verejne prejavíť svoje city voči nej. Ale váhal som, lebo sa mi videlo, že jej náklonnosť sa preorientovala na Giana Carla.

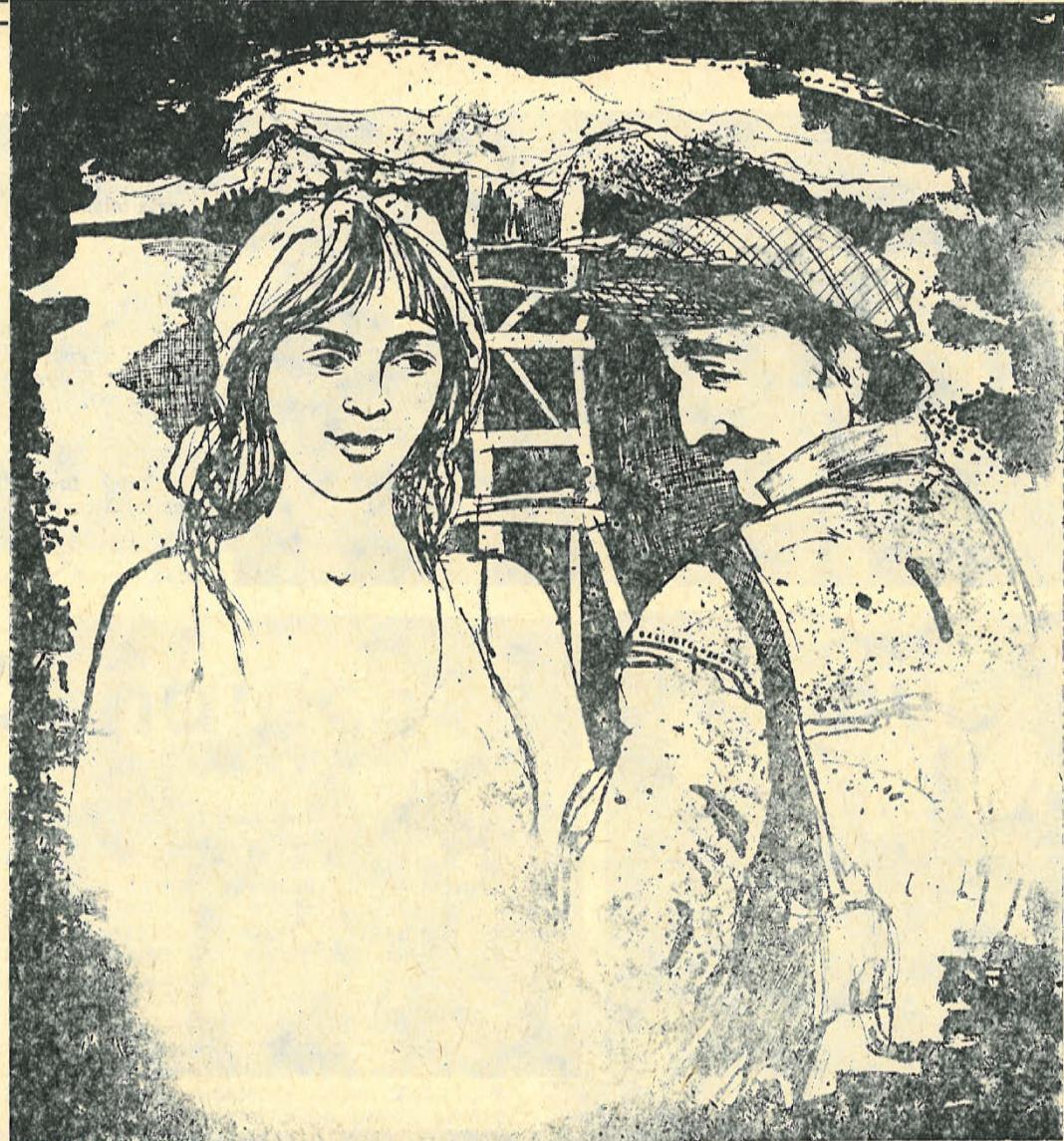
Večne boli spolu. Pokúšal som sa dokázať svoju lásku tým, že som Lucrezii vypomáhal v domácnosti. Ráno som vstával o hodinu skôr, podojil som kravu, pozametal a narúbal dreva. Pričom Gian Carlo vysedával vo svojej izbe a popíjal víno s Lucreziou.

Jedného dňa som toho mal dosť. Rozhodol som sa, že Lucreziiu popýtam o ruku. Giana Carla som už nenávidel. V ten večer však prišiel domov veľmi neskoro a Lucrezia zasla ku mne do izby:

— Annibale, miláčik, vyzeráš, akoby si bol chory, — povedala ustarane. Sadla si na postel a pritisla chladnú dlaň na moje horúce čelo. Zachvel som sa od vzrušenia.

— Asi veľa pracuješ, — pokračovala, — mal by si si vziať deň — dva voľna ako Gian Carlo. Ved' máš nebezpečné povolanie.

— Práca v bani je skutočne nebezpečná, — povedel som jej, — človek tam dole musí byť ustavične v strehu.

Kresba: Empe

— Rozprávaj mi o svojej práci, — prosila Lucrezia. A ja som jej hovoril o tom, ako spolu s Gianom Carlovom stojíme na lešení, ako pneumatickými kladivami vŕtame do horniny diery, ako umiestňujeme nálože, ako zapáľujeme zápalné šnúry...

— To lešenie je veľmi vysoké? — sptala sa.

— Niekedy až tridsať metrov.

— Stadiaľ nie je ľahké spadnúť, — konštaovala s úsmevom Lucrezia. Pohladila ma ešte raz a odišla.

Odtiaľ je ľahké spadnúť...

* * *

Na druhý deň Gian Carlo opäť bol so mnou na tom našom úzkom lešení. Len čo sme dojedli Lucrezine chlebíčky so syrom a zapili ich vínom z termosiek počas populudnej prestávky, ozval sa Gian Carlo nezvyčanej bledy:

— Dnes asi pôjdem domov o niečo skôr. Necítim sa dobre...

Trvalo mi niekoľko minút, kým som sa konečne odhodlal...

Začul som iba jedený výkrik, keď padal, a potom nič. Zliezol som z lešenia a pozrel som sa na mňu, ktorá kedysi bola mojm priateľom. Odišiel som domov. Nikto ma nepodozrieval.

* * *

Lucrezia ležala na svojej posteli, a bola oblečená. Usmiala sa, keď som vstúpil:

— Chudáčik Annibale, muselo to byť hrozné... nedopovedala.

Teda všetko pochopila... Zdvihol som jej ruku a pobozkal.

— Povedz mi podrobne, — žiadala, — ako Carlo... ako sa to stalo.

— Dostal závrat, a skôr, ako som ho stihol zachytiť spadol.

Zakryla si oči.

— Je mi zle, Annibale, — zastonala. — Nedoniesol by si mi pohár vody?

— Čo by si povedala na hlt vína? — ponúkol som jej účinnejší prostriedok na povzbudenie. — Si bledá, pomohlo by ti to.

— Urob, ako myslíš, Annibale. Ty si ku mnene taký dobrý...

Vyšiel som do kuchyne. Krčah na vodu bol prázdný a vonku pršalo. Kým by som došiel k studni alebo do stodoly po víno, premokol by som do nitky. Napadlo ma, že v termoske Giana Carla zostało ešte trochu vína. Vylial som ho do pohárika a zaniesol Lucrezii. Vypila ho na jeden dúšok.

— Dakujem ti, Annibale, — vravela, a pôzdrovala sa na mňa takým pohľadom, že sa mi rozbúhala srdce. Potom mi začala rozprávať o svojom detstve.

Pobozkal som ju, a ona mi bozk vrátila. Bola taká, akú som si ju vždy predstavoval, vysnil.

Vo chvíli, keď som ju chcel požiadat, aby sa za mňa vydala. Lucrezia sa chytila za srdce:

— To víno... — šepkala, odkiaľ ho máš, Annibale?

— Z termosky Giana Carla.

— Ty somár! — skričla. — Ty si mi to dal vypiť?! To víno som predsa prichystala pre Carla... aby spadol z lešenia...

— Prečo si ho cheela zabil, Lucrezia? Myšľel som, že si ho mala rada.

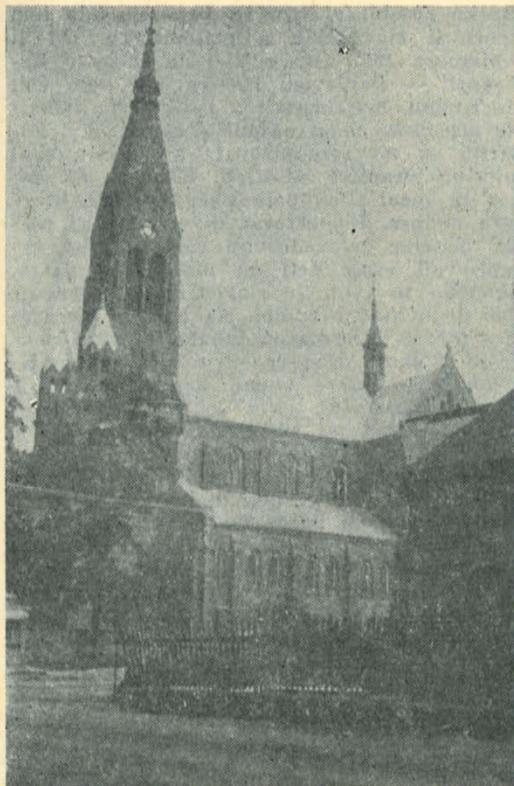
— Rada?! — uškrnula sa. — Nenávidela som ho! — chraptila. Vydieral ma! Ziadal čoraz viac peňazí a ešte som mu musela byť aj po vôle...

— Prečo, Lucrezia?

— Lebo vedel, že ožratého Niccola som ja povyzliekala s potom otvorila naňho okno. Dostal zápal plúc... Všetko som urobila preto, že fa mám rada. A teraz si ma otrávila...

Lucrezia sa bezvladne zvalila na chrbát. Bežal som po lekára, ale ešte sa nevrátil z bane. Keď som sa po pol hodine vrátil, bolo už neskoro. Lucrezia však pred smrťou stihla čosi naznačiť susedke a čoskoro sa dostavil šerif. Povedal mi:

— Annibale Lucca, zatýkam vás pre vraždu Lucrezie di Donato...

Rímsko-katolický kostel v Polské Kamenici

Osada českých tkalců v Polské Kamenici

Jižně od Čenstochové, ve vzdálenosti 16 km u silnice do Myszkowa leží 5 kilometrů dlonou vesnice — Polská Kamenice.

I. NEJSTARŠÍ DĚJINY POLSKÉ KAMENICE

V nejstarších zmínkách a dokumentech až do konce 18. století se Polská Kamenice jmenuje jen Kamenice. Ležela v tzv. Tuřím hvozdu (Puszcza Turza), v níž převládaly duby, na hranici Slezska a Malopolska. Z té doby se zachovalo několik velmi starých dubů u hřbitova.

První zmínka o Kamenici pochází z roku 1437. Krystyn (Krzon) z Kozięglów (uvedený v Křižácích) jako vdovec pojal za ženu Katarzynu Oleśnickou, sestru biskupa Zbigniewa Oleśnického. Po roce zemřel. Velký majetek byl rozdělen na dvě části. Zachoval se zápis tohoto rozdělení. Jan (Krystynův syn z prvního manželství) dostal Kozięglowské a vesnice Cynków, Winowo, Wojsławice, Gniazdów, Kozięglów, Kamenica, Kuźnice, Czerni, Siedlec, Lgota, Myszków a ještě tři další (celkem 14 vesnic). V roce 1466 Jan Kozięglowski stvořil tzv. baronát (v seznamu vesnic, které k němu patřily, je i Kamenica).

V roce 1520 Janův syn Krystyn prodal baronát za 10 tisíc zlatých polských krakovské kapitule. Mezi prodanými vesnicemi byla i

Kamenica. Baronát byl připojen k Siewierskému knížectví.

U Długoze v Liber beneficiorum z roku 1470 je Kamenica uvedena jako hut patřící k farnosti Kozięglowy. V seznamu povinností ve prospěch zámku v Kozięglowach je uvedena Kamenica v r. 1548 (1 groš ročně a práce), podobně jako na stavbu radnice v Siewierze v roce 1550. V seznamu hut z roku 1631 je uvedena Kamenica jako jedna z 11 hut kozięglowského obvodu. Pak však přišel úpadek hutnictví, protože Siewierské knížectví bylo odříznuto od olšťanských lesů.

Na čtyřletém Sejmě Siewierské knížectví přestalo existovat. Usnesením Sejmu z roku 1792 bylo připojeno k polskému státu. Po třetím dělení Polska v roce 1795 se Kamenica dostala do pruské nadvlády. Tehdy byla na rozdíl od obce Kamenica śląska nazvana Kamenica Polska. V roce 1806 přišla svoboda a Varšavské knížectví, ale celá země byla zničena napoleonskými válkami.

Po roce 1815 se Kamenica stala částí Polského království. Polská vláda pečovala o rozvoj zemědělství, průmyslu a obchodu (Staszic). Podporuje kolonizaci, povoluje usídlení tkalců a hutníků. Nová kapitola dějin Kamenice začíná v roce 1818, kdy do vesnice a statků Klepaczka a Romanów přišli čeští kolonisté ze sudetského obvodu Koenigsgratz (Hradec Králové).

II. JAK ČESI KOUPILI KAMENICI

Dávní majitelé Polské Kamenice Sadovští špatně hospodařili. Florian Sadowski byl již v roce 1818 nucen majetek prodat. A našli se kupci. Byli to čeští kolonisté z okolí Hradce Králové. Již v roce 1817 zaplatili zálohu ve výši 2587 polských zlatých. Polská Kamenice se statky Romanów a Klepaczka byla odhadnuta na 228 000 polských zlatých. Jmérem 57 kupujících smlouvu podepsali 4 zplnomocnenci, kteří při sestavě smlouvy zaplatili 15 413 polských zlatých. Zbytek měl být zaplacen ve dvou splátkách, tj. 110 a 100 tisíc polských zlatých do konce roku 1822. Smlouva obsahovala klaузu, podle níž by kupující ztratili všechno, kdyby ve stanovené lhůtě nezaplatili splátky. Manželé Sadovští se zavázali poskytnout kupujícím 4 koně, 4 voly, 10 krav a 9 telat. Po zakoupení půdy kolonisté začali majetek dělit. Předtím však každá česká rodina musela zaplatit příspěvek ve výši 2489 polských zlatých. Každá rodina dostala 15 jiter, z toho 10 jiter orné půdy a 5 jiter lesa. Za jedno jitro půdy platili 166 polských zlatých.

Kolonisté začali stavět domy a zakládat hospodářství. Stavěli z otesaných kmenů; na mnoha domech byly nápisy a náboženské citáty, jméno majitele a rok postavení domu.

Okolní území bylo porostlé lesem, který sahal až k vesnici. Kromě toho Polská Kamenice ležela na ložiskách železné rudy. Kolonisté po zaplacení všech pohledávek mohli využívat rovněž všechno přírodní bohatství.

Nejstarší části Polské Kamenice je Szlakemberg, jehož název pochází od strusky (szlaka), která tu ležela na haldách po někdejších hutích. Haldy koupila a vyvezla Huť B. Handtke z Rakowa u Čenstochové. Zakoupila rovněž právo těžit rudu. Těžba byla velmi primitivní, okolní pole byla zničena různými haldami. Z druhé strany však dál založil školu pro děti horníků (působila do roku 1920) a zaměstnal lékaře (v r. 1899) dr. Kazimierze Giedryka. Byla založena i lékárna a smíření soud. Prvním soudcem byl Stanisław Jasiński. V roce 1903 byla z iniciativy horníků založena knihovna „Wiedza“ a v roce 1905 důlní orchestr. Jiní občané založili knihovnu Polská matice školská. Podle anglického vzoru vzniklo družstvo Pomoc, které s válečnou přestávkou působilo až do roku 1948, kdy bylo zapojeno do vznikající sítě obecních družstev.

Kolonisté však s sebou přinesli především tkalcovské řemeslo. V roce 1830 tu vznikla

cech pláteníků, který měl 161 mistrů s tovaryši a uční. Kolonisté museli kupovat příslušenství v Prusku a přivážet ji přes celnici v Prasze.

Situace domáckých tkalců byla těžká, nemohli z výdělku uživit rodinu. Částečně jim pomáhalo to, že každý měl kousek půdy, na níž mohl pěstovat to, co rodina potřebovala. Po letech však už jen některí měli větší kousek půdy. V roce 1931 Polská Kamenice měla plochu 767 ha. Ve vesnici bylo 282 domů a 2273 obyvatel. Tkalcovství se živilo 192 rodin, hornictvím 52, rolnictvím 26.

Z 142 tkalců mělo 31 jednu krávu, pouze 2 měli dvě krávy. Prasata měli pouze 2 tkalci. V tkalcovských rodinách se tkalcovství v 95 případech zabýval otec i matka. Jen 39 tkalcovských rodin mělo půdu. Domácti tkalci pracovali od nejmladších let do pozdního stáří.

Z 142 tkalců bylo ve vlastních domech 105 rodin bydlelo v jedné místnosti, 33 ve dvou a jen jedna rodina ve čtyřech místnostech. Průměrný denní výdělek činil 1,33—2,33 zlatého, zatímco např. výdělek v jutovém průmyslu činil denně 4,20.

A jak vypadala struktura výdajů rodiny? 68,4% na potraviny, 23% na topení a světlo, 3,4% na bydlení a 1,2% na alkohol. Domácti tkalci pracovali 12—16 hodin denně. Odborové hnutí se k nim nedostalo. V roce 1922 ze 142 tkalců pouze 6 mělo určité kontakty s odbory. Platý se utvářely podle konjunktury v lodžském textilním průmyslu. Stávkovalo tehdy 228 domáckých tkalců. Stávka v roce 1906 skončila úspěchem tkalců.

Tkalci se v oných letech žilo opravdu těžko. V roce 1905 zorganizovali spotřební družstvo Pomoc v Polské Kamenici, které mělo konkurovat s malými krámkami, v nichž bylo zboží dražé. Družstvo mělo 125 členů, podíly činily 1645 rublů, zápisné 183 ruble. O těžkých časech svědčí i místní pisnička:

Cikata — likata
W sobotę wyplata
Na cukier, na kawę
Na portki dziurawę...

V roce 1909 z iniciativy Zygmunta Sędziomira vzniklo družstvo „Tkacz“, sdružující domácké tkalce. Družstvo koupilo od Fr. Szejna továrníčku, postavilo kotelnu a barvírnu, založilo potravinářský obchod a obchod s látkami v koupeném domě, jemuž se od té doby říkalo dům Tkacza.

Rozkvět družstva trval do roku 1928, do velké světové krize. Družstvo upadlo, továrna byla zavřena. Byla znova otevřena teprve v roce 1937, kdy ji koupila firma Warta z Čenstochové. Část tkalců tu znova našla práci, ale mnozí museli hledat zaměstnání v lodžských a čenstochovských textilních továrnách. Některí změnili povolání a odešli do hornictví.

V meziválečných letech v Polské Kamenici působila Společnost dělnických univerzit, požární stráž, odborový svaz pracovníků textilního průmyslu, cyklistický klub.

Za okupace došlo k dalšímu úpadku tkalcovství. Němci zrušili domáckou práci. Zůstaly jen dva závody — Warta a Elsner v německé správě. Teprve po II. světové válce začala pro tkalce nová kapitola.

V srpnu 1947 bylo založeno družstvo tkalců a pletářů N. Barlického, kde pracuje asi 260 osob. Protože chyběla dobrá bavlněná příze na plátno, družstvo začalo vyrábět žákárové přehozy, stylonové punčochy, tištěné stylonové materiály, ortalion, látku na potahování deštníků a pod.

Asi 100 tkalců pracuje v závodě C.P.L.I.A. Zawada, několik desítek v továrně na záclony. Několik desítek pletáren dojíždí do práce do Čenstochové.

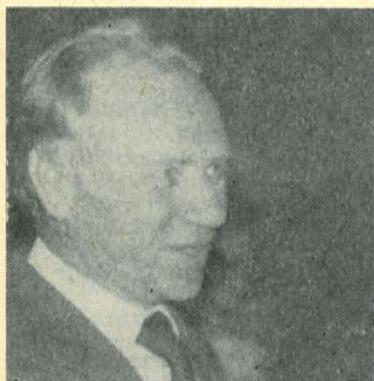
Dodnes téměř polovina obyvatelstva, zejména ženy, pracuje v tradičním povolání, jakým je v Polské Kamenici tkalcovství. Dodnes se tu užívá slov českého původu (např. baliczek, tuperszlak, stacinky, koliczek, kneblík, cinc a j.).

DOKONČENÍ V PŘÍSTÍM ČÍSLE

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI

ZIVOT

Cíle 8/1991 Ročník 34 15

KRAJANIA SPOMÍNAJÚ

40 ROKOV
JABLONSKÉHO
LÝCEA

Pokračujeme v spomienkach týkajúcich sa založenia slovenského lýcea v Jablonke, kde posledná slovenská maturita sa uskutočnila v roku 1967 (Odvtedy sa na lýceu slovenčina vyučuje ako nepovinný predmet). Zašli sme za absolventom prvého ročníka slovenského lýcea, ktorý má zároveň maturitné vysvedčenie číslo jedna. Je ním dobre známy krajčanom zo Spiša a Oravy AUGUSTÍN ANDRÁŠÁK, ktorý je predsedom Obvodného výboru KSSCaS na Orave. Opýtali sme sa ho na obdobie, keď bol študentom lýcea, tiež na jeho súčasnosť.

— Založenie slovenského školstva na Orave a Spiši malo určité pozadie. Myslím tu predovšetkým na medzištátne zmluvu, ktorá bola podpísaná 10. marca 1947. Spolu so zmluvou bol zároveň podpísaný tzv. Dodačný protokol, ktorý zaručoval národnostné práva Slovákom a Čechom v Poľsku a Poľakom v Československu. Na jeho základe prišli na Oravu a Spiš učitelia zo Slovenska, ktorí vyučovali krajanské deti materčinu. Veľké úsilie pri zakladaní slovenského školstva na Orave, najmä lýcea, vyvinuli naši krajania aktivisti Eugen Kott, Anton Baliga, Ján Kovalík, Alojz Šperlák a ďalší. Významnú pomoc v tejto veci nám poskytol vtedajší generálny konzul ČSR v Katoviciach dr. Matej András. A tak spoločnými silami sa podarilo založiť najprv slovenské základné školy a v roku 1951 aj Všeobecnovzdelávacie lýceum so slovenským vyučovacím jazykom. Naši krajania si uvedomovali, že pre nás ďalší rozvoj si musíme vychovať vlastnú inteligenciu, v tom i učiteľov pre základné školy. To bol jeden z hlavných dôvodov založenia lýcea.

Ja som ukončil slovenskú základnú školu v roku 1950. Hoci som vedel, že dôjde k založeniu lýcea, jednako som až rok čakal na jeho otvorenie. V prvom ročníku nás bolo asi 30 študentov. Zmaturovali iba 12. Treba pritom povedať, že vekovo to bola staršia mládež. Študenti mali v prvom a druhom ročníku pedagogický kurz. Niektorí z nás sa ho zúčastnili. Mám ešte v dobrej pamäti učiteľské kádre v lýceu. Latinčinu učil sám riaditeľ Stefan Wacławiwak, slovenčinu Alexander Kniežacký, fyziku E. Paštiak, ruštinu p. Čorej, astronómu Ján Melichár, zemepis Hana Pilníková a ďalší.

Po maturite časť študentov pokračovala v štúdiách na vysokých školách a časť na nadstavbových. Avšak väčšina absolventov lýcea išla učiť na základné školy na Spiši a Orave. Ja sám po ukončení lýcea som išiel učiť do Čiernej Hory od Tribša. Potom som

krátko pôsobil v Nižných Lapšoch, kde som vyučoval slovenčinu a matematiku. Od 1. septembra 1957 som odišiel do školy v Rejských — Bryjovom Potoku, kde som učil slovenčinu, matematiku a fyziku. Na tamomie pôsobisko mám najmilšie spomienky. Pôdariло sa mi zorganizovať a zaktivizovať miestnu skupinu KSSCaS. Koncom 60. rokov sa začal silný polonizačný proces, ktorý trva dodnes. Inšpektorát osvety, ale aj poľskí učitelia presvedčovali rodičov, aby nezapisovali svoje deti na materinský jazyk. Skončilo to tým, že slovenčina sa vyučuje ako nepovinný predmet. Na budove lýcea je sice poľská informačná tabuľa, ktorá hovorí, že je to škola so slovenským vyučovacím jazykom, ale dobre vieme, že skutočnosť je iná. V súčasnosti, — a je to už veľa rokov od skutočnej slovenskej matúry, — je situácia taká, že sa naša menšina stretáva s problémom nedostatku učiteľov, ktorí by vyučovali krajanské deti materčine. V tomto kontexte musíme poznamenať, že dnes máme viac obcí, kde žije slovenská národnostná menšina, ale slovenčina sa tam nevyučuje. Aj výchova v školách je namierená proti našej menštine. Najlepšiu spoluprácu so školami sme mali práve v 50-tych rokoch.

Myslím si, že v rámci demokratických zmien v Poľsku by slovenčina na jablonskom lýceu mala mať pevné miesto. Bolo by zároveň žiaduce, aby ju vyučoval najlepšie stredoškolský profesor zo Slovenska. Myslím si tiež, že riaditeľ, pripadne jeho zástupca by mal byť z našej menšiny. Predsa lýceum bolo určené predovšetkým pre krajanskú mládež severného Spiša a hornnej Oravy. Musíme robiť všetko, aby sme povzbudili krajanské dianie a predovšetkým zabezpečiť riadnu výuku na všetkých základných školách, kde žije slovenská národnostná menšina. Vyžaduje sa to veľa práce a veľkú spojitosť medzi nami a starou vlastou.

Zaznamenal: J. PIVOVARČÍK

KRAJENSKE DETI NA SLOVENSKU. V dňoch 8.—9. júna 1991 sa na pozvanie Matice slovenskej uskutočnil výlet krajanských detí Spiša a Oravy do starej vlasti. Bol pripravený pre 50 detí, avšak zúčastnilo sa ho iba 36.

Zraz účastníkov exkurzie bol vyznacený na 8. júna v Novom Targu, kde ich už čakal autobus z Dolného Kubína. Prvou zastávkou po prekročení štátnej hranice bolo polhraničné mestečko Trstená. Deti si prezreli námestie a urobili malý nákup. Potom navštívili Galériu národného umenia Márie Medvedskej v Tvrdošíne. Po prehliadke expomáptov tejto významnej predstaviteľky slovenského maliarstva 20. storočia účastníci zájazdu sa pobrali do Dolného Kubína, kde navštívili Múzeum P.O. Hviezdoslavu.

Druhý deň návštavy starej vlasti patril prehliadke Demänovských jaskýň. Veľkým zážitkom pre krajanské deti zo Spiša a Oravy bola cesta lanovkou na Štrbské Pleso. Deti plné dojmov sa večer vrátili domov. Ďakujeme Matice slovenskej za pozvánie a nezabudnuteľné zažitky.

J.P.

ESTE
O ODBOJÁROCH

O otázkach našich odbojárov Život už mnohokrát písal. Je to problém, ktorý vlastne za 45 uplynulých rokov neboli do konca doriešený. Len časť z krajanských účastníkov odboja bola prijatá do bývalého ZBoWiD-du, ktorý pri ostatných sa vždy nášli nejaké prekážky, ktoré im znemožnili získať odbojárske práva. Ich povojnovú odbojársku „krížovú cestu“, — o čom nám viacerí písali, — sme uverejňovali na stránkach nášho časopisu. Dnes predstavujeme ďalší prípad.

— Čítam pravidelné Život. Pišete v ňom stále, aké krajania majú práva, povzbudzujete ich národné povedomie. Podľa toho máme teda právo na slovenské školy i na slovenské bohoslužby, len sa o to musíme usilovať, bojovať. Zdá sa mi, však, že sme s našimi problémami zostali osamotení. Máme demokraciu, no ani demokratická vláda nám ešte nepomohla. Ba, nepoču som, aby sa v medzištátnych poľsko-česko-slovenských rokovániach hovorilo niečo o Orave a Spiši. Zabúda sa na nás.

Prečo o tom pišem? Ide o taký problém. V rokoch druhej svetovej vojny môj otec bojoval na fronte. Bojoval i za slobodu Česko-Slovenska a v tomto boji v roku 1945 zaplatil najvyššiu cenu — odovzdal svoj život. Osta-

la po ňom vdova — naša mama, s malými deťmi. Nikdy nedostala žiadnu podporu, nikoho vôbec nezaújimalo, či mala čo dať deťom. Veru dosť sa natrápila, aby nás vychovala.

Dnes má mama už 88 rokov a zaistenú našu opateru. No mňa už oddávna trápi otázka, či všetky vdovy po padlých vojakoch z druhej svetovej vojny boli po nechané svojmu osudu? Alebo je to len na Orave a na Spiši, kde sa otázky odbojárskych práv našich krajanov zdajú byť ako by z inej planéty. Chcel by som teda dieťa, či podľa platných zákonov prislúcha vdovám po padlých vojakoch nejaká podpora štátu alebo nie?

J.Z. z Oravy

Prislúcha dôchodok. Podrobnejšiu odpoveď uverejňujeme na str. 18 v právnickej rubrike. Keďže uvedený prípad nie je ojedinelý, bude iste zaujímať aj iných čitateľov.

REDAKCIA

STRETNUTIE
PRVÝCH
ABSOLVENTOV

Spomienky na mladé, študentské roky sú vždy vzrušujúce. Vzrušujú ešte viac, keď k nim

dochádza na stretnutí po veľmi dlhom období. Takéto nezabudnuteľné vzrušujúce chvíle prežili prví absolventi Všeobecno-vzdelávacieho lýcea so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke (maturevali v roku 1955), ktorí sa stretli posledním májovú nedeľu v sídle ústredného výboru našej Spoločnosti v Krakove. Stretnutie sa konalo práve v období maturitných skúšok, teda dobe študentských rozlúčok, no a v meste vysokých škôl — Krakove, kde väčšina z nás pokračovala vo vzdelávaní. Bolo to teda mimoriadne podujatie, ktoré vlastne začalo oslavu 40. výročia vzniku našho lýcea. Tie, ako je známe, vyvrchlia v septembri t.r. v Jablonke.

Hoci to bolo, ako som už spomienal, stretnutie len prvého ročníka jablonských absolventov, pozvali sme naň aj niekoľkých zástupcov z mladších ročníkov. Nie všetkým však čas dovolil prist. Ak sa dobre pamäťam, po otvorení lýcea nás začalo študovať asi 30 žiaľov, no do maturity vytrvalo len 12. Z nich na stretnutie neprišiel dnes už nebohý Ignác Nižník. Ako na takýchto podujatiach obyčajne býva, najviac sa účastníci venovali spomienkam. Čas totiž beži neúprosne rýchlo. Na chvíľu sme sa vrátili do čias, keď sme maturovali a zdalo sa nám, akoby to bolo len včera. No zakrátco sme zistili, že sme už skoro všetci v dôchodeku. Spoznávali sme navzájom naše životné cesty, hovorili sme o našej práci, úspechoch i neúspechoch, obdržaných

vyznamenaniach a odmenách, veselých a vážnych príhodach a zážitkoch. Nezriedka som mal pocit, akoby sme sa nanovo zoznamovali.

Musím poznamenať, že náš ročník bol veľmi aktívny a angažovaný v krajskom hnutí. Aj keď nás nebolo veľa, štúria naši absolventi sú dnes členmi predsedníctva a pléna UV Spoločnosti, dva boli tajomníkmi ústredného výboru — dokopy 20 rokov, niekoľko členmi výborov miestnych skupín. Každý z ďalších ročníkov sa do krajskej činnosti už menej zapájal a tak isto absolventi stredných a vysokých škôl na Slovensku, z ktorých len niekoľkí pracujú v našej organizácii.

Spominali sme na študentské roky, na našu triedu, najmenšiu v celej škole, ktorá sa nachádzala v podkroví. Bol z nej výhľad na rieku Oravu a pekáreň, vtedy jedinú na celej Orave. Mali sme našu triedu veľmi radi. Jej výhodou bolo i to, že na nachádzala najvyššie, daleko od zborovne, kam nedochádzal skoro žiadne zvuk, kde nebolo počúť naše mladické vystrájanie.

Samozrejme, počas našej besedy sa hovorilo i o tohoročnom 40. výročí založenia slovenského gymnázia v Jablonke a o našej účasti na oslavách tohto jubilea. V súvislosti s tým sa účastníci stretnutia obrátili na člena organizačného výboru oslav L. Mollitorisa s pripravou, aby dozrel na pripravovaný program slávnosti a v prípade potreby presadil v nôme slovenskú časť.

Navrhovalo sa, že v slovenčine mal by odznieť prejav, absolventský príhovor, nejaký kultúrny program, sv. omša, no a — o čom sa uznieslo predsedníctvo UV — má byť odhalená pamätná tabuľa, pripomínajúca založenie lýcea našimi krajanmi.

Chcem ešte podotknúť jednú milú vec. Na rozdiel od nášho prvého stretnutia spred piatich rokov, tentoraz všetci účastníci hovorili peknou slovenčinou. Rozlúčili sme sa peknou, nostalgickou pesničkou Zaleť sokol, no a príslubom, že sa o rok opäť stretneme.

BRONISLAV KNAPČÍK

va, vysväcen nový kostol. Slavnostného rozlúčení se zúčastnil Wojciech Arkuszewski, šéf Kanceláre pro hospodársku politiku celostátní komise Solidarity, ktorému kučovská farnosť v době výjimečného stavu poskytla úto-

ček. Evangelicko-reformovaná cirkev pôsobi v Polsku od 40. let 16. storočia. Dnes má asi 5 tisíc členov v deveti farnostech a osmi filiálkach. Vyda výborný měsíčník Jednota, věnovaný polskému evangelismu a ekumenii. V minulých letech evangelicko-reformovaná cirkev získala svým odvážným postojem vůči komunistické moci úctu polských ekumenických kruhů.

KONEC KUCOVA

Kucov bol jednou z obcí, kde odedávna žili naši krajané. V roku 1957 zde založili miestnu skupinu Kultúrnej sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku. Kučovská evangelicko-reformovaná farosť bola jednou z nejstarších a nejveterších v Poľsku, ale zanedlhou zmizí z povrchu země. Rozšírení hnědouhelného dolu v Belchatově si vyžádalo preštěhování obyvatel Kučova a zničení kostela z 19. století.

V nedeli 30. června se v přítomnosti biskupa Zdzisława Trandy, představitelů konsistoře a duchovních kučovští rozloučili se starým kostelem. Pak byl v nědalekém Kleszczowě, kam se přestěhovala část obyvatel Kuco-

ODIŠLA OD NÁS

Dňa 26. júna 1991 umrela v Kacvine vo veku 70 rokov krajanka

ANNA KROMKOVÁ
rod. Maskalová

Zosnulá bola dlhoročnou členkou našej Spoločnosti a čitatelkou Života. Odišla od nás dobrá krajanka, vzorná matka a babička. Manželovi Štefanovi a cestnej rodine vyjadrujeme hlbokú sústrast.

Cest jej pamiatke!
MS KSSCaS v Kacvine

Scepsum..

DOKONČENIE ZO STR. 6

poľskú aktivitu, bola značná. Bola však zameraná — žiaľ — v zlom smere. Teroristické akty na Spiši a Orave zapríčinili emigráciu asi 5000 osôb a interpeláciu poslancov slovenskej Demokratickej strany v pražskom Národnom zhromaždení. Poľská školská administratíva sa usilovala oddaliť moment začladania slovenského školstva. Písali o tom tak poľskí (W.T. Kowalski), ako aj slovenskí historici (A. Bielovodský, V. Borodovčák, M. András). O aktoch poľského teroru písali americké a kanadské vydavateľstvá. Protestovali mnohé organizácie slovenského vystavalectva na svete. O tom akoby autor nevedel, a možno nechce vedieť. Dobre ho chápem: uznanie týchto faktov sa veľmi bolestne dotýka idey odvekej poľskej tolerancie.

Ešte jedna výpoved Okulického: „Zároveň oficiálne uskutočňovali akciei poslovenčovanie poľského obyvateľstva. Jej prvé obdobie pripadlo na prelom päťdesiatych a šesťdesiatych rokov. Vyvesovali nápisu v slovenčine na obchodoch, školách, hasičských remízach, závadzali vyučovanie tohto jazyka na školách. Bola to realizácia postulátov Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku podporovaných vtedajšími stranickymi a štátnymi orgánmi.“ Nuž čože, autor Spišského syndrómu opäť niečo nečítal do konca. Slovenské školstvo na Spiši a Orave zaviedli v roku 1948 na základe poľsko-československej zmluvy z roku 1947, pod podmienkou reciprocity, t.j. zavedenia poľštiny do škôl na Tešínsku. Slovenské školy v Poľsku nemali nič spoločné s odnárodnovaním poľského obyvateľstva, keďže zapisovanie detí do škôl bolo dobrovoľné. Vznik slovenského školstva zrušeného brutálne na

začiatku šesdesiatych rokov nemožno dávať do súvisu s pôsobnosťou Kultúrnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku už len preto, že táto Spoločnosť bola založená až v roku 1957.

Kvôli kontrastu pripomeňme, že Poliaci na Tešínsku majú plné národnostné práva: poľské základné a stredné školy, katedru poľského jazyka v Ostrave, poľskú liturgiu v kostoloch, niekoľko poľských časopisov, vysielačku poľského rozhlasu v Ostrave, vlastné poľské vydavateľstvo, dvojjazyčné náписy na rôznych budovách, dve poľské profesionálne divadlá, poslancev vo Federálnom zhromaždení. Na dôvažok nikto tam netvrdí, že sa týmto spôsobom uskutočňuje polonizácia českého obyvateľstva.

Okulicki uvádza chybnú informáciu o výpovedi biskupa Tondru. V skutočnosti slová, že Poliaci v Česko-Slovensku budú mať iba toľko práv, koľko majú Slováci v Poľsku povedal nie spišský biskup, ale premiér Slovenska — Vladimír Mečiar na stretnutí s predstaviteľmi slovenskej menšiny v Krakove — 12. októbra 1990. Nevidím dôvod, preto by tieto slová mali byť, ako to napísal Okulicki, „nechutným falosošným tónom“. Môže byť falosošný tónom snaha po reálnej reciprocite, predvídanej v dvojstranných poľsko-česko-slovenských dohodách? Prečo by Poliaci v Česko-Slovensku mali mať väčšie práva ako Slováci v Poľsku?

Medzi rozprávky možno zaradiť tvrdenie pána Okulického, že sa dôsledne torpedovalo iniciatívy vytvorenia poľských regionálnych spoločenských organizácií. Pravda je taká, že jednoducho neboli návrhy na registráciu takýchto organizácií... Dva poľské spolky, ktoré v súčasnosti existujú, vznikli z iniciatívy osôb nepochádzajúcich zo Spiša a Oravy. Skromnú členskú základňu týchto organizácií tvoria nakoniec poväčšine Ludia, ktorí nemajú žiadne zväzky s regionom.

Tým sa nekončia autorove chýby. Napríklad chybone píše, že som tajomníkom Mest-

ského výboru KSSCaS v Tychach, hoci takýto výbor v Tychach vôbec neexistuje lebo to nepredvídajú stanovy Spoločnosti. Dr. Socha, ktorého výpoved' uvádza Okulicki vo svojom článku, nepochádza z Kacviny — ako tvrdí autor — ale z Durština.

Vznika otázka, nie je to príliš veľa chýb v pomerne krátkom materiale v populárnom týždenníku? Otázka, či možno bezstarostne písat článok o háklivých problémoch pohraničia opierajúc sa o výpovede troch osôb poľskej národnosti z Jurgova, bez napsania objektívneho komentára k nim, bez konfrontácie s výpovedami Slovákov, bez pripomienutia výsledkov najnovších historických výskumov a rozhodnutí medzinárodného verejného práva. Nesmie sa to robiť, iba ak niekomu záleží na „prilievani oleja do ohňa“.

Môžem súhlasiť len s jednou vetou obiahnutou v Syndróme. S vetou o tom, že všetci potrebujeme zmierenie, pokoj a svorné spolunažívanie. Ale nemožno to dosiahnuť bez uspokojenia základných národných práv slovenského obyvateľstva na Spiši a Orave. Pokoj dosiahnutý na úkor slovenskej menšiny nie je prijateľný. Takéto konanie by narušovalo zásady prirodzeného a ľudského práva, v tom aj kodanského protokolu KBSE z 29. júna 1990 o ľudských právach, ktorý Poľsko podpísalo. Pocit krivdy Slovákov v Poľsku nemožno odstrániť iluzórnymi plánmi stredoeurópskej konfederácie. Poznám jednoducho a účinnejši spôsob riešenia problému: priznať Slovákom prislúchajúce práva a skoncovat s popieraním ich existencie v Poľsku.

Veľmi tendenčný článok Blažeja Okulického mu neprináša chválu. Je veľmi emotívny, ale, žiaľ, neobsahuje ani jeden pravdivý výrok. Môžem len obdivovať autorovu odvahu. Odvážil sa totiž napiisať článok na tému, v ktorej sa vôbec nevynázná.

JOZEF CONGVA

KOMPOSTOVÉ HNOJIVO

Dnes, keď výrobne prostriedky pre poľnohospodárstvo, teda i umelé hnojivá — sú tak drahé, že ich rolníci prestali kupovať, nebude od veci pouvažovať o tom, ako a čím ich zastúpiť. Takýmto prostriedkom je napr. kompost.

Dobre pripravený kompost nie je horší ako dobrý maštaľný hnoj. Z istého hľadiska je dokonca lepší. Všimnime si napríklad, nasledujúcu vec: živiny nachádzajúce sa v maštaľnom hnoji sú spočiatku v pôde pre mnohé rastliny — a podľa niektorých vedcov pre väčšinu rastlín — neasimilovateľné. Je potrebný dlhší čas, aby sa maštaľný hnoj rozložil a živiny, ktoré obsahuje, boli pre rastliny pristupnejšie.

Inak vec vyzerá s kompostom! V tomto hnojive rastliny môžu využívať živiny hned

po jeho rozhodení po plantáži. Totiž väčšina kompostových zložiek je vo forme prístupnej pre rastliny. Stačí urobiť nasledujúci pokus, aby sme sa o tom presvedčili. Keď na kúsku pôdy pohnojme rastliny kompostom a vedať tie isté rastliny maštaľným hnojom — zistime, že kompost začína učinkovať oveľa rýchlejšie.

Kompost by teda mal plniť oveľa väčšiu úlohu v hospodárení hnojivami, najmä teraz, keď náklady na minerálne hnojenie sú tak vysoké.

Dospelal jediným odvetvím, v ktorom sa kompost všeobecne používa na hnojenie rastlín, je záhradníctvo. Používajú ho najmä majitelia záhradiek. Prospevia tomu záhradnícka produkcia, najmä tá drobná, pri ktorej je veľa odpadkov vhodných na prípravu kompostu.

Na väčších gazdovstvách kompost nadálej plní minimálnu úlohu. Škoda! Stačí trochu iniciatívy na gazdovstvách, v ktorých nechýbajú mladé a ochotné ruky do práce, aby si vytvorili potrebné množstvo kompostu, čím by znížili vlastné náklady a ušetrili peniaze vydávané na drahé minerálne hnojivo.

NEZABÚDAJME:

Každá vytrhnutá burina, každý kvet alebo súkvetie po odkvitnutí, skosená tráva alebo na jesenné vyschnuté lístie, biele a pod., sú veľkým pokladom, ktorý sa nesmie vyhadzovať buď páliť!

Na kompost sa predsa hodia aj iné materiály. Napríklad zemiaková vŕňať. Žiaľ, ešte stále na jesenné vŕňame na poliach množstvo dymu, lebo každý, kto len môže, spaľuje vŕňať. Na kompost sa nehodí iba skazená vŕňať. Takú treba samozrejme spáliť. Možno kompostovať každú slamu a plevy. Možno tiež pripravovať kompost z rašelin, mačiny, stromovej kôry, z maštaľného hnoja a z miešanky rašelin a hnoja. Ten posledný je mimoriadne cenný. Je to rozhodne lepšie hnojivo ako maštaľný hnoj.

Veľmi dobrým hnojivom je kompost z rašelin a hnojovky, lebo sa v ňom skladuje „skoro bez strat“ dusík obsiahnutý v hnojovke. Hodno vedieť, že značná časť živín obsiahnutých v rašeline tvorí zlúčeniny, ktoré rastliny ľahko asimilujú.

MODERNÉ KRMENIE PRASNÍC

Zdá sa, že krmenie prasnice je najslabším článkom vo výrobnom cykle ošípaných. Obvykle prasné prasnice sú chované závislé od ich veľkosti a stupňa tehotenstva. Stáva sa, že všetky prasnice sú prekrmované alebo len ich časť a časť podvýživená. Zatiaľ čo prasné prasnice sú často prekrmované, prasnice v období dojčenia sú obvykle podvýživené. Najčastejšie sa to stáva, keď používame vláknité a mokré krmivá alebo keď vydelen-

jeme denné dávky. So zreteľom na reproduktívnosť je dôležité, aby prasnice boli správne krmené po celý život.

V produkciu ošípaných možno zaznamenať dve mimoriadne dôležité obdobia v hľadisku krmenia: Krmenie prasnice počas tehotenstva a dojčenia, ako aj prasiat po odstavení. Ako možno určiť štandardu správneho dojčenia? Chovateľ si musí dať odpoveď na dve otázky: Koľko vázia prasatá v 21. dni života a kedy má nastáť reprodukčný cyklus u prasnice po odstavení prasiat.

V treťom až štvrtom týždni života krmne požiadavky priemerného vrchu prekračujú možnosti prasnice. V tom čase spotrebou tehotného krmiva bude určovať prírastok prasiat. Práve preto váha prasiat v 21. dni je dobrým ukazovateľom produkcie mlieka u prasnice.

Zloženie mlieka v tomto období života prasnice je veľmi rôznorodé. Závisí to od

troch faktorov: obdobia dojčenia, kŕmenia a od genetiky. Zo začiatku mlieko má väčšiu koncentráciu bielkovinových imunných látok, preto má viac stálych častic a všeobecnych bielkovín. Mlieko vylučované v neskôršom období má viac tuku a laktózy (mliečny cukor), ale menej bielkovín a stálych častic.

Dieta kŕmacej prasnice by mala byť vysokoenergetická, obsahovať málo vlákn a mať správnu úroveň bielkovín (aminokyselin), vitamínov a minerálnych zložiek. Preto na krmenie sú napr. vhodné zemiaky. Krmivá s vysokým obsahom vlákna, napr. lucerna, otruby a vysladené rezky z cukrovej repy treba obmedzovať na 10 percent, a oves na 20 percent denných dávok. Je najlepšie, keď tato úroveň neprekračuje päť a 10 percent.

Prevláda mienka, že by sme prasniciam nemali v krmovinách dávať antibiotiká. Avšak výskumy dokazujú, že ich podávanie je osozne.

ČO ROBIT S PÝROM?

Priamo po žatve, keď robime kultivačné práce, je veľmi dobrá príležitosť, aby sme sa zbavili pýru na poliach. Zničenie tejto buriny možno vykonáť trojakým spôsobom.

Najznámejší je vyťahovanie výhonkov a odstraňovanie ich mimo obrábaných polí. Za týmto účelom musíme vykonať plynkú

orbu (10—12 cm), aby sme výhonky dostali na povrch pôdy a umožnili ich vyschnutie. Bránenie je zbytočné. Výborne vytahuje výhonky kultivátor s pružnými zubami, keď ho použijeme „na kríž“. Dôkladnejšie vyčistenie poľa uskutočňujeme neskôr pomocou brán, potom obyčajnými posúvajúcimi hraiblami zbierame pýr na okraj poľa. Podmienkou úspechu je dôkladné vyschnutie výhonkov v preoranej pôde. Ak v tom čase prší, pýr môže vypustiť korene, čo znemožní jeho odstránenie z pôdy. Učinnosť tohto spôsobu závisí predovšetkým od počasia a preto nie vždy býva úspešný. Jeho zápornou stránkou je tiež ochudobňovanie pôdy.

Z tohto hľadiska je lepšia metóda — „dušenia výhonkov“ pýru. Priamo po plynke

orbe dvakrát bráname pôdu „na kríž“ diskovými bránami, upravujeme taniere (disky) na krájanie (rovnomerne so smerom jazdy). Taktôto porené výhonky rýchle začinajú rásť a pole je čoskoro zelené. Vtedy vykonávame hlbokú orbu, prinajmenšom na 30 cm, pluhom s predpluhom, ktorý premiestňuje vrchnú vrstvu s výhonkami do dolnej časti skovy, odkiaľ sa výhonky nemôžu dostať von a vysychajú. Tento spôsob prináša dobré výsledky na ľahších a vlnších pôdach.

Existuje tiež metóda „unavenia pýru“, ktorá spočíva v dvoj- až trojnásobnom zaorávaní klíčiaceho pýru strednou orbou. Zničenie pýru nastáva rýchlejšie pri nedostatku kyslíka vo vlnšom prostredí a v ľahšej pôde.

ZELENA KRONIKA

KEDY KRMIŤ SENOM. Môže sa hned po vysušení podávať čerstvé seno zvieratám?

— Cerstvé seno prechádza procesom dozrievania v priebehu jedného až dvoch mesiacov. Počas tohto procesu nastávajú postupné chemické premeny. V tom čase seno „sa potí“ a zároveň stráca 2—3 percent vody. Seno, ktoré ešte neprešlo týmto procesom, sa pre zvieratá neodporúča. Na-

prieklad u koni môže spôsobiť ochvátenie, koliku, alebo iné ochorenia.

* * *

TICHÁ RUJA. Kravy niekedy nemajú výrazné známky ruje. Ako by sa tento stav dal zmeneň?

— Takzvanú tichú ruju možno zistiť iba po krvavom hliene, ktorý vytieká z pošvy a rozmazuje sa okolo chvosta. Tento hlien vidíme tri dni po prechode tichej ruje a je iba ukazovateľom, kedy máme očakávať ďalšiu ruju (o 18 dní). Aby kravy mali správnu ruju, musíme ich správne krmit, dávať dosta-

točné množstvo minerálnych sôľí a zaistíť pohyb na čerstvom vzduchu. Keď u krav zistíme tichú ruju, dobre urobíme, ak jej asi 10 dní pred nasledujúcou ruju dávame denne kilogram výkličeného obilia (najlepšie pšenice). Je to starý, ale účinný spôsob krmenia krav v tomto období.

VÝŠKA KOSENIA. Seno už sice máme doma, ale pre budúcnosť chceme pripraviť zásady kosby. Výška kosby má veľký vplyv na úrodu lúk, ako aj na ich trvanlivosť. Príliš nízke kosenie oslabuje životnosť trávy, najmä vysokej. Po nízkom kosení jej odrastanie je príliš pomalé.

Pri príliš vysokej kosbe sú veľké straty krmiva. Najoptimálnejšia výška kosby je 5—6 cm. Poslednú kosbu pred zimou robíme vždy o 2—3 cm vyššiu.

* * *

ČO OBSAHUJE HNOJ? Desať starostlivovo skladovaného maštaľného hnoja obsahuje: 50 kg dusíka (N), 25 kg fosforu (P_2O_5), 60—70 kg draslika (K_2O), 40—50 kg vápnika (CaO), 15—20 kg magnézia (MgO), 20—30 kg síry (SO_3), ako aj 300 g mangánu (Mn), 200 g zinku (Zn), 40 g medu (Cu), 50 g brómu (B), 5 g molybdénu (Mo) a 29 g kobaltu (Co).

WĘTERYNARZ

OCHWAT U KONI

Ochwat jest to ciężka choroba całego organizmu konia, przy której występuje zapalenie two- rzywa kopytnego, to jest warstwy położonej pod warstwą ro- gowa. Przyczyną ochwatu jest nagle oziębienie rozgrzanego konia albo nakarmienie konia nie przyzwyczajonego większą ilością żyta, pszenicy, jęczmienia lub owsa. Szczególnie niebezpieczne jest karmienie świeżym (nie wypoconym) ziarnem. Ochwat może nastąpić także po porodzie i jako następstwo niektórych za- kańnych chorób koni. Ochwat

zaczyna się zwykle nagle. W pracy koń idzie z coraz większą trudnością, stawiając krótkie kroki. Chód staje się sztywny i koń porusza się jak na szczudłach. W spoczynku wysuwa przednie nogi do przodu, a zmuszany do ruchu — porusza się bardzo nie- chętnie. Przy ucisku lub opuki- waniu ściany kopyta koń odczu- wa ból i cofa nogę, kopyto jest gorące. Zwierzę traci apetyt, w ruchu męki się, czasem pojawia się biegunka lub bóle brzucha, jak przy morzyszku. Choroba za- zwyczaj trwa krótko, jeśli jed-nak konia nie leczy się — prze- dłuża się i powoduje powstanie płaskiej, a później nawet wypukłej podeszwy. Po przebytym ochwacie na ścianie kopyta wy- stępują charakterystyczne pier- ścień. Koń z płaską lub uwypukloną podeszwą nie nadaje się do pracy na twardych drogach, lecz tylko na roli i po podkuciu specjalną podkową zwartą. Po zauważeniu pierwszych obja-

wów ochwatu, trzeba jak naj- szybciejszej wezwać lekarza, ponieważ chory koń chodzi z trudno- ścią. Przed przybyciem lekarza, konia rozkuwa się i umieszcza w stanowisku z dużą ilością miękkiej ściółki, kopyta okłada się śniegiem, lodem lub oblewającą zimną wodą. Najczęściej okłada się je gliną z octem. Choremu koniowi daje się 1/3 części normalnej porcji wody i dobre, słodkie siano. Wcześniej rozpoczęte leczenie zwykle kończy pomyślnie chorobę. Przy ochwacie domorośli „lekarze” sto- sują często upust krwi przez na- ciecie żyły na szyi lub na koń- czynach. Upust krwi jest skutecznym zabiegem leczniczym przy ochwacie, jeśli wykonany jest prawidłowo przez lekarza. Samemu nie wolno upuścić krwi, ponieważ nieumiejętne wy- konanie tego zabiegu bywa przyczyną poważnych schorzeń. W następstwie bowiem może po- stać ropne zapalenie żyły w miej- scu upustu, zakrzepy a nawet ogólne zakażenie krwi, które naj- częściej kończy się śmiercią konia. W zapobieganiu trzeba pa- miętać, aby nigdy nie poić ani karmić konia zgrzanego. Gdy koń całkowicie wypoczyne i ochłonie, zadaje się mu początkowo nie- wielka ilość siana, potem wodę i wrzeszcie obrok. Nie wolno karmić konia świeżo zebranym ziarnem, a do zmiany paszy należy przyczewać go stopniowo.

SWIERZB KONI

Swierzbem nazywamy bardzo zaraźliwą chorobę, która powo- duje małe, niedostrzegalne gołym okiem pasożyty skóry, zwane swierzbowcami. Rozróżnia się trzy gatunki swierzbowców wy-

stępujących u koni: drążące, ssące i pęcinowe. Swierzbówce prze- noszą się przez zetknięcie się koni zdrowych z chorymi, albo przez przedmioty służące do pie- legnowania (szczotki, derki, u- prząż itp.). Swierzb szerzy się wskutek stykania się koni na wspólnych pastwiskach i u wo- dopojów, mogą go przenosić rów- nież ludzie. Swierzbówce żyją poza koniem 2–9 tygodni. Ka- żdy z wymienionych uprzednio gatunków swierzbowca ma inne ulubione miejsce na skórze konia, na których najczęściej prze- bywa. Swierzbówiec drążący wy- stępuje przede wszystkim na skó- rze głowy, szyi i grzbietu, u konia zaniedbanego może zaatakować całą skórę. Swierzbówiec ssący przeważnie przebywa na skórze u nasady ogona, okolicy grzywy, wewnętrznej stronie ud — przenosić się może również na dalsze części ciała. Swierzbówiec pęcinowy osiedla się na nogach, przeważnie na tylnej powierzchni pęcin, do nadgarstka lub stawu skokowego. Najgroź- niesze i najtrudniejsze do zwal- czania są swierzbówce drążące. Pierwsze oznaki choroby poja- wiają się w dwa tygodnie od za- rażenia. Koń ociera się stale o ścianę lub przegrodę. Swędzenie wzmaga się, gdy zwierzę przebywa w cieplej i wilgotnej stajni. W miejscach swędzących widoczne są drobne strupki. Przy dłu- żej trwającym swierzbie sierść staje się szorstka, często wypada. Skóra też staje się sucha, pozbawiona włosa i układa się, szczególnie na szyi w fałdy. Jed- nocześnie zwierzęta tracą apetyt i chudną. W przypadku zauważenia choroby zawiadamia się lekarza, a konie chore i podej- rzane trzyma się w zamknięciu.

Dō leczenia używa się maści. Maść kreolinowa na przykład można zrobić samemu przez do- kładne wymieszanie 1 części kreoliny z 1 częścią szarego mydła i 8 częściami spirytusu de- naturowego. Dobrze działa rów- nież dokładne rozbłotana mie- szanina 1 części nafty z 3–5 częściami mleka. Najpierw zmywa się skórę cieplą wodą z dodatkiem mydła, po wyschnięciu smaruje się chore miejsce ma- śią. Po 7 dniach zabieg należy powtórzyć, a po następnym ty- godniu zmyć skórę wodą z mydlem. W czasie leczenia również wszystkie przedmioty, które sty- kają się z chorym koniem od- każą się roztworem wodnym kwasy karboliowego (10 dkg kwa- su na 1 litr wody), stajnie zaś roztworem wapna chlorowanego (1 kg wapna chlorowanego na 10 litrów wody). Aby ustrzec konie od swierzbu, nie wolno dopuszczać do stykania się koni zdro- wych z chorymi, lub tylko podej- rzonymi, nie używać uprzeczy, derek i szczotek pochodzących od innych koni, oraz regularnie czy- sić własnego konia, trzymać go w czystej, suchej i widnej stajni.

PORÓD U KLACZY

Poród u klaczy trwa krótko. Jeżeli przeciąga się ponad go- dzinę można go uważać za nie- prawidłowy. Normalnie klacz zrebi się w ciągu 30–60 minut. Zdarzają się przypadki, że w szpa- rze sromowej pokazuje się główka płodu lub przednie nogi i da- lej płód już przejść nie może. Czasem znów mimo dojścia wód plodowych nie następuje prze- jście płodu. Są to wypadki nie- prawidłowego utrudnionego po- rodzu.

HENRYK MĄCZKA

PRAWNIK

RENTY PO KOMBATANTACH

Dla uproszczenia trybu postę- powania przy przyznawaniu wdowom (wdowcom — emerytom) rentom po zmarłych komba- tantach, uprawnień do świadczeń kombatanckich, rejonowe oddziały zakładu ubezpieczeń społecznych przejściowo przejęły obowiązek wydawania za- świadczeń o uprawnieniach dla tej grupy osób.

W związku z powyższym — in- formuje Biuro ds. Kombantów Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej — przyjęto następujący tryb postępowania:

— Zaświadczenie o uprawnieniach po kombatanacie mo- że otrzymać wdowa/wdowiec pobierający własną emery- turę albo po osobie, która przed śmiercią była uznana za kombantanta.

Uprawnienia te nie wygasają mimo zawarcia ponownego ma- żenstwa, pod warunkiem zachow- wania prawa do emerytury lub renty po zmarłym kombatancie.

— Zaświadczenie wydaje rejo- nowy oddział ZUS właściwy dla miejsca zamieszkania na- wniosek osoby zainteresowa- nej.

Do wniosku należy dodać 2 egzemplarze kwestionariusza dla wdowy/wdowca — emeryta/re- cista pozostających po komba- tancach oraz następujące dokumen- ty:

- 1) legitymacja kombatancka lub zaświadczenie o uprawnieniach kombatanckich osoby zmar- lej, wydane przez:
  - był ZBoWiD, a po zmianie nazwy przez Związek Komba- tantów RP i byłych więźniów politycznych,
  - Urząd do Spraw Kombata- tów,
  - Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej.
- 2) skrócony odpis aktu małże- nstwa,
- 3) odpis aktu zgonu kombanta,
- 4) dwie fotografie wnioskodaw- cy,
- 5) odcinek emerytury (renty).

UWAGA! Wdowy i Wdowcy, których zmarli małżonkowie nie mieli (mimo podstawy) potwier- dzonych uprawnień kombatan- ckich, powinni kontaktować się z wybranymi przez siebie stowarzyszeniami kombatanckimi celem rozpoczęcia postępowania we- ryfikacyjnego.

Dotyczy to również wdów/ wdowców po innych osobach objętych ustawą z dnia 24 stycz- nia 1991 r. o kombantach oraz niektórych osobach będących o-

fiarami represji wojennych i o- kresu powojennego (Dz.U. z 4 marca 1991 r. nr 17, poz. 75).

TESTAMENTY ZWYKŁE I SZCZEGÓLNE

Jak można sporządzić testa- ment, czy testament bez świad- ków też jest ważny — to jedne z częściej pojawiających się py- tań naszych Czytelników. Dzi- siąj więc testamentowe resumé.

Przede wszystkim testament może zawierać rozporządzenia tylko jednego spadkodawcy (ma- żonkowie więc nie mogą sporzą- dzić wspólnego jednego testa- mentu). Każdy testament może być w każdej chwili odwołany albo zmieniony. Natomiast formy jego sporządzenia mogą być różne.

— Przede wszystkim testament własnoręczny (napisany w cało- ści pismem ręcznym, podpisany i opatrzyony datą).

— Następnie testament nota- rialny, a więc sporządzony przez notariusza w formie aktu nota- rialnego.

— Spadkodawca może też spo- rządzić testament w ten sposób, że w obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec organów gminy. Oświadczenie spadkodawcy spi- suje się wówczas w protokole z podaniem daty jego sporządzenia.

Po odczytaniu protokołu podpi- sują go: spadkodawca, świadko- wie oraz osoba, wobec której o- statnia wola została oświadczona. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to w protokole zaznaczyć z podaniem przyczyny braku podpisu. W ten sposób nie mogą jednak sporzą- dzić testamentu osoby głuche lub nieme.

Natomiast, jeżeli istnieje oba- wa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożli- we lub bardzo utrudnione, to spadkodawca może oświadczyć swoją ostatnią wolę ustnie przy jednocośnej obecności co naj- mniejszej trzech świadków. Treść te- stamentu ustnego może być po- twierdzona w ten sposób, że jed- den ze świadków albo inna oso- ba spisze oświadczenie spadko- dawcy przed upływem roku od jego złożenia z podaniem miej- sca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pis- ma, a pismo to podpiszą spadko- dawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie. W przypad- ku, gdy treść testamentu ustne- go nie została w powyższy spo- sób potwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od śmierci spadkodawcy potwierdzić przed sądem przez zgodne zeznania świadków.

Peter a Božia moc

Ide Peter s Pánom Ježišom utešenými kvitnúcimi lúkami, obdivuje krásnu Božiu prírodu i vzdychne si:

— Ach, Pane, aké krásne je byt Pánom Bohom, aké krásne je starať sa o celý svet! Keby som aspoň jeden deň mal moc ako Pán Boh, potom by som bol vďačne zase Petrom a chudobným rybárom!

Pán Ježiš hľadí na Petra, usmieva sa a hovorí:

— No dobre, Peter, stane sa ti po vôle. Od tejto chvíle sa až do večera budeš starať o svet ako môj Otec nebeský!

Peter sa teší, že sa bude starať o svet ako Otec nebeský, spoločne si vykračuje za Pánom Ježišom. Idú práve okolo gazu, ktorý ľažko pracuje na poli. Nedaleko kráča iný pútnik a volá na gazu:

— Pán Boh pomáhaj!

Počuje gazda pútnikov pozdrav a spoločne odpove:

— Pán Boh uslyš, spoločne!

Počuje aj Peter gazdov vzdych, nuž beží k nemu bez meškania, berie mu pluh z unavených rúk a sám orie roľu, sám rozloží hrudu na roli, kym nevyorie poslednú brázdu a kym poslednú hrudu nerozmrví na kúsočky.

Peter si stiera z čela pot, potichu vzdychá, že si dnes vybral ľažku úlohu. Idú práve okolo starca, ktorý tlčie kamene na hradskej, keď naňho zavolá furman z naloženého voza:

— Pán Boh pomáhaj!

Počuje starec furmanov pozdrav a spoločne odpovie:

— Pán Boh uslyš, spoločne!

Počuje aj Peter starcov vzdych, nuž beží k nemu bez meškania, berie mu kladivo z nevládnnych rúk a sám tlčie kamene namiesto neho, kym celú hľbu nepotliče na kúsočky.

Peter si stiera z čela pot, hlasnejšie si vzdychá že si dnes vybral ľažku úlohu. Pri dedine stretajú dievča, ktoré vyháňa husi na pašu, necháva ich tam a vracia sa do dediny.

Peter zase nemá pokoja a pýta sa:

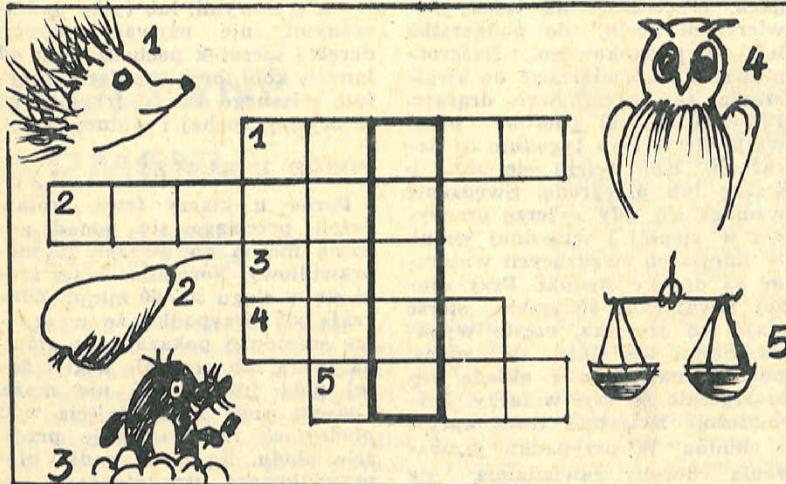
— Hej, dievča, kamže ideš, kto ti bude husi pásť?

— Dnes ich nechávam na Božiu opateru, u nás je dnes svadba, nuž i ja chcem dostať koláče!

Peter sa poteší, že aj im bude dobre, keď je svadba v dedine, ale teší sa predčasne. Dievča nechalo husi na Božiu opateru, nuž ich voľky-nevoľky sám stráži až do večera.

Pán Ježiš ide sám na svadbu a keď sa večer vracia k Petrovi, Peter sa raduje, že sa jeho ľažká úloha končí, nuž vzdychne si nahlas:

— Áno, Pane, radujem sa, že som už zasa len Petrom, rád som, že sa už nemusím starať o celý svet!

Dnešná naša tajnička skrýva v sebe slovo — činnosť, ktorú vykonávajú rolnici v týchto mesiacoch. Vyhľadenú križovku pošlite na adresu našej redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebuje slovenské a české knihy. Nezabudnite uviesť svoj vek. Knihy vyžrebovali: Dominik Kalata a Robert Kurnát z Novej Belej a Ján Soltýs z Vyšných Lapšov.

VESELO SO ŽIVOTOM

— Prečo máte na bránke tabuľu? Pozor, zlý kocúr?!
— Lebo psa nám niekto ukradol!

NAŠA FOTOHÁDANKA

Leonard Glinkowski z Waleca a Jozef Mutana z Katovic.

Naša snímka predstavuje známeho amerického filmového herca, obľúbeného aj u nás. Veľkú popularitu mu priniesla úloha poručíka v detektívnom televíznom seriáli Cojak, ktorý pred niekoľkými rokmi vysielala naša televízia. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Pre autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 397/91 sme chceli vyskúsať pozornosť čitateľov a opäťovne sme uverejnili trochu inú snímku americkej speváčky Madonny. Viacerých čitateľov to zmýlilo. Knihy vyžrebovali: Iveta Gondeková zo Sp. Starej Vsi, Dorota Lukášová z Krempach,

SMOLIARI

Takto by sa dalo nazvať dvojicu česko-slovenských tenis-tov — Martínu Navrátilovú a Ivana Lendlu na tohorečnom turnaji vo Wimbledone. 34-ročna Martina (na snímke), obhajkyňa titulu a devätnásobná víťazka tohto turnaja sa tento rok dostala len do štvrtfinále, v ktorom nečakane podľahla 15-ročnej Američanke Capriatiovej 4:6, 5:7. Naproti tomu Ivan Lendl, ktorý ešte nikdy nevyhral wimbledonský turnaj, sa tento rok zvlášť pripravoval na toto podujatie. No dostať sa len do 3. kola, v ktorom ho vyradil Američan Dawid Wheaton 6:3, 3:6, 7:6, 6:3. Po porážke však vyhlásil, že sa na budúci rok opäť pokúsi o víťazstvo. Tento rok bol Wimbledon nemeckou záležitosťou. V dvojhre mužov zvíťazil Michael Stich, ktorý porazil Borisa Beckera a v dvojhre žien Steffi Grafová po víťazstve nad Argentínkou Gabrielou Sabattiniarovou.

O loupežníkovi Orškovi

Zili, byli dědeček s babičkou, a ti neměli žádné děti. Velely se proto trápili. Až jim kdosi poradil, aby vzali měch a dvacet dní a dvacet nocí do něj foukali. Pak že najdou v měchu děťátko. Vzali tedy měch a foukali a foukali. A když dofoukali, opravdu našli v měchu děťátko. Ale protože už byli starí a měli slabý dech, děťátko bylo slaboučké, malinkaté. Zrovna jako lískový oršek. Pět let dědeček děťátko vždycky první jarní den změřil, ale nikdy nemaměřil ani o centimetr více, a tak měření nechal. Ani později děťátko nevyrostlo, a tak mu jméno Oršek zůstalo. Jednou poslal dědeček Orška orat na pole. Oršek si vlezl volovi do ucha, kříčel na něj a vůl oral. Šli kolem tří loupežníci a tuze se podivili, že vůl sám oře. Nikde nikdo, a tak vola ukradli. Jak ho tak táhli za sebou, najednou vylezl volovi z ucha Oršek. Loupežníci se nejdřív lekli maličkého oráče, ale pak je napadlo, že by jim mohl být užitečný. Nabídli mu, aby se k nim přidal. „Proč ne,“ řekl Oršek lehkomyšlně a s loupežníky se spolčil. Brzy se stal slavným loupežníkem. Každou skulinou se protáhl, každé dveře otevřel a jeho kamarádi pobrali, co unesli. Ale ouvej! Oršek měl jednu slabost: moc rád pil podmásli. A když tak jednou s kamarády loupežníky kradl ve statku a přišel na krajáč podmásli, hned si na něj vylezl. Tu však uklouzl a žbluňk — už tam byl a pil. Dočista se utopil.

PAVEL ČERNÝ

PAVOL ŠTEFÁNIK

Čo sa to stalo nad ránom?
Pobil sa medveď s baranom.

Tak preto spať mi nedalo.
Do všetkých strán sa blýskalo.

A kde to bolo? V oblakoch.
Baran si zlomil pri tom roh.

Co na to medveď? Do rána
naháňal toho barana,
že vraj mu preklal s vodou
mech.
Len sa tak liala z mokrých
striech.

Hviezdy svetovej estrády

DEBBIE HARRY

Zavše sa hovorí o niektorých ľuďoch, že prežívajú druhu mladosť. Platí to niekedy aj o spevákoch. Tak napr. vlnia vďaka spolupráci so súčasnými „módnymi“ speváckymi hviezdami bud skupinami sa na listiny najpopulárnejších hitov vrátili takí — trochu už zabudnutí — speváci ako Dusty Springfield, Gene Pitney, Trance, Gall alebo Lisa Minelliová. Takýto vydaný návrat mala aj DEBBIE HARRY, ktorá slávila najväčšie úspechy v 70. rokoch ako vokalistka skupiny Blondie.

Debbie Harry už ako mladé dievča bola známa v prostredí newyorskéj bohémy, medzi priaznivcami takých smerov ako new wave a punk. Spočiatku

pracovala ako čašnička v slávnom klube na Manhattane Max Kansas City. Neskôr, už ako speváčka, sa pripojila k rockovo-folkovej skupine The Wind In The Willows a neskôr ku skupine Angel And The Snake, až napokon na dlhšie zakotvila v známej skupine Blondie.

V roku 1976 nahrala s touto skupinou elpečku Blondie, ale platňa nevzbudila väčší záujem. Keď však neskôr uzavrela zmluvu s výrobňou platní Chrysalis, ktorá opäťovne vydala spomínanú elpečku a ďalšiu platňu Plastic Letters (album), obe platňe sa odrazili a dobre predavalí. V albare bol medziiným aj známy hit Denis, ktorý otvoril pásma úspechov Debbie Harry. Potom nasledovali ďalšie a súčasne veľmi úspešné nahrávky, napr. elpečka Parallel Lines mala náklad 20 mil exemplárov a bola rýchle vyprodaná. Páčili sa aj single Hangin' On The Telephone, Heart Of Glass, Call Me, The Tide Is High a ďalšie. Deb-

bie Harry nielen radi počúvali, ale aj fotografovali, tým viac, že pripominala Marilyn Monroeovú.

Na začiatku osiemdesiatych rokov Debbie nahrala sólový album s názvom Koo Koo. Zároveň debutovala ako herečka vo filmoch a v divadielach na Broadway. Hoci to neboli príliš veľké úlohy, získala si uznanie i ako herečka. Po dlhšej prestávke v nahrávaní vydala dlhohrajúcu platňu One More Into The Beach, ktorá pripomerala najväčšie hity spomínamej skupiny Blondie. Z posledných nahrávok treba spomenúť aspoň veľmi obľúbený album Def, Dumb And Blonde z roku 1989, ako aj z minulého roku I Want That Man, ako aj nový singel, na ktorom sa známe piesne-hity Sweet And Low a Lovelight. Ešte raz nimi dokázala, že má všetky vlastnosti veľkej hviezdy: hudobný cit, talent, inteligenciu a krásu. No a okrem toho blondinky sú opäť módnne, o čom nás presvedčuje nielen Debbie Harry. (js)

KRESLIARSKA SÚŤAŽ ŽIVOTA '91

Naša redakcia v spolupráci so školami na Spiši a Orave vypisuje pre našich mladých čitateľov súťaž kresieb na tému:

JA A MOJI PRIATELIA

Pre uľahčenie vašej práce a lepšie pochopenie témy súťaže uvádzame niekoľko pomocných námetov:

- vaši priateľia v rodine a škole
- ako trávite voľny čas s priateľmi
- kde a ako bývajú a čo robia vaši priateľia
- priateľská pomoc
- čím sa prejavuje priateľstvo
- vaši priateľia z riše zvierat
- priateľia zo športových hier a zábav
- kde ste sa zoznámili s novými priateľmi (npr. prázdniny, rekreácia a pod.)
- kto je vašim najlepším priateľom a ako spolu nažívate.

Našej súťaže sa môžu zúčastniť všetci žiaci zo zakladných škôl, ktorí nám pošlú aspoň jednu prácu na navrhnutú tému. Do našej súťaže pozývame aj žiakov zo škôl v českých strediskách. Svoje práce môžete vykonať rubovoľnou technikou.

Každa práca zaslana do redakcie by mala obsahovať na opačnej strane nasledujúce údaje: titul, meno a priezvisko, vek, triedu a presnú adresu.

Svoje práce posielajte na adresu našej redakcie do 30. NOVEMBRA 1991.

Najlepšie práce uverejníme v Živote a ich autori obdržia hodnotné odmeny.

JIŘÍ SLÍVA

ČO JE TO?

Trikrát dlhší ako prst,
nemá perie ani srst,
ani vlasy ani chlipy...
To, čo má, sa nepochlpi.
Na chrbe si nosí ihly,
kdekoľvek už riadne pichli.
(žeJ)

Tepí kožuch, huňatý,
od hlavy až po päty.
Uhádneš to veru hned,
najradšej má všeli med.
(okcaM)

STOH

Svezeme se ze stohu,
pozor ale na nohu,
když se zlomí, bolí.
Pak se nosí noha v sádře,
při chůzi se člověk nadře,
musí chodit s holí.

Dva modely

Ponúkame vám, milé čitateľky dva modely. Saty môžete ušiť zo žoržetu alebo zmesovej tkaniny. Strih je veľmi jednoduchý, opticky člení plochu postavy a tak skrýva i proporčné chybčky. Dĺžka sukne siaha až do polovice lýtok a vyžaduje si obuv na vyšom podpätku. Farebnosť je rozmanitá — vyberať si môžete od červenej, hnedej, modrej až po čiernu. K šatám sa hodí nápadná trblietavá bižutéria.

Čiernu sukňu, vzorkovaný kabátik a bielu blúzku celkom iste využijete od rána do večera. Je to veľmi slusivý komplet, ktorý však doporučame iba stíhlym ženám.

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

ČESKÁ POLIEVKA. Rozpočet: 2 mrkvky, 1 mladý patizón, 1 malý baklažán, 1 biela redkovka, 2 väčšie zemiaky, 100 g bielej fazule, 100 g mladej zelenej fazuľky, 150 g chudšieho bravčového pliecka, bazalka, 2 pôry, 80 g masla, 2 strúčiky cesnaku, 2 rajčiny, soľ.

Vopred namočenú bielu fazuľu uvaríme domäkkou. Očistenú a umytu zeleninu pokrájame na drobné kocky, ktoré oprážime (okrem zemiakov a rajčín) dozlatista na masle. Zalejeme 2 litrami vody, osolíme, necháme zovrieť a varíme asi 10 minút. Pridáme prelisovaný cesnak, pokrájané zemiaky a rajčiny a varíme ešte asi 15 minút. Rovnako pridáme zo zomletého a osoleného mäsa menšie guľky, ktoré varíme po zovretí 5 minút. Nakoniec polievku dochutíme bázalkou.

RYŽA PO ŠPANIELSKY. Rozpočet: 300 g ryže, 2 lyžice masla, 60 g cibule, 1 menší cesnak, 200 g vareného údeného mäsa, 150 g sterilizovaného hrášku, 2 väčšie rajčiny, 100 g strúhaného syra, muškátový orešok, soľ, tyman, petržlenová vňať. Očistenú a

opláchnutú ryžu varíme v osolenej vode asi 12 minút. Potom ju prepláchneme studenou vodou a necháme odkvapkať. Tymian povaríme v 2 lyžiciach vody. Na masle speníme nadrobno nasekanú cibuľu, neskôr pridáme prelisovaný cesnak, nadrobno pokrájané údené mäso a prudko ho opiecieme. Nakrájame rajčiny, pridáme s precedeným odvarom tymianu k ostatnému. Uvarenú ryžu premiešame s takto pripravenou zmesou, pridáme postrúhaný syr, muškátový orešok a petržlenovú vňať. Necháme v rúre dôjsť.

JABLKOVÝ GULAS. Rozpočet: 750 g bravčového mäsa, 3 cibule, 3 lyžice soli, 1/2 lit. mäsového vývaru, soľ, koreniny, sladká paprika, majorán alebo oreágano, 3 kyslasté jablká, 1 dl smotany, worcestrová omáčka.

Mäso pokrájame na kocky, cibuľu na kolieska. Mäso opiecieme prudko na masti a pridáme cibuľu. Zalejeme vývarom, pridáme koreniny a dusíme asi 30 minút. Z jablk odstráňme jadrovníky a pokrájame ich na plátky. Pridáme k mäsu a podusíme. Ochutnáme smotanou a podávame s pečivom alebo so zemiakmi.

ZAPECENÁ MLADÁ FAZUĽKA. Rozpočet: 1 kg mladej zelenej fazuľky, 2 dl kyslého mlieka, 75 g suchárov, 5 vajec, 60 g masla, mletá červená paprika, soľ, petržlenová vňať. Očistenú a

pokrájanú fazuľku uvaríme v osolenej vriacej vode domäkkou. Po scedení ju zmiešame s pomletými suchármami, mletou červenou paprikou, 2 vajcami rozhabarkovanými v kyslom mlieku, osolíme a poukladáme na pekáč. Navrch naukladáme kúsky masla, posypeme nadrobno nasekanú petržlenovú vňať a zapiecieme vo vopred vyhriatej rúre. Servírujeme s kolieskami natvrdo uvarených vajec.

MALINOVÝ KRÉM S TVAROHOM. Rozpočet: 300 g čerstvého tvarohu, 100 g práškového cukru, 200 g malin, 1 vanilkový cukor, štava a kôra z 1/2 citróna, 1 dl mlieka.

Prevarené studené mlieko dáme do mixéra, pridáme tvaroh, cukor, umyte maliny, vanilkový cukor, postrúhanú kôru, citrónovú štavu a dobre rozmixujeme. Keď robíme krém zo sladkého ovocia (banány, broskyne, čučoriedky, sladké slivky), pridáme radšej menej cukru. Krém nesmie stáť, preto ho servírujeme tesne po dokončení.

ŘEDKVIČKY S VEJCI. Rozpočet: 3—4 svazky ředkviček, 8 vajec, cibule, 60 g mäsia, sůl, pepř, špetka mletého kmínu, petrželka.

Na mäsle zpěníme nadrobno pokrájenou cibuli, pridáme na kolečka nakrájené ředkvičky, sůl, pepř, kmín a podlité trochu vo-

dy dusíme dopoloměkkou. Pak ředkvičky zalijeme rozšlehanými vejci a za mírného míchání necháme směs ztuhnut. Při podávání posypeme zelenou petrželkou.

SALÁT

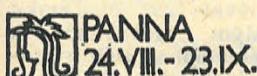
KEDLUBNOVÝ SALÁT. Rozpočet: 6—8 kedluben, 5—6 lžice octa, 1 dl vody, lžice cukru, 2 lžice oleje, sůl.

Olupané kedlubny nakrouhané na nudličky na hrubším struhadle a mladé krehké posekané listky (velký obsah vitamínu C) osolíme, zalijeme zálivkou připravenou z octa, cukru, vody a oleje a dobře promicháme.

MÍCHANÝ ZELENINOVÝ SALÁT. Rozpočet: 4—6 kedluben, svazek ředkviček, 2 jablka, citrónová štava, kelímek přírodního jogurtu, 2 dl kefiru, sůl, dvě lžice strouhaného krenu.

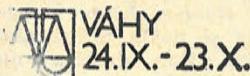
Olupaná jablka nastrouháme a zakapeme citrónovou štavou, aby nezhnědla. Vložíme je do misy a přidáme k nim olupané, na nudličky nakrájené kedlubny. Jogurt smícháme s mlékem, strouhaným krénem a osolíme. Nalijeme na směs a dobře promicháme. Omyté ředkvičky nakrájíme na plátky a ozdobíme jimi salát.

HVĚZDY O NÁS

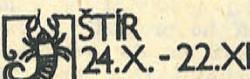
PANNA
24.VIII.-23.IX.

Zpráva, kterou dostaneš na začátku měsíce, tě nejprve překvapí a pak potěší. Další týden přinesou mnoho nových věcí a povinností. Změní to trochu tvůj dosavadní způsob života, ale přinese rovněž zadostoučinění. Koncem měsíce setkání, které v tobě nezbudí nadšení, ale bez něho se neobejděš.

VÁHY
24.IX.-23.X.

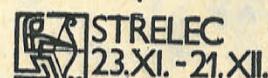
Překvapí tě něčí rozhodnutí nebo chování. Budeš se cítit zkázaný a ten pocit tě dlouho neopustí, ačkoliv celá věc nestojí za to. Je to prostě ještě jedna životní zkušenost. Plánovaná cesta v polovině měsíce může přinést mnoho nových dojmů a zajímavých známostí.

ŠTÍR
24.X.-22.XI.

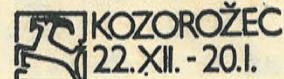
Již na začátku měsíce se zlepší tvoje finanční situace. To by ti mělo zlepšit náladu. Objeví se také nové perspektivy ve věcech, které se tě bezprostředně týkají. Někdo blízký ti však bude dělat

starosti. Jeho potíže a nervozita ovlivní i tvůj psychický stav, ale do konce měsíce se všechno urovná.

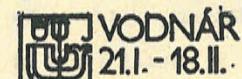
STŘELEC
23.XI.-21.XII.

Rozvoj situace bude pro tebe pobídka, abys začal jednat energičtěji než dosud. Nová iniciativa, nápady a invence ti získají podporu a souhlas okolí. Neznamená to, že nebudeš mít žádné odpůrce. Někomu se jistě tvůj úspěch nebude líbit a dá ti to pocítit. Nesmíš ustoupit, ale zahovej takt a míru.

KOZOROŽEC
22.XII.-20.I.

Měsíc změn a nových nadějí. Ocitneš se před novými problémy, z nich si budeš muset vybrat ten nejdůležitější a pro tebe nejvhodnější. Musíš si všechno rozmyslit, rozvážit všechna pro i proti. V polovině měsíce se setkáš s výrazy srdečnosti, které ti způsobi velkou radost.

VODNÁŘ
21.I.-18.II.

Můžeš počítat s úspěchem v některých otázkách, které tě velmi zajímají. Snadněji vyřešíš složitou situaci díky pomoci a rádě, která přijde z naprosté neocíkávané strany. Rovněž jiné záležitosti se stanou jednodušší než dosud, což bude mít kladný

vliv na tvou každodenní práci a plnění povinností.

RYBY
19.II.-20.III.

Tvoje nálady ti neusnadní každodenní úkoly a povinnosti. Máš několik důvodů k mrzutosti, ale žádný nemí tak závažný, abys své nálady nemohl překonat. Trochu úsměvu a shovívavosti, a život bude lehčí. Rovněž tvoje okoli to přijme s vděčností a mnoho problémů, které se ti zdály nevyřešitelné, snadno vyřídíš.

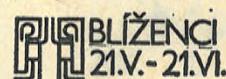
BERAN
21.III.-20.IV.

Měsíc se začne velmi zajímavě. Nebude to čas odpočinku, ale práce ti přinese velkou satisfakci. Něčí ocenění tvé činnosti ti udělá radost. Ve druhé polovině měsíce tě čeká řada soukromých setkání. I když některá z nich budou prostě společenskou povinností, budou opravdu příjemná.

BÝK
21.IV.-20.V.

Přes určité komplikace na začátku měsíce se ti podaří některé věci vyřešit tak, aby obě strany byly spokojeny. Tvůj čas vyplní drobné povinnosti, některé nepříliš zajímavé, ale musíš jim věnovat pozornost — to patří k tvé pracovní náplni. Náladu ti to nepřidá, ale těžko bude něco změnit.

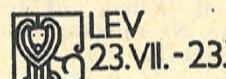
BLÍŽENCI
21.V.-21.VI.

Může to být velmi zdařilý měsíc. Už v prvních dnech budeš mít úspěch v některých záležitostech, které jsou pro tebe velmi důležité. Pak tě čeká několik setkání, která mohou přinést zajímavé možnosti. Ve druhé polovině měsíce se mohou zcela neocíkávané změnit dosavadní poměry ve tvém okolí, a to pravděpodobně ve tvůj prospěch.

RAK
22.VI.-22.VII.

Od začátku se musíš zapojit do událostí, které se kolem tebe odehrávají. Budeš mít nejednu příležitost ukázat, co dovedeš. Mnoho nových známostí a zajímavých rozhovorů tě povzbudí k další práci. Povinnosti se však nahromadí tolik, že budeš muset vynaložit velké úsilí, chceš-li se se vším vyrovnat.

LEV
23.VII.-23.VIII.

Po rušném začátku měsíce přijde období klidu, ale nezapomeň na své povinnosti. Budeš mít více času pro své blízké a rodinu. Využij toho, všem vám chybí teplo, srdečnost a pochopení, a jistě i v budoucnosti budeš potřebovat dobré rodinné zázemí. Zpráva, kterou dostaneš koncem měsíce, může změnit tvou nejbližší plány.

NÁŠ TEST

Znáš sám sebe?

Každému se zdá, že ano. Ale psychologové tvrdí, že nejtěžší je poznat sebe. A proto nám občas připraví nějaký ten test, abychom se trochu pobavili a přitom se o sobě dověděli něco nového.

Když kupuješ někomu dárek:

- a) řídíš se jen cenou
- b) uvažuješ, budeš-li se dárek dané osobě líbit
- c) kupuješ to, co se líbi tobě.

Když máš dvě hodiny volno:

- a) jdeš do kina
- b) uklízíš psací stůl (knihovnu, náradí)
- c) položíš se s knížkou na pohovku

Když jsi ve společnosti, je pro tebe nejdůležitější:

- a) jak tě jiní ocení
- b) zda je veselé a příjemné
- c) zda stálo za to přijít vzhledem k prospěšným známostem

Když čteš knihu:

- a) ztotožňuješ se s jedním z jejích hrdinů
- b) sleduješ záplatku
- c) zajímá tě především, jak to skončí.

Když myslíš na práci:

- a) uvažuješ, jak tě vedoucí ocení
- b) myslíš, co máš druhý den na práci
- c) práce tě nudí a nerad na ni myslíš.

Když se chystáš na dovolenou:

- a) uvažuješ, co si vzít s sebou na sebe
- b) kupuješ mapy a průvodce a plánuješ výlety do okolí
- c) uvažuješ, jak a s kým budeš trávit čas.

SNÁŘ

Zplesnivělých věcech — bída a nedostatek.

Zapustošení — ve svém povolání musíš začínat zečela od začátku.

Zranění vlastním — marně se budeš snažit; někoho jiného — někomu připravíš bolestní zklamání.

Zranění mítí — budeš mít nepříjemnosti; viděti — však se uchráníš škod a ztrát; léčiti — udělšíš někomu svědomitou radu; někomu způsobiti — budeš postižen nespravedlností.

Zradě cizí — marně se budeš snažit; vlastní — konec všech tram-pot.

Zrcadlo: viděti se z něm — nepříznivé události; rozbitém — mnoho nadějí musíš pohrbit; se zlatým — blahobyt.

Zrůdě — poznáš nepříjemné lidi.

Zuření vlastním — musíš ovládat své vášně; cizím — obávej se násilí.

Zuřivei — nepravdivé zprávy, lži.

Zuřicím zvířeti — překonáš nebezpečí.

Zubním lékaři — nevole a zloba.

Zubním kartáčku — uved své záležitosti do pořádku.

PAMELA SUE MARTINOVÁ, známá ako Fallon ze seriálu Dynastie, porodila v porodnickej klinice v Idaho zdravého syna. Je první dítě 38-leté herečky. Pamela Sue už dôvano toužila po díteti, ale dokud hrála v Dynastii, nebylo to možné. Nechýbla sa vzdát role, ktorá jí priniesla veľkou popularitu. Nakoniec však prestala hrať v Dynastii a vydala sa — už počtvrté. Jej čtvrtý muž je bohatým chovateľom dobytku.

„Konečně se splnil největší sen mého života,“ řekla Pamela Sue po narození synka. Chlapec se jmenuje Nicholas a po otci Garland. Snad se tentokrát manželství televizní Fallon ukáže šťastné a trvalé. Na snímku: Pamela Sue Martinová.

SKORO JAKO V DYNASTII, ale príbeh je pravdivý... Slavný, dnes už 74-letý herec Kirk Douglas již deset let nechýbá znát svého syna Erika. Proč? Erik je homosexualistou, a jeho otec se s tím nemohol smířit. Prohlásil svého nejmladšího syna za černou ovci, která dělá rodině jen osudu.

Nedávno Kirk Douglas zažil leteckou nehodu — vrtulník, ktorým letel, havaroval. Herec měl velké štěsti. Neutrpěl žádné vážnější zranění, ale přece jen ho převezli do nemocnice.

V nemocnici Kirk poprosil svou ženu Annu, aby k němu zavolaři Erika. „Mohl jsem se zabít, a už nikdy bych nemohil Erikovi říci, jak ho mám přes všechno rád,“ řekl herec. Erik přišel do nemocnice a otec se synem se smířili. Podobně jako v Dynastii, rodinný konflikt skončil happy-endem. Na snímku: Kirk Douglas po opuštění nemocnice s Erikem.

ANTHONY QUINN, vynikající americký herec, hrál ve 222 filmech. Byl Ríkem Zorbou, zvoníkom z Notre Dame, banditou z Viva Zapata, hrdinou La Strady a Díl Navarony. Dnes je mu 76 let, iont měl těžký infarkt. Ve filmech už nehráje, sedí doma a maluje obrazy. A stáská se mu po dětech. Má jich šest, tři dcery z prvního manželství a tři syny z druhého. Dcery s ním přerušily veškeré styky, neodpustily mu, že se rozvedl s jejich matkou. Synové, 26-letý Francesco, 24-letý Lorenzo a nejmladší, 23-letý Daniel mají už vlastní život, ale pokud jim čas dovolí, navštěvují otce, i když si dobře pamatuji jeho přísnost a pásek, kterého se velmi báli. Na jeho nedávné narozeniny přijeli všichni tři, ale nepřišla žádná z dcer. „Dnes mi nejvíce záleží na lásce mých dětí,“ řekl starý herec. Na snímku: Anthony Quinn ze syny.

JOAN COLLINSOVÁ, hvězda Dynastie, se na stránkách britského časopisu pro ženy přiznala, že po čtyřech nezařílených manželstvích má už té instituce dost a za nic na světě se nevdá popáté. Joan se nedávno rozešla se svým posledním přítelem, Robinem Hurlestonem, který byl o 24 let mladší než ona. „Muži nejsou k ničemu, svět jakž takž funguje díky ženám“ — prohlásila Joan Collinsonová. A

svému osmnáctiletému synovi Alexandrovi k jeho údivu řekla: „Chce-li žena mít dítě, měla by se dát uměle oplodnit.“ Nedávno se Joan ukázala v milostné scéně se svým bývalým mužem Anthonym Newleyem, ale jen před televizními kamerami.

Hraje totiž v BBC v jedné z her Noela Cowarda. Na snímku: Joan Collinsonová.

ROMINA A AL BANO. Keď píšeme tieto slová, slávny taliansky spevácky pár — Romina Power a jej manžel Al Bano — ohlásili svoju návštevu v Poľsku. Doteraz sme ich poznali iba z nahrávok. Už 20 rokov sú manželmi, majú štyri deti, z ktorých najmladšie má iba tri roky a — ako píše tlač — sú najšťastnejším manželským párom na svete.

Keď sa brali, mnohi ľudia sa domnievali, že sa rozidu po niekoľkých mesiacoch, ba, dokonca týždňoch. Tak veľmi sa líšili: ona, vychovaná v luxuse Hollywoodu, bola dcérou voľáky slávneho filmového herca Tyronea Powera, kym on bol synom chudobnej sedliackej talianskej rodiny. Delila ich teda národnosť, charaktere a prostredie, v ktorom rástli. Skutočne, najmä zo začiatku, boli v ich manželstve tažké chvíle, slzy a krízy. Ale vedeli ich zdolať. „Tuho sme bojovali o naše štěstie“ — hovorí dnes Romina. Obaja zbožňujú svoje deti a svoje povolanie. „Nikdy by som sa nestala speváčkou, hoci som vždy rada spievala. Ami by ma nenapadlo stať sa profesionálnou speváčkou, keby nie Al Bano“ — priznala Romina. Na snímke: taliansko-americký pár s najmladšou dcérkou, ktorá sa tiež volá Romina.

HISTORKA AKO Z FILMU... Najstaršou študentkou univerzity v Bonne je paní Annemarie Linkischová, ktorá má... 87 rokov. Študuje germanistiku a romanistiku a profesori obdivujú jej výsledky, keďže si na skúškach počína rovnako dobré, ako jej mladí kolegovia. Ostatne študenti majú pre staršiu kolegynu veľa úprimnej sympatie. Zaují-

mavé sú však nielen neskore štúdiá pani Linkischovej, ale celý jej život — ako z filmu alebo románu.

Annemarie Linkischová pochádza z Rakúska, ale jej rodina oddávna bývala v Maďarsku. Bola mladým dievčaťom zo skromnej, chudobnej rodiny, povolením ošetrovateľka, keď sa zamilovala do istého maďarského dôstojníka zo zámožnej šľachtickej rodiny. Páčila sa mu, ale manželstvo bolo vylúčené — dôstojník sa nemohol oženiť s prostým a chudobným dievčaťom. Uplynuli roky, Annemarie pracovala a bola — tak sa rozhodla — samotná.

Keď vypukla druhá svetová vojna Annemarie s rodinou emigrovala do Buenos Aires v Argentíne, kde si našla prácu ako ošetrovateľka. Raz dostala do rúk noviny, ktoré tam vydávali maďarskí emigranti. Našla v nich správu o svojom vyvolenom, na ktorého nikdy nezabudla, že vtedajšie maďarské orgány ho odсудili na 10 rokov väzenia. Bez rozumyšľania opustila Argentínu a usadila sa v Západnom Nemecku, kde opäť pracovala ako ošetrovateľka. Chcela byť bližšie svojho milovaného Franza. Podarilo sa jej nadviazať s ním styky a keď ho prepustili z väzenia, pozvala ho do Nemecka, kde sa zosobášili. Ona mala už 60 rokov a on ešte viac. Manželstvo trvalo iba necelý rok, Linkisch umrel. Annemarie, opäť samotná, po odchode do dôchodku... sa zapísala na večerný kurz a ako 77-ročná murovala! Maturitnú skúšku zložila tak dobre, že ju podľa predpisov, ktoré vtedy platili v NSR, prijali na univerzitu bez prijímacích skúšok. Zanedlho doštudovala. „Keď dostanem promociu,“ — hovorí — „budem môcť pokojne umrieť...“ Na snímke: Annemarie Linkischová.

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (RED. NACZ.), 26-04-55, 26-42-57

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS 31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

PISMO SPONSOROWANE PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI. WYDAWCĄ: ZARZĄD GŁÓWNY TSKCIS.

ODZNACZONE: Złotym Medalem ze Wstęga Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Międzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej Za Zasługi dla Rozwoju Literatury Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS.

REDAKCJA: Ján Spernoga (redaktor naczelný), Jozef Pivovarčík, Eva Matišová, Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Eva Rudnická, Alžbeta Stojowska (tłumaczki).

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogačíková, Jozef Congva, Ján Halač, František Harkabuz, Vladimír Hess, Zofia Chalupková, Bronislav Knapčík, Eugen Mišinec, Lídia Mšalová.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmuje redakcja Život w Warszawie lub Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w terminach: do dnia 30 listopada na I kwartał, I połrocze oraz na cały rok następny; do dnia 20 czerwca na II połrocze roku bieżącego. Cena prenumeraty: 1 numer 1000 zł, kwartalnie — 3000 zł, rocznie — 12 000 zł + opłata pocztowa.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje także redakcja Život w Warszawie oraz Zarząd Główny TSKCIS w Krakowie w podanych wyżej terminach. Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa o 100%.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW, 00-375 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 214.

Nie zamówionych tekstu, fotografii i rysunków redakcja nie zwraca i zatrzyma sobie prawo do skrótu.

Numer oddany do składu 4.07.1991 r., podpisano do druku 12.08.1991 r.